

Latvijas Republikas tiesībsargs

Romu situācija Latvijā

Autori: **Anete Ilves**, Sociālo, ekonomisko
un kultūras tiesību nodaļas
juridiskā padomniece
Kristīna Freiberga, Bērnu tiesību nodaļas
vecākā juriste
Kitija Dragune, Sociālo,
ekonomisko un kultūras
tiesību nodaļas juriste

Rīga
2021/2022

Saturs

Ievads.....	3
Metodoloģija.....	5
I. Romu viedoklis par romu situāciju Latvijā.....	7
II. Romu darbība un līdzdalība pašvaldību darbā.....	11
III. Izglītība.....	18
3.1. Pirmsskola.....	18
3.2. Pamatizglītība	20
3.3. Romu tautības bērnu izglītošana speciālās izglītības iestādēs	22
3.4. Covid-19 infekcijas izraisītās pandēmijas ietekme uz bērnu izglītošanu	25
3.5. Romu valodas un kultūras apguve	27
IV. Mājoklis.....	29
V. Nodarbinātība	35
VI. Sociālā palīdzība.....	39
VII. Labās prakses piemēri.....	46
VIII. Kopsavilkums	47
IX. Rekomendācijas.....	49
Pielikums Nr.1 Jautājumi pašvaldībām romu situācijas apzināšanai	51

Ievads

Romi ir lielākā etniskā minoritāte Eiropas Savienībā (turpmāk – ES), kopumā veidojot 10-12 miljonus lielu populāciju, no kuras 6 miljoni ir ES pilsoņi. Kopumā ES iedzīvotāju skaits ir 447¹ miljoni 2021.gadā. Latvijas iedzīvotāju skaits 2021.gada sākumā bija 1 893 223² iedzīvotāju, no kuriem 4838 bija romi³. Tomēr daudzi ES romi vēl joprojām saskaras ar aizspriedumiem un sociālo izstumšanu, neskatoties uz diskriminācijas aizliegumu ES dalībvalstīs⁴.

ES Romu stratēģiskais ietvars vienlīdzībai, iekļaušanai un līdzdalībai 2020.-2030. gadam noteic septiņus mērķus, ko ir plānots realizēt līdz 2030. gadam (turpmāk – ES Plāns):

- a) cīnīties pret/ novērst romu diskrimināciju;
- b) samazināt nabadzību un sociālo atstumtību, samazinot sociāli-ekonomiskās atšķirības starp romiem un pārējo sabiedrību;
- c) veicināt romu līdzdalību, izmantojot sadarbību un uzticēšanos;
- d) palielināt efektīvu, vienlīdzīgu pieeju kvalitatīvai vispārējai izglītībai;
- e) palielināt efektīvu, vienlīdzīgu pieeju kvalitatīvai un ilgtspējīgai nodarbinātībai;
- f) uzlabot romu veselību un palielināt efektīvu, vienlīdzīgu pieeju kvalitatīvai veselības aprūpei un sociālajiem pakalpojumiem;
- g) palielināt efektīvu, vienlīdzīgu pieeju mājoklim un pamatpakalpojumiem⁵.

ES Plāna ietvaros ir ieteikums katrai ES dalībvalstij izstrādāt savu nacionālo stratēģisko ietvaru, kas veicinātu ES Plāna izpildi⁶. Pašlaik valdība veic darbu pie minētā, izstrādājot politikas plānošanas dokumentu “Plāns romu stratēģiskā ietvara pasākumu īstenošanai 2022.-2023. gadam” (turpmāk - Stratēģiskā ietvara plāns)⁷.

Saskaņā ar Tiesībsarga likuma 12.panta 10.punktu tiesībsarga uzdevums ir veikt pētījumus un analizēt situāciju cilvēktiesību jomā.

Līdz ar to tiesībsargs par vienu no 2021./2022.gada tēmām ir izvēlējis izpētīt romu situāciju Latvijā Latvijas pašvaldību kontekstā. Pašvaldību un romu sadarbība kā pētījuma galvenais mērķis tika izvēlēts, jo pašvaldības veido primāro kontaktu ar savā teritorijā dzīvojošajiem iedzīvotājiem.

¹ Population and population change statistics. EU. Pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_and_population_change_statistics#:~:text=On%201%20January%202021%2C%20the%20less%20than%20the%20previous%20year.

² Iedzīvotāju skaits pēc tautības reģionos, republikas pilsētās, novados; novadu pilsētās, pagastos, apkaimēs un blīvi apdzīvotās teritorijās. Centrālā statistikas pārvalde. 2021.gads. Pieejams: <
https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_IR_IRE/IRE070>

³ Iedzīvotāju skaits pēc tautības un valstiskās piederības gada sākumā. Centrālā statistikas pārvalde. 2021. gads. Pieejams:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_IR_IRE/IRE060/table/tableViewLayout1/

⁴ Eiropas Komisija. Roma equality, inclusion and participation in the EU. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/roma-eu/roma-equality-inclusion-and-participation-eu_en

⁵ EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation for 2020-2030. Eiropas Komisija. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/eu_roma_strategic_framework_for_equality_inclusion_and_participation_for_2020_-_2030_0.pdf

⁶ EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation for 2020-2030. Eiropas Komisija. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/eu_roma_strategic_framework_for_equality_inclusion_and_participation_for_2020_-_2030_0.pdf

⁷ Līdz 2022.gada 15.martam plānota Ministru kabineta rīkojuma projekta “Plāns romu stratēģiskā ietvara pasākumu īstenošanai 2022.-2023.gadam” saskaņošana.

Līdz ar to pašvaldības, tiesībsarga ieskatā, varētu sniegt visplašāko un detalizētāko informāciju par romiem.

Lai varētu nodefinēt jomas, kurās būtu nepieciešams iegūt detalizētu informāciju, tiesībsargs organizēja tiešsaistes diskusijas ar romu mediatoriem, kuri informēja par romu situāciju, tāpat papildus tika iegūta informācija par romiem Eiropas kontekstā.

Līdz ar to, tika secināts, ka ir nepieciešams noskaidrot, vai un kā norit sadarbība starp romu mediatoriem/ romu nevalstiskajām organizācijām un pašvaldībām; tāpat bija nepieciešams iegūt informāciju par romu bērnu izglītību, sociālajiem jautājumiem (mājoklis un sociālā palīdzība). Atbilstoši minētajām jomām ir veidota arī pētījuma struktūra. Papildus ir iekļauta informācija par diskusiju rezultātiem ar romu mediatoriem, romu nodarbinātību un labās prakses piemēri no pašvaldībām.

Metodoloģija

Romi dzīvo dažādās pašvaldībās, veidojot lielāku vai mazāku sabiedrības daļu, tādējādi pašvaldībām var būt dažāda pieredze sadarbībā ar romiem. Līdz ar to tika secināts, ka ir nepieciešams iegūt informāciju no tām pašvaldībām, kurās dzīvo vairāk romu un kurās attiecīgi var būt lielāka pieredze sadarbībā ar romiem. Centrālā statistikas pārvalde, pēc tiesībsarga lūguma, atlasīja pašvaldības (pēc 2021.gada administratīvi teritoriālās reformas) ar augstāko romu skaitu (>240), t.i., Rīgas valstspilsētas pašvaldība, Ventspils valstspilsētas pašvaldība, Jelgavas valstspilsētas pašvaldība, Daugavpils valstspilsētas pašvaldība, Jūrmalas valstspilsētas pašvaldība, Tukuma novada pašvaldība un Talsu novada pašvaldība.

Pašvaldību viedoklis par romu situāciju tika izziņāts ar aptaujas palīdzību. Aptauja kā metode tika izvēlēta, jo ar to ir iespējams iegūt vispilnīgāko priekšstatu par romiem Latvijā.

Aptaujā definētās jomas tika izvēlētas pārrunās, Tiesībsarga birojam 2021. gada vasarā organizējot tiešsaistes diskusiju ar romu mediatoriem, kuri informēja par galvenajiem problēmaspektiem, ar kuriem saskaras romi Latvijā. Tādējādi tika izstrādāta aptaujas anketa, kas sastāvēja no trīs jautājumu blokiem un kopumā no 47 jautājumiem (skatīt pielikumu Nr.1):

1. Sadarbība ar romiem, romu pārstāvjiem/sabiedrības līdzdalība (10 jautājumi);
2. Izglītība (pirmsskolas izglītība, pamatizglītība, romu valodas un kultūras apguve, Covid-19 pandēmijas ietekme uz romu bērnu izglītošanu, pašvaldības viedoklis par romu bērnu situāciju) (16 jautājumi);
3. Sociālie jautājumi (jautājumi par mājokli, nodarbinātību un jautājumi sociālās palīdzības jomā) (21 jautājums).

Aptaujas anketā bija tikai atvērta tipa jautājumi, lai varētu iegūt vispilnīgāko priekšstatu par romiem dažādās pašvaldībās.

Aptaujas anketas gala versija tika saskaņota ar Tiesībsarga biroja konsultantu romu jautājumos.

Aptaujas anketa pašvaldībām tika izsūtīta elektroniskā formātā. Pašvaldības varēja izvēlēties, kā sniegt atbildes uz aptaujas anketas jautājumiem, t.i., tikai rakstiski; gan mutiski, gan rakstiski; tikai mutiski.

Tikai rakstveidā informāciju izvēlējās sniegt šādas pašvaldības – Daugavpils valstspilsētas pašvaldība, Jelgavas valstspilsētas pašvaldība, Talsu novada pašvaldība un Ventspils valstspilsētas pašvaldība.

Tikai mutiski informāciju izvēlējās sniegt – Jūrmalas valstspilsētas pašvaldība (tikai par jautājumiem, kas skar izglītību un sadarbību ar romiem) un Tukuma novada pašvaldība (par visiem jautājumiem). Tomēr Jūrmalas valstspilsētas pašvaldība iesniedza informāciju arī rakstveidā par mājokļa jautājumiem. Tāpat arī Tukuma novada pašvaldība daļu jautājumu bija sagatavojusi rakstveidā.

Rīgas valstspilsētas pašvaldība izvēlējās sniegt informāciju gan rakstveidā, gan mutiski (tikai par jautājumiem, kas skar izglītības jomu). Turklāt, ņemot vērā to, ka Rīgas valstspilsētas pašvaldība nesniedza vienotu atbildi, bet gan katras jomas departaments sniedza atsevišķas atbildes, tad tiesībsargs atkārtoti lūdza sniegt informāciju par pašvaldības sadarbību ar romu nevalstisko sektoru un/vai romu mediatoriem.

Tātad tikai rakstveidā informācija tika iegūta no četrām pašvaldībām, savukārt mutiskās intervijas (papildus rakstveida informācijai) tika organizētas ar trīs pašvaldībām – Rīgas valstspilsētas pašvaldību, Jūrmalas valstspilsētas pašvaldību, Tukuma novada pašvaldību.

Atbildes rakstveidā uz aptaujas jautājumiem varēja iesniegt no 2021. gada septembra līdz oktobra beigām. Tiešsaistes mutiskās intervijas tika organizētas laika posmā no 2021. gada 13. novembra līdz 25. novembrim. Tiešsaistes mutiskās intervijas tika ierakstītas, interviju laikā papildus aptaujas anketā iekļautajiem jautājumiem pēc nepieciešamības pašvaldībām tika uzdoti precizējoši, papildinoši vai salīdzinoši jautājumi. Papildus informācija pēc intervijām tika lūgta 2021. gada novembrī un decembrī. Informācija pētījumam tika apkopota no 2021. gada decembra līdz 2022. gada janvārim.

Ņemot vērā, ka pašvaldības neapkopo datus par iedzīvotājiem pēc etniskās piederības, tad pašvaldību secinājumi atsevišķos jautājumos ir balstīti uz pašvaldību novērojumiem.

Papildus tiesībsargs lūdza Kultūras ministrijai sniegt informāciju par romu mediatoriem, lai pilnīgāk varētu izvērtēt šo programmu, kā arī Nodarbinātības valsts aģentūrai (turpmāk – NVA) par romu nodarbinātības jautājumiem.

I. Romu viedoklis par romu situāciju Latvijā

Laika posmā⁸ no 2016. gada 16. jūnija līdz 2017. gada 15. jūnijam ES programmas „Tiesības, vienlīdzība un pilsonība 2014 – 2020” sadaļas „Dotācijas nacionālo romu platformu izveides atbalstam” ietvaros Kultūras ministrija (turpmāk – KM) īstenoja projektu „Latvijas romu platforma I: dialogs, sadarbība un iesaistīšana” (14.06.2016. līgums Nr. JUST/2015/RDIS/AG/NRP2/ 8793), kura mērķis bija izveidot Latvijas romu platformu kā Latvijas romu integrācijas politikas koordinācijas un īstenošanas atbalsta mehānismu valsts, reģionālā un vietējā līmenī, kas veicina visu iesaistīto pušu savstarpējo sadarbību un pieredzes apmaiņu, kā arī romu, īpaši romu jauniešu un sieviešu iesaisti un līdzdalību pilsoniskās sabiedrības un starpkultūru dialoga attīstībā.

Izvērtējot romu tautības iedzīvotāju vajadzības, tika izveidots romu mediatoru pakalpojums, kas savu darbību uzsāka projekta “Latvijas romu platforma II” ietvaros (22.06.2017. līgums Nr. 763963-NRP2-LV) un tiek pēctecīgi nodrošināts, katru gadu sagatavojot jaunu projekta iesniegumu. Nākamā perioda projekta pamatojums tiek iesniegts Ministru kabinetā (turpmāk – MK) kā informatīvais ziņojums par projekta “Latvijas romu platforma” (turpmāk – Projekts) īstenošanu ES programmas “Tiesības, vienlīdzība un pilsonība” ietvaros un atbilstoši MK protokollēmumam tiek noslēgts granta līgums starp KM un Eiropas Komisijas Tiesiskuma un patērētāju ģenerāldirektorātu par Projekta turpinājuma īstenošanu.

2021. gada septembrī tika uzsākta projekta “Latvijas romu platforma VI” īstenošana. Projekta ietvaros romu mediatora darba pakalpojums tiek nodrošināts vietās ar augstu romu tautības iedzīvotāju īpatsvaru un potenciālie romu mediatoru pakalpojuma sniedzēji tiek izvēlēti, ņemot vērā viņu pieredzi, romu valodas prasmes un aktīvo līdzdalību romu kopienā.

No 2020. gada oktobrim līdz 2021. gada augustam mediatoru pakalpojumi tika sniegti Rīgā, Ventspilī, Jelgavā, Viļakā. No 2021. gada aprīļa līdz 2021. gada jūlijam romu mediatora pakalpojumi tika sniegti arī Talsos.

Pašlaik romu mediatoru līgumu izpildes laiks ir no 2021. gada novembra līdz 2022. gada augustam. Pakalpojumu sniegšanas vietas ir Rīga, Ventspils, Jelgava un Balvu novads. KM 2022. gada sākumā plāno noslēgt vēl divus līgumus par romu mediatoru pakalpojumu nodrošināšanu⁹.

2021. gada maijā un jūnijā Tiesībsarga birojs organizēja divas tiešsaistes tikšanās ar romu mediatoriem no Rīgas, Ventspils, Jelgavas, Viļakas un Talsiem. Pirmās tikšanās laikā tika pārrunātas tās jomas, kurās romu mediatori saredz problēmas. Otrajā tikšanās reizē tika diskutēts par izglītību, jo to īpaši uzsvēra romu mediatori. Abas tiešsaistes tikšanās tika ierakstītas.

Galveni aspekti, uz kuriem norādīja romu mediatori:

Sadarbība ar pašvaldībām

- 1) ir nepieciešami romu ģimeņu asistenti;
- 2) sociālie darbinieki sadarbojas ar romu ģimenēm atkarībā no risināmā jautājuma (un sociālā darbinieka kompetences), pārtikas pakas romu skolēniem ir ļoti svarīgas;

⁸ Turpmāk tekstā: Kultūras ministrijas 2021.gada 21.decembra vēstule Nr. 5.3.1-3/2212 Par romu situācijas apzināšanu.

⁹ Projekta “Latvijas romu platforma” projektu darbības laiks un pakalpojumu sniegšanas vietas. Kultūras ministrijas 2021.gada 21.decembra vēstule Nr. 5.3.1-3/2212 Par romu situācijas apzināšanu

3) ļoti svarīga ir pašvaldības atsaucība un romu mediatoru iespēja veiksmīgi sadarboties ar pašvaldību. Parasti romu mediatori atrod savu sadarbības partneri, kas var būt viens konkrēts sociālais darbinieks. Ir pašvaldības, kas sociālo palīdzību romiem piešķir, bet necenšas savā darbā iesaistīt romu mediatoru darbam ar romu ģimenēm. Dažkārt romiem pašiem prasīt no pašvaldības palīdzību ir grūti, jo nemāk paprasīt to, kas ir nepieciešams, tad attiecīgi iesaistot mediatoru, var atrisināt problēmu.

4) kopumā paši romu mediatori uzskata, ka viņu darbs ir nozīmīgs, un bez viņu atbalsta daudzu romu ģimeņu saskarsme ar valsts un pašvaldību institūcijām nebūtu tik sekmīga.

Pieaugušo izglītība

5) pieaugušo izglītības nodrošināšana; attiecas uz tiem pieaugušajiem, kuri nemāk rakstīt, lasīt. Romu mediatori norādīja, ka darba parasti nav tiem, kas neprot lasīt, rakstīt. Pieaugušo apmācības var nodrošināt bibliotēkās.

Nodarbinātība

6) nodarbinātības jomā ir svarīga atsauksme vai kāds, kas aiziet līdzi, kad romu cilvēki piesakās darbā. Strādā par kasieriem veikalos un par apsargiem, skaistumkopšanā, mēdz braukt uz ārzemēm. Var būt gadījumi, kad ilgi nepaliek vienā darbā.

Mājoklis

7) ir pašvaldības, kur dzīvokļus piešķir sliktā kvalitātē, jāremontē pašiem, pašvaldība atmaksā tikai mazu daļu; ir pašvaldības, kuras nepalīdz tiem romiem, kuriem mājoklis ir privātīpašumā. Ir pašvaldības, kuras primāri mājokļus nodrošina tiem, kas ir iznākuši no cietuma, un tikai pēc tam ģimenēm ar bērniem. Turklāt nebūtu pieļaujams, ka vienā ēkā tiek izmitinātas personas pēc ieslodzījuma un romu ģimenes ar bērniem, kas attiecīgi nenāk par labu romu bērniem, jo veido nelabvēlīgu vidi.

Pašvaldību dzīvojamie fondi atšķiras – ir pašvaldības, kurās nav garu rindu uz mājokli, ir pašvaldības, kurās ir ilgi jāgaida rindā. Problēma ir nepietiekamā platība dzīvokļiem. Tai pašā laikā ir pašvaldība (Viļaka), kas romu ģimenei ir piešķīrusi īrei mājokli ar piecām istabām.

Slikto dzīves apstākļu dēļ romi bieži vien nedzīvo sociālajam dienestam norādītajā mājoklī, bet, kad sociālais dienests atnāk apsekot norādīto mājokli, tiek konstatēts, ka tur nedzīvo konkrētās personas, un tas traucē sociālās palīdzības saņemšanu.

Covid-19 500 EUR atbalsts daudziem ir palīdzējis dzēst parādu, protams, ar romu mediatoru motivējoša darba iesaisti, ka šī nauda būtu jānovirza parādu segšanai par mājokli.

8) īres tirgū, īpaši privātajā sektorā joprojām pastāv aizspriedumi un stereotipi pret romiem, atrast mājokli īrei ir praktiski neiespējami.

9) segregācija mājokļu jomā nepastāvot, līdzīgi arī ar skolu, ka romu vecāki pat negrib, lai viņu bērni iet skolā vai klasē, kur jau ir vairāki romi, grib integrēties.

Izglītība

10) izglītības nodrošināšana romu bērniem ir ļoti svarīga, jo bez izglītības nav arī darba; ņemot vērā to, ka romiem ir sava iekšējā hierarhija, tad dažreiz romu vecāki piekodina, ka nevēlas vienā klasē citus romu bērnus (no citas kārtas ģimenēm);

11) kā vienu no būtiskākajām problēmām, uz kuru tika vairākkārtīgi vērsta uzmanība, bija romu tautības skolotāju palīgu¹⁰/ pedagogu palīgu trūkums. Dažas pašvaldības tādus vispār nepiedāvāja (Ventspilī, lai gan tur vienā izglītības iestādē mācās ap 70 romu bērnu), bet Jelgavā veiksmīgi darbojas romu skolas pedagogu palīgi. Romu pedagogu palīgi veicina sadarbību ar romu bērnu vecākiem (vecāki vairāk uzticas, ja izglītība iestādē ir kāds romu pārstāvis) un sniedz svarīgu palīdzību bērniem, kuriem ir grūtības ar latviešu valodu. Romu pedagogu palīgu trūkums ir skaidrojams gan ar pašvaldības neieinteresētību risināt problēmas, kas saistītas ar romu bērnu integrēšanu izglītības iestādē, gan arī ar augstām prasībām, kas nepieciešama romu pedagogu palīgiem.

12) lai arī mediatori vairākkārtīgi uzsvēra tieši romu pedagogu palīgu trūkumu izglītības iestādēs, tomēr jāsecina, ka problēmas rodas agrīnāk – tieši pirmsskolas vecumā, kad bērni neapmeklē nevienu izglītības iestādi. Neapmeklēšanas iemesli saistās gan ar lielajām izmaksām (par ēdināšanu), gan arī ar vecāku un pašvaldības pasīvo ieinteresētību nodrošināt romu bērniem pirmsskolas izglītību. Kā minēja Rīgas mediatore – pašvaldības nereaģē uz obligāto izglītības vecuma sasniegušo bērnu pirmsskolas izglītošanas trūkumu. Šādi bērni netiekot apzināti un paliek bez obligātās sagatavošanas. Rezultātā romu bērni, uzsākot sākumskolu, saskaras ar tādām problēmām kā 1) valodas nezināšana, kuras dēļ bērnam ir grūtības sekot līdzī vai skolotāju norādījumiem; 2) sociālo iemaņu trūkums, kas liedz integrēties izglītības iestādē. Jelgavā romu skolotāju palīgs darbojas arī pirmsskolā, kas veicina romu vecāku vēlmi bērnus vest uz pirmsskolu, jo viņā saskata uzticības personu.

13) valodas nezināšana un sociālo iemaņu trūkums nereti noved pie tā, ka bērni tiek nosūtīti uz pedagoģiski medicīniskajām komisijām. Romu mediatori pauda bažas par to, ka bērniem bieži tiek piešķirts 58.izglītības kods (izglītojamiem ar garīgās attīstības traucējumiem), nevis 56.kods, izglītojumiem ar mācīšanās traucējumiem, kas konkrētajā gadījumā būtu piemērotāk. Mediatori norādīja, ka bērni nebūtu jāsūta uz pedagoģiski medicīniskajām komisijām tikai tāpēc, ka viņi nezina latviešu valodu, kā arī to, ka no tādām komisijām nav nekādas jēgas, jo komisijas locekļi jebkurā gadījumā nesapratīs, ko viņiem saka bērns (un bērns nesapratīs, ko viņam jautā), tādēļ bērnam atbilstošāko izglītības programmu nebūs iespējams noteikt.

14) attiecībā uz bērnu priekšlaicīgās skolas pamešanas riskiem, atkal tika vērsta uzmanība uz romu skolotāju palīgu nozīmīgumu, lai šos riskus mazinātu. Pieminēja IKVD projektu “Pumpurs”, taču norādīja, ka romu bērniem, kuri nesaprot latviešu valodu, no šī projekta īpaša labuma nav – jo tajā nav speciālistu, kas zinātu romu valodu.

15) attiecībā uz iespēju izglītības iestādē apgūt romu valodu un romu kultūru, daži mediatori norādīja, ka tas nav tik būtiski, tāpēc ka romu bērni valodu un kultūru iemācās jau mājās, problēmas sagādā tieši latviešu valodas nezināšana. Taču tika arī pieminēts par esošajiem stereotipiem pret romu kultūru, kādēļ pozitīva attieksme pret romu kultūru izglītības iestādē būtu vēlama.

16) tikšanās laikā tika pārrunāti citi ar bērnu tiesībām saistīti jautājumi (pusaudžu grūtniecība, bērna dzimšanas neregistrēšana, vai dzīvesvietas nedeklarēšana, kā arī COVID-19 ietekme uz bērniem), taču diskusijā nerādās aizdomas par sistemātiskiem trūkumiem, drīzāk par atsevišķiem individuāliem bērnu tiesību pārkāpumu gadījumiem.

¹⁰ Pētījuma tekstā ir vairākkārt minēti skolotāju palīgi- romi, lietojot dažādu terminoloģiju, piemēram, romu tautības skolotāja palīgs utt. Dažādas terminoloģijas lietojums tekstā ir saglabāts, jo informācija tika saņemta no vairākām institūcijām, tomēr šī terminoloģija ir uzskatāma par sinonīmiem. Tiesībsarga piezīme.

Ierosinājumi no romu mediatoriem:

- a) romu mediators ir nepieciešams tajās pašvaldībās, kurās ir vismaz 10 romu ģimenes.
- b) problēmas ar pieaugušo izglītību (analfabētisms). Tas atsaucas uz iespējām sameklēt darbu.
- c) nodarbinātības jomā bieži ir atšķirīga attieksme. Ir nepieciešama ciešāka sadarbība ar NVA.
- d) izglītības iestādēs ir nepieciešams pedagoga palīgs vai asistents.
- e) ģimenes asistenta nepieciešamība.

Ņemot vērā diskusiju rezultātus ar romu mediatoriem, tiesībsarga ieskatā šajā pētījumā ir nepieciešams pievērst uzmanību šādām jomām:

- 1) kā pašvaldības sadarbojas ar romiem kā vienu no Latvijā dzīvojošajām minoritātēm, tai skaitā, ar romu mediatoriem;
- 2) kā tiek nodrošināta izglītība romu bērniem;
- 3) kā tiek sniegta palīdzība romiem sociālajos jautājumos (mājokļi un sociālā palīdzība).

II. Romu darbība un līdzdalība pašvaldību darbā

Sabiedrības līdzdalība valsts pārvaldes procesos ir viena no demokrātiskas valsts iezīmēm, “tāpat pašvaldībā nodrošināma iedzīvotāju demokrātiskā līdzdalība un stiprināmi demokrātiskie mehānismi pašvaldību iekārtā: demokrātiskas valsts iekārtas principa prasības attiecināmas arī uz pašvaldību”¹¹.

“Ikvienas pašvaldību sistēmas izveidošanas pamatā neatkarīgi no pašvaldību konstitucionālā statusa reglamentācijas ir noteikti principi. Būtiskākie no tiem ir neatkarīga vietējo jautājumu risināšana un organizēšana, ikvienas personas tiesību un brīvību garantēšana, [...] pašvaldību iedzīvotāju tiesības piedalīties vietējās pašvaldības darbībā [...]”¹²

Sabiedrības līdzdalība var tikt īstenota gan individuāli, gan ar nevalstisko organizāciju starpniecību.

Līdz ar to bija nepieciešams uzzināt, vai un kā romi pašvaldībās īsteno savas tiesības (piemēram, veidojot biedrības), vai un kādos veidos romu biedrības (turpmāk – NVO) piedalās pašvaldības darbā, tai skaitā, kādās jomās. Vienlaikus bija nepieciešams uzzināt, kā pašvaldība vērtē savu sadarbību ar romu NVO.

Ņemot vērā, ka Projekta ietvaros tika izveidots romu mediatoru pakalpojums kā saikne starp romiem un valsts/pašvaldību institūcijām, bija nepieciešams uzzināt, kā pašvaldības vērtē šo iniciatīvu, un ja pašvaldībā ir romu mediators, tad cik aktīvi tas piedalās pašvaldības darbā. Tiesībsarga rīcībā ir informācija, ka pašlaik (2021.gada otrajā pusē, kad tika veikta informācijas apkopošana) romu mediatori darbojas – Ventspilī, Jelgavā, Rīgā, Talsos¹³ un Viļakā¹⁴.

Tāpat turpmāk tekstā tiks sniegta, pirmkārt, detalizēta informācija no katras pašvaldības¹⁵ par sadarbību ar romu NVO un/ vai romu mediatoriem, un, otrkārt, galvenie secinājumi.

Daugavpils valstspilsētas pašvaldība sadarbojas ar divām romu NVO – biedrību “NĒVO DROM D” un čigānu kopienas kultūras attīstības biedrību “ME ROMA”.

Daugavpils pilsētas pašvaldībā ir izveidota pamatbudžeta programma “Sabiedrisko organizāciju atbalsta fonds”, no kuras tiek piešķirts finansējums, t.sk., arī romu NVO dažādu projektu īstenošanai. Aktivitāšu līdzfinansējuma kopsūma, ko NVO var saņemt no Fonda līdzekļiem kārtējā gada ietvaros nevar būt lielāka par 1500 eiro un katrā aktivitātē pārsniegt 75% no kopējām projekta aktivitāšu izmaksām (skatīt zemāk informāciju par romu NVO aktivitātēm, ko ir atbalstījusi pašvaldība, tabula Nr. 1).

¹¹ Konstitucionālās tiesības. Pleps J., Pastars E., Plakane I., 2021, 110.lpp.

¹² Konstitucionālās tiesības. Pleps J., Pastars E., Plakane I., 2021, 107.lpp.

¹³ Darbs tiks veikts tikai dažus mēnešus, jo mediatore mainīja dzīves vietu. Līdz ar to pašvaldībai var arī nebūt skaidrs viedoklis. Tiesībsarga piezīme.

¹⁴ Viļakas novada pašvaldībai informācija netika prasīta, jo tā nebija atlasīta kā viena no pašvaldībām ar lielāku romu populāciju. Tiesībsarga piezīme.

¹⁵ Pašvaldības ir sakārtotas alfabēta kārtībā. Tiesībsarga piezīme.

	Biedrība “NĒVO DROM D”	Biedrība “ME ROMA”
2019	1025,00 eiro apmērā, projekta “Romu integrācija Latvijas sabiedrībā” īstenošanai (materiālu iegādei šūšanas un dizaina kursiem un radošām darbnīcām, telpu nomas izdevumiem pasākumu norises nodrošināšanai).	800,00 eiro apmērā projekta “Dialoga veicināšana starp Latvijas romu kopienām un sabiedrību” (telpu nomas izdevumiem pasākumu norises nodrošināšanai (veļas mazgāšanai), veļas mazgāšanas līdzekļiem, materiāliem radošajām darbnīcām, kancelejas un saimniecības precēm).
2020		650,00 eiro apmērā projekta “Dialoga veicināšana starp Latvijas romu kopienām un sabiedrību” .
2021		680,00 eiro apmērā projekta “Dialoga veicināšana starp Latvijas romu kopienām un sabiedrību” .

Kopš 2015. gada biedrība “ME ROMA” sadarbībā ar Daugavpils pilsētas domi organizē bezmaksas veļas mazgātavu romu kopienas pārstāvjiem. Domes līdzfinansējums ir piešķirts telpu nomas izdevumiem, pasākumu norises nodrošināšanai (veļas mazgāšanai), veļas mazgāšanas līdzekļiem, saimniecības precēm, kancelejas precēm un materiāliem biedrības radošās darbnīcas nodarbību nodrošināšanai.

Pašvaldībā nav romu mediatoru, un Romu NVO neiesaistās pašvaldības darbā, tomēr Daugavpils pilsētas pašvaldība ir ieinteresēta veicināt sadarbību ar romu NVO, lai nodrošinātu kopīgu projektu īstenošanu pilsētas attīstības, sociālajā, veselības, izglītības, kultūras, sporta, sabiedrības integrācijas un citās jomās.

Jelgavas valstspilsētas pašvaldība norādīja, ka Jelgavas valstspilsētā kopš 2002. gada 3. oktobra aktīvi darbojas romu biedrība “Jelgavas pilsētas un rajona čigānu biedrība “Romanu čačipen”” (viena biedrība). Biedrībai ir noslēgts sadarbības līgums par bezatlīdzības telpu izmantošanu biedrības darbības un pasākumu nodrošināšanai Jelgavas valstspilsētas pašvaldības administrācijas Sabiedrības integrācijas pārvaldē. Divas reizes gadā biedrībai ir iespēja pretendēt uz pašvaldības atbalstu Jelgavas valstspilsētas biedrību, nodibinājumu un reliģisko organizāciju rīkotajā konkursā, kurā biedrība aktīvi piedalās. Jelgavas valstspilsētas biedrību, nodibinājumu un reliģisko organizāciju atbalsta piešķiršanas mērķis ir sekmēt iedzīvotāju aktivitāti un iesaistīšanos Jelgavas valstspilsētas attīstības, kultūras un sociālo jautājumu risināšanā, veicinot iedzīvotāju pilsonisko līdzdalību, tradīciju saglabāšanos un sadarbību starp Jelgavas valstspilsētas pašvaldību un biedrībām, nodibinājumiem un reliģiskajām organizācijām, kas darbojas Jelgavas valstspilsētas administratīvajā teritorijā.

Jelgavas valstspilsētas pašvaldības administrācijas Sabiedrības integrācijas pārvalde 2020. gadā īstenoja vairākus kultūras pasākumus un atbalsta aktivitātes, iesaistot pilsētā dzīvojošos romus, piemēram, tika organizēts Ziemassvētku pasākums romu ģimenēm, kurā piedalījās 40 romu bērni un 35 vecāki. Sabiedrības integrācijas pārvaldes telpās turpina darboties rotaļlietu bibliotēka “Ringla”, kas tapusi projekta “Inovatīvs veids romu bērnu izglītībai un aprūpei: “TOY” metodes

iekļaušanai” ietvaros, ko īsteno biedrība “Izglītības iniciatīvu centrs” ar Jelgavas valstspilsētas pašvaldības atbalstu. Bibliotēka “Ringla” ir atvērta ikvienam interesantam, tomēr īpaša uzmanība tiek veltīta romu kopienai, lai sekmētu viņu socializāciju, stereotipu laušanu un līdzdalību. 2020.gada laikā bibliotēku regulāri apmeklēja vairāk nekā 114 ģimenes, tostarp 34 romu ģimenes.

Labdarības akcijā “Ar prieku pretī zināšanām” katru gadu tiek sniegts atbalsts Jelgavas skolēniem, kuru ģimenēm ir grūtības iegādāties nepieciešamos skolas piederumus jaunajam mācību gadam, tostarp arī romu ģimenēm.

Attiecībā uz romu NVO iesaisti pašvaldības darbā, pašvaldība norāda, ka romu tautību pārstāvji aktīvi darbojas brīvprātīgo apvienībā “Brīvprātīgie Jelgavai”, darot kādu darbu sabiedrības labā. Romu NVO līdzdarbojas pašvaldību komisijās, bet neregulāri. Biedrība kā eksperts tiek pieaicināta Jelgavas valstspilsētas pašvaldības Sabiedrības integrācijas komisijā. Jelgavas valstspilsētas pašvaldība sadarbību ar romu NVO vērtē kā veiksmīgu, un tā ir būtiska tālākai sekmīga darba nodrošināšanai.

Jelgavas valstspilsētas pašvaldībā darbojas arī viens romu mediators. Romu mediators mājokļu jautājumu risināšanā romiem tiek iesaistīts informācijas nodošanai romu mājsaimniecībām, piemēram, kā reģistrēties dzīvojamās telpas saņemšanai, kā apmaksāt nodokļus. Aktīva sadarbība ar romu mediatoru un romu ģimenēm notiek nepārtraukti. Īpaši tajos gadījumos, kad ir apgrūtināta komunikācija (nepietiekama izglītība). Jelgavas sociālo lietu pārvaldes sociālie darbinieki vēršas pie mediators, lai informētu romu tautības personas viņiem saprotamā valodā par iespējam saņemt sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību. Tāpat sadarbība notiek, organizējot atbalsta pasākumu “Skolas soma”, iesaistot bērnus vasaras nometnēs, nodrošinot pārtikas un higiēnas komplektu saņemšanu krīzes situācijā.

Visbiežāk romu tautības pārstāvji paši vēršas pašvaldībā, jo viņi ir informēti un saņem personīgi mājokļa un garantētā minimālā ienākuma pabalstu, kā arī papildu sociālās palīdzības pabalstus (ēdināšanas pakalpojumu apmaksu pirmsskolas un vispārējās izglītības iestādēs, pabalsti medicīnas pakalpojumu apmaksai). Pašvaldība sadarbību ar romu mediatoru vērtē pozitīvi.

Jūrmalas valstspilsētas pašvaldība informēja, ka pašvaldībā ir reģistrētas divas romu NVO, Jūrmalas reģiona čigānu biedrības koordinācijas centrs “Dorsis” un Jūrmalas čigānu biedrība “Judus”. Abas biedrības pēdējā laikā aktīvi nedarbojas (samazinātā aktivitāte nav saistīta ar Covid-19 ietekmi). Biedrības “Dorsis” saimnieciskā darbība šobrīd ir apturēta. Līdz ar to, pašlaik sadarbība vairāk notiek kopienas pārstāvju līmenī (sadarbojoties ar kopienas līderiem, jauniešiem), nevis sadarbojoties ar romu NVO. Romu NVO īpaši aktīvi nav piedalījušies pašvaldības darba grupās, padomēs (mazākumtautību), Sabiedrības integrācijas komisijā (nav bijuši gadījumi, kad romi ir nākuši ar saviem priekšlikumiem). Pirms gadiem Sabiedrības integrācijas komisijā no romu puses piedalījās labprātīgi romu skolotāja, labi aizstāvēja romu intereses, bet romi paši šo skolotāju neakceptēja (savas kopienas iekšējās struktūras dēļ). Nav īsti pašu romu pretimnākšanas. Vairāk individuāli sadarbojas ar Labklājības pārvaldi.

Vislabākā sadarbības pieredze pašvaldībai ir izveidojusies, sadarbojoties ar romu jauniešiem. Ir aktīvi romu jauniešu līderi, ar kuriem ir izdevies izveidot kontaktu, un ar viņu palīdzību citi romu jaunieši tiek iesaistīti aktivitātēs. Katru gadu pašvaldība organizē dažādus pasākumus – svin Starptautisko romu dienu aprīlī, organizē vairākus kultūras pasākumus, organizē vokālās deju nodarbības romu jauniešiem. Izveidojusies laba sadarbība ar citām pašvaldībām (Sabile, Ventspils “Ventspils vainags”, Jelgava). Labdarības sakarā ir bijis viens sadraudzības vakars ar romu pārstāvjiem un somu organizāciju, tika apspriesti jautājumi, kā var noorganizēt labdarības akcijas, nometnes romu bērniem utt. Jūrmalas romu jaunieši labprāt iesaistās kultūras pasākumos.

Pašvaldība mēģina iesaistīt arī projektu īstenošanā. Romu jaunieši gribēja izveidot savu NVO, pašvaldība palīdzēja ar dokumentu noformēšanu un ar padomiem, tomēr līdz galam šī ideja netika realizēta, jo romu jaunieši nebija pārliecināti, ka spēs tikt galā ar atskaitēm. Romu jaunieši piedalās pašvaldības organizētajos semināros, Mazākumtautību forumā Rīgā (KM deleģēja uz šo forumu). Pašvaldība piedāvā apgūt romu tradicionālās dejas un dziesmas (nodarbības ir domātas tieši romiem), bet praksē – jauniešiem patīk dziedāt modernā stilā. Piedalījās Jūrmalas kultūras pasākumos un uzstājās ar dažāda stila priekšnesumiem. Kolektīvos piedalās arī citu etnisko piederību pārstāvji.

Romu mediatoru nav. Vairākas reizes ir mēģinājuši uzrunāt romu pārstāvjus, kuri varētu strādāt kā mediatori (no jauniešiem). Sākotnēji bija interese, bet rezultāta nebija, jo potenciālie kandidāti pašlaik vai nu dzīvo ārpus Jūrmalas vai ārzemēs, apprecas.

To redz arī ar radošajiem kolektīviem, kad cilvēki pamet pašvaldību. Romu meitenes apprecoties vairāk nesadarbojas vai nepiedalās aktivitātēs.

Rīgas valstspilsētas pašvaldība¹⁶ norādīja, ka kopš 2020. gada decembra biedrības “Romu kultūras centrs” pārstāve tika apstiprināta Rīgas domes Konsultatīvās padomes sabiedrības integrācijas jautājumos sastāvā (sastāvs tiek atjaunots ik pa trīs gadiem). Dalība sanāksmēs no minētās romu NVO tiek nodrošināta (2021.gadā ir bijušas četras sanāksmes), bet nevar teikt, ka ļoti tiek virzīti romu jautājumi vai aktualizēti no pašas romu NVO puses. Salīdzinājumam, personu ar invaliditāti biedrības daudz aktīvāk sniedz ierosinājumus.

Citas sadarbības ar romu NVO Rīgas valstspilsētas pašvaldībai nav. Romu NVO līdz šim nav iesaistījušās pašvaldības darbā. Rīga neapkopo informāciju, vai romi kādreiz ir piedalījušies pašvaldību darba grupās. Romi paši pie pašvaldības nenāk.

Rīgai ir projektu konkurss sabiedrības integrācijas jomā. Iespējams pirms 10 gadiem ir bijis viens vai divi projekti no romu NVO, bet neviens nav ticis atbalstīts, jo projektu kvalitāte ir bijusi zema.

Rīgā ir NVO nams (Purvciems, Laimdotas - Ieriķu iela), tur var izmantot telpas gan saviem pasākumiem, gan mēģinājumiem, gan izglītojošiem pasākumiem. Tās NVO, kuru mērķi sakrīt ar pašvaldības mērķiem un kuras darbojas Rīgā, var izmantot NVO namu. Nav apkopotas informācijas, vai tur darbojas kāda romu NVO.

Pašlaik pašvaldība pievērš uzmanību jauniebraucēju kopienām, bet nav oficiālu NVO, kas tās pārstāvētu. Pašlaik pašvaldībai ir aktīva sadarbība ar vietējām NVO (Sarkanais Krusts), kas palīdz jauniebraucējiem iekļauties. Rīga nav saskārusies ar gadījumu, kad kāda spēcīgāka NVO iesniedz projektu par kādu sasāpējušu romu jautājumu.

Romu mediatore kopā ar KM pārstāvjiem gāja ar skolām un ģimenēm runāt, apzināja, vai ģimenēs nav bērni, kuri neiet skolā, ja tā bija, tad bija jāveido saskarsme ar skolu. Tomēr, ja romu bērnu apmeklē izglītības iestādi, tad izglītības iestāde pati risina problēmjautājumus, ja tādi rodas. Pašvaldība norādīja, ka romu mediatori romi respektēs vairāk, nekā ne-romu pārstāvi. Romu mediatore pati esot norādījusi, ka kādu laiku mediatoru pakalpojumi nebūs pieejami pašvaldībā.¹⁷

Kopumā pašvaldība uzskata, ka romu mediators varētu būt noderīgs pašvaldībā. Rīgā svarīgāk būtu, ja romu mediators varētu apmeklēt romu ģimenes, novērot, vai nav antisanitāru apstākļu, un,

¹⁶ Rīgas valstspilsētas pašvaldība rakstveidā sniedza vispārīgu informāciju par sadarbību ar romiem, līdz ar to aptaujas mutiskajā sadaļā tika uzdoti precizējoši jautājumi, lai iegūtu padziļinātāku informāciju par sadarbību starp romiem un pašvaldību. Tiesībsarga piezīme.

¹⁷ Varētu būt saistīts ar nepieciešamību noslēgt jaunu līgumu Projekta ietvaros. Tiesībsarga piezīme.

ja ir slikti apstākļi, tad informēt Sociālo dienestu. Romu mediators Rīgā vairāk nodarbojās ar sasaisti – romu ģimeņu informēšana par dažādiem jautājumiem (izglītība, sociālos jautājumi), nevis ar konkrētu jomu aktualizēšanu. Rīgas valstspilsētas pašvaldība norādīja, ka uz Rīgas apjomu Rīgai bija viena romu mediatore, tāpat kā citās pašvaldībās, kas ir apjoma ziņā mazākas. Būtu nepieciešams noskaidrot, vai romu mediatori apmierināja šāda situācija un, vai nav nepieciešami vairāki mediatori atkarībā no pašvaldības lieluma.

Talsu novada pašvaldība norādīja, ka pašvaldībai ir zināma viena romu NVO – Sabiles romu kopiena. Pašvaldība iespēju robežās nodrošina tai atbalstu. Romu kopiena tiek aicināta un mudināta plašākas mērķauditorijas iepazīstināt ar savu kultūru, veicināt tās izpratni sabiedrībā. Pašvaldība atzīst, ka romu NVO ļoti reti iesaistās pašvaldības darbā, līdzdarbība pašvaldību komitejās ir neregulāra un ir nepieciešama aktīvāka kopienu uzrunāšana. Pašvaldība norāda, ka sadarbība ar romu NVO ir ļoti neregulāra.

Talsu novada pašvaldībā īsu brīdi darbojās romu mediatore, kura palīdzēja sociālajiem darbiniekiem uzlabot sadarbību ar romu ģimenēm, palīdzēja rast vairāku aktuālāko jautājumu atrisinājumu, kā arī informēja par romu aktuālākajām vajadzībām un viņu specifiku. Mediators apzināja to romu situāciju, kuri nav vērsušies Sociālajā dienestā, pašvaldībā pēc palīdzības un informēja atbildīgos Sociālā dienesta vai pašvaldības pārstāvjus par romu aktuālākajām vajadzībām un problemātiskajiem jautājumiem. Pašvaldība norāda, ka mediatori nesadarbojas sociālo jautājumu risināšanā starp pašvaldību un romu mediatoriem. Romi pašvaldībā vērsas paši, bez mediatora starpniecības.

Tukuma novada pašvaldība norādīja, šobrīd aktīvu romu kopienu nav, ir bijusi pirms vairāk pieciem gadiem romu nevalstiskā organizācija “Nēvo drom”. Tās vadītājs bija ļoti aktīvs, un attiecīgi ir piedalījies arī domes komitejās, kad bija nepieciešams diskutēt un risināt sociālos jautājumus (piemēram, pabalsti). Organizācijas aktīvā darbība izbeidzās, kad tās vadītājs pārcēlās dzīvot uz ārzemēm.

Tukums papildus informēja, ka, iesākot sadarboties ar KM un pašvaldību tīklu, pašvaldība uzrunāja romu kopienu, aicinot izskatīt iespēju izveidot biedrību, jo tad arī pašvaldībai ir vieglāk sadarboties. Pieteicās viens jauns romu puisis, tomēr biedrība netika nodibināta.

Tukuma novada pašvaldībā gandrīz darbu uzsāka romu mediators. Pašvaldība bija uzrunājusi KM, bija atradusi cilvēku no romu vidus, kas vēlējās būt par romu mediatoru. Cilvēks piedalījās visās apmācībās, ko KM organizēja romu mediatoriem. Bija iespējams jau uzsākt sadarbību ar pašvaldību, bet diemžēl cilvēks aizbrauca dzīvot uz citu pašvaldību. Līdz ar to, Tukuma vieta šajā projektā tiek pārvirzīta attiecīgi uz to pašvaldību, kur šis cilvēks pārcēlās dzīvot.

Ventspils valstspilsētas pašvaldība norādīja, ka pašvaldībā nav romu NVO, bet tiek realizēti projekti sadarbībā ar citām organizācijām. Pašvaldībā darbojas viens romu mediators, kurš cieši sadarbojas ar sabiedrību “Klēpis”, piem., organizēta bērnu vasaras nometne, romu jauniešu ansambļa izveide, kurā ir iesaistīta romu pārstāve, kas ir beigusi Mūzikas akadēmiju un strādā par pasniedzēju Ventspils Mūzikas vidusskolā.

Pārventas pamatskolā strādā romu skolotāja palīgs, kurš palīdz romu skolēniem integrēties un apgūt latviešu valodu, kā arī palīdz mājas darbu izpildē bērniem, kuru vecāki ir analfabēti, kā arī mediatorai romu jautājumu risināšanā palīdz trīs romu aktīvistes.

Romu mediatore ir iesaistīta dzīvokļu jautājumu, sociālo, izglītības un citu jautājumu risināšanā, palīdzot ar nepieciešamo dokumentu sagatavošanu iesniegšanai attiecīgajās institūcijās. Pie mediatora dažādu jautājumu risināšanā vērsas vairāk mazizglītotie romi un tad mediators ir kā starpnieks starp viņiem un institūcijām.

Pašvaldība sadarbību ar romu mediatori kopumā vērtē ļoti pozitīvi, novērtējot ieguldījumu romu integrācijas jomā.

Tātad, izvērtējot pašvaldību sniegto informāciju par sadarbību ar romu NVO un romu mediatoriem, ir iespējams izveidot šādu grafisko pārskatu (skatīt tabulu Nr. 2). Ja pašvaldībā ir romu NVO vai romu mediators, tabulā tas ir atzīmēts ar + zīmi, ja nav, tad ar – zīmi. Ja pašvaldībai ir laba sadarbība ar romu NVO/ romu mediatoru, tad tabulā tas ir atzīmēts ar + zīmi, ja sadarbība nav pozitīva, zema vai neregulāra, tad ar – zīmi. Ja pašvaldība nav sniegusi informāciju par sadarbību, tad tabulā tas ir atzīmēts ar ? zīmi. Savukārt, ja pašvaldībā nav romu NVO vai romu mediatora, un tātad pašvaldība nevar sniegt informāciju par sadarbību, tas tabulā ir atzīmēts ar # zīmi

Tabula Nr. 2

Pašvaldība	Romu NVO	Sadarbība ar romu NVO	Romu mediators	Sadarbība ar romu mediatoru
Daugavpils valstspilsētas pašvaldība	+	?	-	#
Jelgavas valstspilsētas pašvaldība	+	+	+	+
Jūrmalas valstspilsētas pašvaldība	-	#	-	#
Rīgas valstspilsētas pašvaldība	+	-	-	#
Talsu novada pašvaldība	+	-	+	-
Tukuma novada pašvaldība	-	#	-	#
Ventspils valstspilsētas pašvaldība	-	#	+	+

Secinājumi

1. Sadarbības veidi.

Kopumā vērtējot pašvaldību sadarbību ar romiem/romu kopienu, nav iespējams izdalīt vienu konkrētu sadarbības modeli. Ir iespējams izdalīt šādus romu sadarbības veidus ar pašvaldībām:

- 1.1. Pašvaldība sniedz finansiālu atbalstu romu NVO aktivitātēm, izmantojot pašvaldību projektu fondu atbalstu NVO;
- 1.2. Pašvaldība atbalsta romu NVO, piešķirot telpas;
- 1.3. Pašvaldība pati uzņemas dažādu pasākumu organizēšanu, iesaistot romu aktīvistus, piemēram, Ziemassvētku pasākums romu ģimenēm;
- 1.4. Romu kopienas aktīvistu darbojas citu biedrību sastāvā, vienlaikus popularizējot savu kopienu un kultūru;
- 1.5. Romi vai romu NVO piedalās pašvaldību komisiju darbā;

1.6. Individuāla romu aktīvistu sadarbība ar konkrētiem pašvaldību departamentiem.

Viena pašvaldība parasti īsteno vairākus no šiem sadarbības veidiem, kas ir vērtējams pozitīvi. Ja pašvaldības sniedz tikai atbalstu romu NVO darbības uzturēšanai, tad šāds sadarbības veids ir vairāk vērtējams, kā pasīva sadarbība, jo pašvaldības iedzīvotāji netiek iesaistīti tiem svarīgu jautājumu risināšanā. Vienlaikus ir nepieciešams ņemt vērā, ka ne visas NVO vēlas vai spēj nodrošināt līdzdalību pašvaldības darbā.

Rekomendācija: ja pašvaldībā ir romu NVO vai romu kopienas aktīvistu, būtu ieteicams tos aicināt piedalīties pašvaldības komisiju darbā, lai dotu iespēju sniegt informāciju par romu kopienas aktuālākajiem jautājumiem. Tas veidotu uz līdztiesīgiem pamatiem veidotu sadarbības modeli.

2. Pašvaldību iniciatīvas

Ņemot vērā, ka pašvaldības, kuras tika intervētas mutiski, varēja sniegt atbildes uz papildu jautājumiem, tad atsevišķu jautājumu analīzē, būtu korektāk nodalīt to pašvaldību atbildes, kuras tika sniegtas mutiski, no to pašvaldību atbildēm, kuras tika sniegta rakstiski.

Kā var redzēt, tad ir pašvaldības (Tukuma novada pašvaldība, Jūrmalas valstspilsētas pašvaldība), kas pašas aktīvi vēršas pie romu kopienas, aicinot tās veidot biedrības vai izvirzīt romu mediatorus, lai varētu aktīvāk un produktīvāk sadarboties. Tomēr romu NVO izveide un darbība beigās ir atkarīga tikai no pašiem romiem.

3. Sadarbības efektivitāte

Veiksmīgu sadarbību ar romu kopienu caur romu kopienas aktīvistiem var nodrošināt, ja šie aktīvistu ir cienīti romu kopienā. Ja romu aktīvists netiek cienīts romu kopienā, tad nav nozīmes, cik laba ir pašvaldības sadarbība ar konkrēto romu aktīvistu, jo romu kopiena var atteikties pieņemt aktīvista sniegto informāciju vai piedalīties aktivitātēs.

4. Romu mediatori

Tajās pašvaldībās (Jelgavas valstspilsētas pašvaldība, Ventspils valstspilsētas pašvaldība), kurās aktīvi darbojas romu mediatori, šis pakalpojums tiek novērtēts pozitīvi. Tāpat arī paši romu mediatori redz savas darbības nepieciešamību. Romu mediatori pašvaldībās tiek iesaistīti dažādu jautājumu risināšanā – romu bērnu izglītības joma, sociālā joma (mājokļu piešķiršana, sociālās palīdzības sniegšana, tai skaitā motivējot romus segt parādus par komunālajiem maksājumiem).

Rekomendācija: tiesībsargs aicina pašvaldības izskatīt iespēju piedalīties romu mediatoru Projektā, lai iegūtu atbalstu arī savā pašvaldībā risinot romu jautājumus.

5. Kopumā, vērtējot no pašvaldībām saņemto informāciju, var secināt, ka **Jelgavas valstspilsētas pašvaldībā** aktīva sadarbība ar romu kopienu notiek vislabāk, jo, pirmšķietami, tā tiek veidota uz līdztiesīgiem pamatiem, t.i., pašvaldībā darbojas romu NVO, kas piedalās pašvaldības darbā (dodot iespēju popularizēt romu kopienai aktuālākos jautājumus), pašvaldībā aktīvi darbojas romu mediatore, kas tiek iesaistīta dažādu sociālo jautājumu risināšanā. Vienlaikus darbojas arī skolotāju palīgi - romi, kas sniedz palīdzību romu bērniem izglītības iegūšanā.

III. Izglītība

2015. gada pētījuma “Romi Latvijā” laikā veiktās romu tautības iedzīvotāju aptaujas rezultāti norāda, ka gandrīz pusei aptaujāto romu izglītība ir zemāka par pamata, bet pamata izglītību ieguvuši mazliet vairāk kā trešdaļa romu. Ņemot vērā, ka 8,9% aptaujāto romu skolā nav gājuši vispār un 39,9% skolu ir pametuši dažādos pamatskolas izglītības ieguves posmos, ir pamats aplēsēm, ka apmēram pusei Latvijā dzīvojošo romu izglītības līmenis neatbilst Izglītības likumā noteiktajam par pamatzglītības ieguvu kā obligātu prasību¹⁸. Pētījuma dati liecina, ka lielākā daļa romu attiecas pozitīvi pret izglītības ieguvu un vēlētos, lai viņu bērni iegūst vismaz pamatzglītību, taču realitātē romu bērniem ir augsti mācību procesa pārtraukšanas riski. Iemesli skolu pamešanai ir dažādi: saistīt ar sociālekonomiskajiem apstākļiem, zemiem izglītības un mācību rezultātiem, darba tirgus pievilcību (vēlmi agri uzsākt strādāt), romu ģimenes emigrēšanu darba meklējumos uz ārvalstīm, romu agro laulību tradīciju un pusaudžu grūtniecību, kā arī pašu romu iekšējās motivācijas trūkumu¹⁹.

Šajā sadaļā tiks vērtētas pašvaldību sniegtās atbildes par romu bērnu izglītošanu to administratīvajās teritorijās, atsevišķi izdalot pirmsskolas izglītības līmeni un pamatzglītību. Vidējās izglītības līmenis šī pētījuma ietvaros netika aplūkots. Jebkura bērna izvēle un iespējas turpināt izglītību augstākos izglītības līmeņos (vidusskolā un pēc tam arī augstskolā) ir atkarīgas no tā, kādā kvalitātē bērns ir apguvis iepriekšējo izglītības posmu, tādēļ tieši izglītības iegūšanas sākumposms ir izšķirošs cilvēka turpmākās izglītības turpināšanā.

3.1. Pirmsskola

Lai arī pirmsskolas izglītība nav obligāta (izņemot sagatavošana pamatzglītības ieguvei no piecu gadu vecuma), pirmsskolas izglītība ir viena no valstī noteiktajām izglītības pakāpēm²⁰ un uz to attiecas arī Satversmes 112. pantā, Bērnu tiesību aizsardzības likuma (turpmāk – BTAL) 11. panta pirmajā daļā un Izglītības likuma 3. pantā noteiktās bērna tiesības uz izglītību. Saskaņā ar ANO Bērnu tiesību komitejas interpretāciju tiesības uz izglītību agrīnā bērnībā sākas uzreiz pēc dzimšanas un ir cieši saistītas ar mazu bērnu tiesībām uz maksimālu attīstību²¹.

Saskaņā ar Izglītības likuma 1. panta 18. punktu pirmsskolas izglītības iestādē notiek bērna personības daudzpusīga veidošanās, veselības stiprināšana un sagatavošanās pamatzglītības ieguvei. Vispārējās izglītības likuma 20. pantā cita starpā norādīts, ka pirmsskolas izglītības programma nodrošina izglītojamā sagatavošanu pamatzglītības ieguvei, saturiski aptverot individualitātes veidošanos; garīgo, fizisko un sociālo attīstību, veselības nostiprināšanu un psiholoģisko sagatavošanu pamatzglītības ieguves uzsākšanai. Kā savā Vispārējā komentārā ir norādījusi ANO Bērnu tiesību komiteja “izglītība” nav tikai formāla izglītošana, bet gan aptver plašāku dzīves pieredzi un mācīšanās procesus, kas ļauj bērniem gan atsevišķi, gan kopīgi attīstīt savu personību, izkopt talantus un spējas un dzīvot sabiedrībā pilnvērtīgu un kvalitatīvu dzīvi²².

Kā norāda ANO Bērnu tiesību komiteja, mazu bērnu pirmie dzīves gadi ir viņu fiziskās un garīgās veselības, emocionālās drošības, kultūras un personas identitātes un spēju attīstības pamats. Pētījumi liecina, ka, īstenojot atbilstošas profilakses un intervences stratēģijas attiecībā uz bērniem agrīnā vecumā, ir iespējams pozitīvi ietekmēt mazu bērnu labklājību un nākotnes izredzes.

¹⁸ Sabiedrības integrācijas fonda 2015. gada pētījuma ziņojums “Romi Latvijā”. 37.lpp. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/2851>

¹⁹ Turpat, 42. – 43. lpp.

²⁰ Izglītības likuma 5.panta pirmās daļas 1.punkts.

²¹ ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 7 (2005) Bērnu tiesību īstenošana agrīnā bērnībā, 28.punkts. Pieejams: <https://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/General%20Comment%20No.%207.docx>

²² ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 1 (2001). Izglītības mērķi. Pieejams: [https://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/General%20Comment%20No.1%20\(2001\).docx](https://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/General%20Comment%20No.1%20(2001).docx)

Tādējādi bērnu tiesību uz izglītību īstenošana agrīnā bērnībā ir efektīvs veids, kā palīdzēt novērst personiskas, sociālas un ar izglītību saistītas grūtības pamatzglītības vecumā un pusaudžu gados²³.

Šobrīd Latvijā nav pieejami precīzi statistikas dati par romu bērnu kopskaitu pirmsskolas izglītības iestādēs. Arī tiesībsarga aptaujātās pašvaldības nespēja sniegt precīzu informāciju par to, cik daudz romu bērnu apmeklē pirmsskolas izglītības iestādi. Rīgas un Daugavpils valstspilsētu pašvaldības ir norādījušas, ka tām nav pieejami dati konkrēti par romu tautības bērnu pirmsskolas izglītības apmeklēšanu. Ventspils valstspilsētā tādi ir pieejami tikai par bērniem, kuri ir sasnieguši obligāto izglītības vecumu. Savukārt Tukuma un Talsu novada, kā arī Jelgavas un Jūrmalas valstspilsētas pašvaldības ir norādījušas, ka problēmas ir identificēt tos obligātās izglītības vecumu sasniegušos bērnus, kuri nav deklarēti pašvaldības administratīvajā teritorijā, lai arī pastāvīgi tajā dzīvo. Tāpat arī problēmas ir identificēt tos bērnus pirmsskolas vecumposmā, kuri kopā ar vecākiem atrodas ārzemēs un atgriežas Latvijā tikai pamatzglītības vecumā. Uz informācijas trūkumu par romu tautības bērniem, kuri apgūst ne tikai obligāto pirmsskolas izglītību, bet arī apmeklē dārziņu līdz piecu gadu vecumam, jau iepriekš norādīts 2015. gada pētījumā “Romī Latvijā”. Tas savukārt liedz novērtēt apmeklējumu dinamiku, radot nepieciešamību pēc sistemātiska un regulāra informācijas apkopojuma, lai precīzi atainotu pašvaldību darbu romu bērnu piesaistei pirmsskolas izglītības iestādēs, tā palīdzot efektīvāk reaģēt uz romu bērnu vajadzībām²⁴.

Vairākas aptaujātās pašvaldības ir norādījušas uz pozitīvajiem aspektiem, ko nodrošina romu tautības bērnu veiksmīga iekļaušana pirmsskolas izglītības posmā.

Daugavpils valstspilsētas pašvaldība ir norādījusi, ka

“Svarīgi ir panākt, lai visiem romu ģimeņu bērniem būtu nodrošināta piekļuve izglītībai. Panākt, ka visas romu ģimenes, kurām ir pirmsskolas vecuma bērni, reģistrētu savus bērnus pirmsskolās līdz piecu gadu vecumam. Romu bērni, kuri apmeklē pirmsskolas izglītības iestādes, veiksmīgi integrējas sabiedrībā un sagatavojas skolas gaitu uzsākšanai”.

Ventspils valstspilsētas pašvaldība ir norādījusi, ka

“(pirmsskolas izglītības iestādes neapmeklēšana) līdz obligātajam izglītības posmam kavē dažādas prasmes, tai skaitā socializēšanās un valsts valodas zināšanu prasmes (..) ir jāveic pārrunas ar jaunajām romu ģimenēm par (pirmsskolas) apmeklējuma iespējām jau no mazuļu trīs gadu vecuma. Nenoliedzami klātienē apmācības ir optimālākais variants, lai sagatavotos skolai (..) Katru gadu Ventspils izglītības pārvalde organizē diagnostikas pārbaudes darbus 1.klasēm, lai noskaidrotu bērnu sagatavotības līmeni 1. klasei. Pārskatot pilsētas diagnostikas darbu rezultātus, konstatēts, ka ātrāk diagnosticētie mācību vai logopēdiskie traucējumi spējuši uzlabot pirmklasnieku sagatavotības līmeni, uzsākot skolas gaitas, kas norāda, ka novēlota romu tautības bērnu (pirmsskolas) gaitu uzsākšana veicina novēlotu diagnostiku un tālāku uzlabojumu kavēšanos.”

Taču pašvaldības saskaras ar grūtībām motivēt romu tautības vecākus pieteikt savus bērnus pirmsskolas izglītības iestādē. Kā to ir norādījušas gan Jūrmalas, gan Ventspils valstspilsētas pašvaldības, romu tautības ģimenes tradicionāli izvēlas nesūtīt savas atvases pirmsskolas izglītības iestādēs līdz obligātajam izglītības posmam un, cik vien iespējams, izvēlas bērnus turēt mājās. Arī Covid-19 infekcijas izraisītā pandēmija un ar to saistītie valdības aicinājumi, ja iespējams, bērnu nelaist pirmsskolas izglītības iestādē, kā norāda pašvaldības, vairākos gadījumos ir devušas romu ģimenēm iespēju nesūtīt savu bērnu uz pirmsskolas izglītības iestādi. Vairākas romu ģimenes šādu iespēju ir izmantojušas visā valsts noteikto ierobežojumu laikā.

²³ Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs nr. 7 (2005) Bērnu tiesību īstenošana agrīnā bērnībā. 6.-8.punkts

²⁴ Sabiedrības integrācijas fonda 2015.gada pētījuma ziņojums “Romī Latvijā”. 40.lpp.

Viens no pirmsskolas izglītības iestāžu apmeklēšanas motivējošiem aspektiem varētu būt pašvaldības nodrošināta apmaksātā ēdināšana bērniem. Taču ne visas pašvaldības apmaksā ēdināšanu pirmsskolas vecuma bērniem. Pilnībā ēdināšana visiem bērniem tiek apmaksāta tikai Jūrmalas valstspilsētas pašvaldībā. Rīgas pašvaldība apmaksā konkrētu summu – 1.99 eiro par dienu. Tukuma novada pašvaldībā pēc teritoriālas reformas regulējums atšķiras atkarībā no konkrētā novada teritorijas un šobrīd tikai Tukuma pilsētā ēdināšana visiem bērniem tiek apmaksāta pilnībā²⁵. Savukārt Daugavpils, Ventspils, un Jelgavas valstspilsētu un Talsu novadu pašvaldībās ēdināšana bērniem tiek apmaksāta, ja ģimenei ir noteikts kāds statuss (piemēram, maznodrošinātas vai daudz bērnu ģimenes), kā ēdināšana netiek apmaksāta pilnā apmērā (atkarībā no situācijas – 100%, 80% vai 50% apmērā).

Savukārt cits motivējošais aspekts, ko ir pieminējuši aptaujātie romu mediatori, būtu romu asistenta pieejamība pirmsskolas izglītības iestādē. Romu asistents, kuram būtu pazīstama romu kultūra un valoda, varētu dibināt veiksmīgāku kontaktu ar romu ģimenēm, kas savukārt varētu veicināt regulāru pirmsskolas izglītības iestādes apmeklēšanu. Taču lielākā daļa pašvaldību ir norādījušas, ka tām nav pieejami romu asistenti pašvaldības pirmsskolas izglītības iestādēs. Tikai Jelgavas valstspilsētas pašvaldība ir norādījusi, ka vienā pirmsskolas izglītības iestādē ir pieejams romu asistents, kas nodrošina atbalstu romu bērniem mācību procesā.

Secinājumi

Pirmsskolas izglītības posmā notiek bērna personības daudzpusīga veidošanās, veselības stiprināšana un sagatavošanās pamatizglītības ieguvei. Pirmsskolas izglītības nodrošināšana ir efektīvs veids, kā palīdzēt novērst personiskas, sociālas un ar izglītību saistītas grūtības pamatizglītības vecumā un pusaudžu gados. Romu tautības ģimeņu pirmsskolas vecuma bērni reti apmeklē izglītības iestādes neobligātajā izglītības vecumā²⁶, kas kavē šo bērnu veiksmīgāku integrēšanos turpmākajos izglītības posmos.

Rekomendācijas: Pašvaldībām būtu jādomā par dažāda veida motivējošiem pasākumiem, lai pēc iespējas vairāk romu ģimeņu bērnu tiktu integrēti pirmsskolas izglītības posmā, piemēram:

1. Lai motivētu romu tautības ģimenes nodrošināt bērniem pirmsskolas izglītību, pašvaldības varētu nodrošināt ēdināšanas pakalpojumu pilnīgu apmaksu vismaz to ģimeņu bērniem, kurām ir noteikts trūcīgas, maznodrošinātas vai daudz bērnu ģimenes statuss.
2. Pozitīvi būtu vērtējama arī pašvaldības iniciatīva nodrošināt romu asistentu (skolotāju palīgu) tajās pirmsskolas izglītības iestādēs, kurās uzņemti vairāki romu bērni.
3. Pašvaldībām ir nepieciešams uzlabot obligāto izglītības vecumu sasniegušo bērnu identifikāciju, arī gadījumos, ja bērns nav deklarēts konkrētajā pašvaldībā vai atrodas ārzemēs.²⁷

3.2. Pamatizglītība

Aptaujājot romu mediatorus, kā galvenās problēmas, kas kavē romu tautības bērnu iekļaušanos pamatizglītības posmā, tika norādītas bērnu sliktās valodas zināšanas, motivācijas trūkumus mācīties, kā arī romu skolotāju palīgu trūkums.

²⁵ Kā norādīja pašvaldība, šobrīd tiek plānots nodrošināt, ka ēdināšana pirmsskolā tiek apmaksāta visā novadā.

²⁶ No 1,5 gadu vecuma līdz 4 gadu vecumam.

²⁷ Atbilst Stratēģiskā ietvara plāna projekta 4.14.pasākumam.

Aptaujājot pašvaldības, dažas norādīja, ka tajās dzīvojošajiem romu tautības bērniem nav problēmu ar latviešu valodas apguvi. **Rīgas pašvaldība norādīja**, ka

“Romu tautības skolēni, kuri mācās Rīgas pašvaldības skolās, runā latviešu valodā. Neviena no aptaujātajām skolām nenorādīja par grūtībām sazināties latviešu valodā ne ar bērniem, ne ģimeni.”

Taču vairākas pašvaldības apstiprināja grūtības apgūt izglītības iestādē valodu tiem romu tautības bērniem, kuri nesen ir atgriezušies no ārzemēm (skat. Tabulu Nr. 3).

No septiņām aptaujātajām pašvaldībām, trīs nodrošina romu skolotāju palīgu kādā no izglītības iestādēm (Ventspils, Jelgavas un Daugavpils valstspilsētas pašvaldības), bet četrās pašvaldībās šādi skolotāju palīgi nav pieejami. Kā pozitīvu atbalsta pasākumu dažas pašvaldības ir norādījušas ārpusskolas dienas centrus, kuros bērni var saņemt atbalstu mācībās. **Jūrmalas valstspilsētas pašvaldība** norādīja, ka tā nodrošina dienas centrus bērniem, kuros var saņemt atbalstu skolēni no sociālā riska ģimenēm. Šos centrus apmeklē arī daži romu tautības bērni. Pašvaldība šajos centros nodrošina arī bērnu ēdināšanu, kas papildus motivē tos apmeklēt pēc skolas.

Tabula Nr. 3

Pamatizglītības apguve romu tautības bērniem

Pašvaldība	Ir novērotas grūtības valodas apguvē	Skolā ir pieejams romu skolotāja palīgs	Ārpus stundu centri, kuros skolēni var saņemt atbalstu mācībās
Rīgas valstspilsētas pašvaldība	Nav novērots	Nav	Pieejami Brīvā laika centri
Ventspils valstspilsētas pašvaldība	Jā, ja bērni atgriezušies no ārzemēm	Jā, Ventspils Pārventas pamatskolā strādā romu tautības skolotāja palīgs	Nav informācijas
Jelgavas valstspilsētas pašvaldība	Jā, ir novērotas	Jā, Jelgavas 4.sākumskolā pieejams romu skolotāju palīgs	Romu resursu centrs
Daugavpils valstspilsētas pašvaldība	Jā, tādas pašas grūtības, kā citiem mazākumtautību bērniem	Jā, J. Raiņa Daugavpils 6.pamatskolā strādā romu pedagogu palīgs	Nav informācijas
Jūrmalas valstspilsētas pašvaldība	Nav novērots	Nav	Pieejams dienas centrs
Tukuma novada pašvaldība	Jā, ja bērni atgriezušies no ārzemēm	Nav	Jauniešu sociālais centrs

Pašvaldība	Ir novērotas grūtības valodas apguvē	Skolā ir pieejams romu skolotāja palīgs	Ārpus stundu centri, kuros skolēni var saņemt atbalstu mācībās
Talsu novada pašvaldība	Jā, ja bērni atgriezušies no ārzemēm	Nav	Nav informācijas

Vairākas pašvaldības norādīja uz grūtībām, kas veicina romu tautības bērnu priekšlaicīgu mācību procesa pārtraukšanu. **Ventspils un Jūrmalas valstspilsētas pašvaldības** norādīja, ka risks priekšlaicīgi pārtraukt izglītības procesu romu bērniem ir augstāks, jo romu meitenes ļoti agri kļūst par mātēm (14-15 gados). Tāpat arī pašvaldības norādīja uz problēmām, ko sagādā bērnu agrīna nodarbināšana, sevišķi rudens mēnešos.

Tukuma novada pašvaldība norādīja, ka

“Daļai no romu ģimenēm ir raksturīga bieža dzīvesvietas maiņa. Ir bijusi ģimene, kura septembrī piesaka savus bērnus skolā, pamācās pāris mēnešus un aizbrauc it kā uz brīvdienām no valsts un tā arī neatgriežas. Tad pēc 1,5 gada atkal piesaka bērnus skolai, bet septembra sākumā paziņo, ka atkal pārceļas uz dzīvi citā valstī.”

Savukārt **Jelgavas valstspilsētas pašvaldība** ir norādījusi, ka

“Risks priekšlaicīgi pārtraukt mācības pastāv gadījumos, kad bērniem nav ģimenes atbalsts un ģimenē netiek veidota spēcīga motivācija apgūt zināšanas. Ja ģimene patstāvīgi neuzturas savā dzīvesvietā (maina pilsētas un/vai valstis) un tiek pieļauti mācību stundu kavējumi, tad bērniem neizveidojas sistemātiskas mācīšanās paradums.”

Pašvaldību politika ēdināšanas izdevumu izglītības iestādēs segšanā atšķiras. Rīgas, Daugavpils un Jūrmalas valstspilsētas pašvaldības pilnībā apmaksā bērnu ēdināšanu no 5.-9.klasei²⁸, savukārt Jelgavas un Ventspils valstspilsētas un Tukuma²⁹ un Talsu novada pašvaldības ēdināšanu apmaksā ģimenēm, kurām ir noteikts kāds statuss (piemēram, maznodrošinātas vai daudz bērnu ģimenes), kā arī atbalsts ne vienmēr tiek sniegts pilnā apmērā.

Dažas pašvaldības norādīja, ka romu bērnu iesaistīšana profesionālās ievirzes vai interešu izglītības ārpuskolā pasākumos veicina arī bērnu motivāciju iegūt pamatizglītību. **Jūrmalas valstspilsētas pašvaldība** norādīja, ka romu bērnu piedalīšanās dažāda veida sporta treniņos (futbols, burāšana, bokss) ir veicinājusi romu bērnu iekļaušanos. Kā norāda pašvaldība, sporta treneri sadarbojas arī ar bērnu izglītības iestādēm un motivē bērnus turpināt izglītības ieguvu.

3.3. Romu tautības bērnu izglītošana speciālās izglītības iestādēs

Eiropas Padome ir vērsusi uzmanību uz iespējamu nepamatotu romu tautības bērnu iekļaušanu speciālajās izglītības iestādēs. Kā ir norādījusi Eiropas Padome, augstais skaits romu tautības bērnu, kuri tiek uzņemti speciālajās izglītības programmās, nevar tikt izskaidrots ar medicīniskiem iemesliem. Tie ir drīzāk sociāli ekonomiskie faktori, piemēram, nepietiekamas romu bērnu

²⁸ Saskaņā ar Izglītības likuma 59.panta trešo prim daļu to izglītojamo ēdināšanu, kuri izglītības iestādēs klātienē apgūst pamatizglītības programmas 1., 2., 3. un 4. klasē, finansē no valsts budžeta Ministru kabineta noteiktajā kārtībā un apjomā. Pašvaldības piedalās to izglītojamo ēdināšanas izmaksu segšanā, kuri attiecīgās pašvaldības administratīvajā teritorijā esošajās izglītības iestādēs (izņemot valsts izglītības iestādes) klātienē apgūst pamatizglītības programmas 1., 2., 3. un 4. klasē. Viena izglītojamā ēdināšanai dienā līdzekļus no pašvaldības budžeta paredz ne mazākā apmērā, kā tos nodrošina valsts.

²⁹ Tukuma novada pašvaldība šobrīd gatavo jaunu, vienotu pieeju jaunajā apvienotajā novadā, kurā tiek plānots pilnībā segt ēdināšanas pakalpojumu visiem obligātās izglītības bērniem.

pirmsskolas izglītības iespējas, trūkumi pārbaudes metodēs un aizspriedumi pret romu tautības bērniem, kas veicina romu bērnu izglītības iegūvi speciālajās programmās³⁰.

Arī tiesībsarga pētījumā dažās pašvaldībās tika novēroti satraucoši fakti par lielu skaitu romu tautības bērnu, kuri iegūst izglītību speciālajās izglītības iestādēs. Lai arī pašvaldības ne vienmēr varēja norādīt, cik romu tautības bērniem tās teritorijā ir noteikta speciālās izglītības programma (turpmāk - SIP), dažas pašvaldības norādīja, kuras izglītības iestādes apmeklē romu tautību bērni.

Jūrmalas valstspilsētas pašvaldība norādīja, ka tās administratīvajā teritorijā 45 romu tautības skolēni (tas ir 65% no pašvaldībā identificētajiem romu tautības skolēniem, kuri iegūst pamatizglītību) mācās Jūrmalas pilsētas pamatskolā, kas īsteno tikai speciālās izglītības programmas.

Tukuma novada pašvaldībā 19 bērni mācās Tukuma novada speciālās izglītības iestādē, tas ir 73% no pašvaldībā identificētajiem romu tautības skolēniem, kuri apgūst pamatizglītību.

Daugavpils valstspilsētas pašvaldība norādīja, ka 21 romu tautības skolēns mācās Daugavpils Stropu pamatskolā – attīstības centrā, kas ir īsteno tikai speciālās izglītības programmas.

Ventspils valstspilsētas pašvaldība, lai gan neuzrādīja, ka romu tautības bērni mācītos izglītības iestādēs, kas īsteno speciālās izglītības programmas, norādīja, ka tās administratīvajā teritorijā 12 romu tautības bērniem ir noteikta SIP izglītojamiem ar garīgās attīstības traucējumiem un vienam bērnam ir noteikta SIP izglītojamiem ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem.

Talsu novada pašvaldībā no 48 identificētajiem romu tautības bērniem, trīs mācās speciālajā izglītības iestādē Upesgrīvas pamatskolā (6%).

Valsts kontrole savā revīzijas ziņojumā “Vai bērnam ar speciālām vajadzībām ir iespēja saņemt tā spējām, vajadzībām un bērna labākajām interesēm atbilstošu izglītību?”³¹ norāda, ka revīzijā veiktā datu analīze norāda uz risku, ka speciālistu un attiecīgi arī pedagoģiski medicīnisko komisiju atzinumu objektivitāti, iespējams, ir ietekmējusi speciālās izglītības reforma, kas paredz no 01.09.2020. samazināt to speciālās izglītības programmu skaitu, kuras var nodrošināt speciālās izglītības iestādēs.

Lai veicinātu iekļaujošu izglītību, ar 01.09.2020. speciālās izglītības iestādes var īstenot tikai šādas speciālās izglītības programmas:

- ✓ speciālās pirmsskolas izglītības, speciālās pamatizglītības un vidējās speciālās izglītības
  - programmas izglītojamiem ar redzes (SIP 51) vai ar dzirdes traucējumiem (SIP 52);
- ✓ speciālās pamatizglītības programmas izglītojamiem ar garīgās veselības traucējumiem
  - (SIP 57), garīgās attīstības traucējumiem (SIP 58), smagiem garīgās attīstības traucējumiem vai ar vairākiem smagiem attīstības traucējumiem (SIP 59)³².

Pārējās speciālās izglītības programmas (izglītojamiem ar fiziskās attīstības traucējumiem (SIP 53), ar somatiskām saslimšanām (SIP 54), ar valodas traucējumiem (SIP 55), ar mācīšanās traucējumiem (SIP 56) saskaņā ar grozījumiem ir paredzēts īstenot tikai iekļaujoši, vispārējās izglītības iestādēs³³.

³⁰ Council of Europe's Resolution CM/ResCMN(2021)9 on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Latvia. Adopted by the Committee of Ministers on 3 March 2021.

Pieejams: https://search.coe.int/cm/pages/result_details.aspx?objectid=0900001680a14111

³¹ Valsts kontroles 14.06.2021. revīzijas ziņojums Nr. 2.4.1–8/2020. Pieejams: <https://lrvk.gov.lv/lv/revizijas/revizijas/noslegtas-revizijas/vai-bernam-ar-specialam-vajadzibam-ir-iespeja-sanemta-spejam-vajadzibam-un-berna-labakajam-interesem-atbilstosu-izglitiba>

³² Vispārējās izglītības likuma 51.panta piektā daļa

³³ 21.06.2018. likuma “Grozījumi Vispārējās izglītības likumā” 27. un 36.pants.

Valsts kontrole savā revīzijas ziņojumā secina, ka, tā kā izglītības iestāžu finansēšanas kārtība paredz, ka speciālās izglītības iestādēm visi izdevumi – gan pedagogu atlīdzība, gan iestādes uzturēšanas izdevumi – tiek finansēti no valsts budžeta (atšķirībā no vispārējās izglītības iestādēm, kur uzturēšanas izdevumus finansē no pašvaldību budžeta), pastāv risks, ka pašvaldības un speciālās izglītības iestādes ir ieinteresētas izglītojamo bērnu skaita saglabāšanā speciālās izglītības iestādēs³⁴. Revīzijā analizētie dati liecina, ka ar likuma grozījumiem, iespējams, daļai izglītojamo ir mainīta ieteicamā speciālās izglītības programma, lai mācības varētu turpināt speciālajā izglītības iestādē.³⁵

Pamatizglītības SIP skolēniem ar garīgās attīstības traucējumiem (SIP 58) un skolēniem ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem vai vairākiem smagiem attīstības traucējumiem (SIP 59) saturs un attiecīgi apgūstamās vielas kritēriji atšķiras no vispārējās izglītības pamatizglītības standarta³⁶. SIP skolēniem ar garīgās attīstības traucējumiem izglītības obligāto saturu, tā apguves plānotos rezultātus mācību jomās nosaka valsts pamatizglītības standarts, ievērojot skolēnu veselības stāvokli, spējas un attīstības līmeni un to veido mācību priekšmetu programmas un nepieciešamo individuālo un grupu atbalsta nodarbību plāns³⁷. Savukārt SIP skolēniem ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem vai vairākiem smagiem attīstības traucējumiem izglītības programmas saturu veido mācību priekšmetu programmas un nepieciešamo individuālo un grupu atbalsta nodarbību plāns un mācību priekšmetu saturu īsteno atbilstoši katra skolēna individuālajam izglītības programmas apguves plānam³⁸. Tas nozīmē, ka SIP izglītojamajiem ar garīgās attīstības (SIP 58) un smagiem garīgās attīstības traucējumiem (SIP 59) ir pazeminātas prasības, kas ir noteiktas valsts pamatizglītības standartā. Arī šo skolēnu vērtēšana atšķiras no vispārējās izglītības programmu vērtēšanas³⁹. Skolēni, kuri apgūst SIP 58 vai 59, tādējādi neiegūst līdzvērtīgu izglītību, kā to paredz valsts pamatizglītības standarts, pieņemot, ka viņu veselības traucējumiem ir iedzimts medicīniskais raksturs⁴⁰ un šie bērni nevar apgūt vielu tādā pašā apjomā, kā pārējie bērni vispārīzglītojošajās izglītības programmās. Savukārt skolēni, kuri izglītību apgūst pēc SIP skolēniem ar redzes traucējumiem, dzirdes traucējumiem, fiziskās attīstības traucējumiem, somatiskām saslimšanām, valodas traucējumiem, mācīšanās traucējumiem un garīgās veselības traucējumiem, programmu izglītības saturu nosaka valsts pamatizglītības standarts⁴¹ un izglītības programmu saturs ir tāds pats, kāds vispārējā pamatizglītības programmā⁴². Izglītojamajiem ar dažāda veida traucējumiem⁴³ atšķirībā no vispārīzglītojošo programmu audzēkņiem, lai apgūtu valsts pamatizglītības standartu, tiek izstrādāts individuālais izglītības programmas apguves plāns,

³⁴ Valsts kontroles 14.06.2021. revīzijas ziņojums Nr. 2.4.1–8/2020, 41.lpp.

³⁵ Turpat, 41-44.

³⁶ Ministru kabineta 2018. gada 27. novembra noteikumu Nr. 747 "Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem".

³⁷ Saskaņā ar Ministru kabineta 2018. gada 27. novembra noteikumu Nr. 747 "Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem" 15.pielikumu.

³⁸ Saskaņā ar Ministru kabineta 2018. gada 27. novembra noteikumu Nr. 747 "Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem" 26.pielikumu

³⁹ Vispārējās izglītības likuma 55.panta otrā daļa paredz, ka speciālās izglītības programmas apguvi izglītojamajiem ar vidēji smagiem un smagiem garīgās attīstības traucējumiem vērtē aprakstošā veidā.

⁴⁰ Ministru kabineta 2012. gada 16. oktobra noteikumu Nr. 709 "Noteikumi par pedagoģiski medicīniskajām komisijām" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācija), norādīts, ka termins „garīgās attīstības traucējumi” tiek lietots kā plašāks termins gadījumos, kad runa ir par garīgo atpalicību vai psihisku saslimšanu ar pazeminātu intelektu, kas sācies pirms 3 gadu vecuma, Anotācija pieejama: http://tap.mk.gov.lv/doc/2005/IZMAnot_160812_pmk.236.doc

⁴¹ Saskaņā ar Ministru kabineta 2018. gada 27. novembra noteikumu Nr. 747 "Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem" 14.pielikuma 4.punktu speciālās pamatizglītības programmas skolēniem ar redzes traucējumiem, dzirdes traucējumiem, fiziskās attīstības traucējumiem, somatiskām saslimšanām, valodas traucējumiem, mācīšanās traucējumiem, garīgās veselības traucējumiem izglītības obligāto saturu, tā apguves plānotos rezultātus mācību jomās, tāpat kā pamatizglītības programmām nosaka valsts pamatizglītības standarts.

⁴² Ministru kabineta 2018. gada 27. novembra noteikumu Nr. 747 "Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem" 11.pielikuma 2.punkts.

⁴³ Izglītojamie ar redzes traucējumiem, dzirdes traucējumiem, fiziskās attīstības traucējumiem, somatiskām saslimšanām, valodas traucējumiem, mācīšanās traucējumiem un garīgās veselības traucējumiem.

kā arī nodrošinātas individuālās un grupu atbalsta nodarbības atbilstoši skolēna speciālajām vajadzībām⁴⁴. Tātad šo programmu skolēni apgūst valsts pamatizglītības standartu tādā pašā līmenī, kā to apgūst vispārizglītojošajās programmās un bērni ir spējīgi konkurēt turpmākajos izglītības posmos. Šīs SIP ir paredzētas skolēniem, kuriem nav konstatētas iedzimitas garīgas atpalcības pazīmes, bet ir dažāda veida mācīšanās vai uztveres traucējumi (iedzimti vai sociālu apstākļu radīti), kas nav saistīti ar bērnu iedzimtajām intelektuālajām spējām. Lai risinātu dažādās ar mācību apgūšanu saistītās grūtības, šiem skolēniem tiek piemeklēta atbilstoša SIP, kura paredz konkrētajam skolēnam atbilstošus papildus atbalsta pasākumus pamatizglītības programmas apgūšanai.⁴⁵

Šajā pētījumā novērotais augstais romu tautības bērnu skaits speciālajās izglītības iestādēs, kā arī to bērnu skaits, kuriem ir noteikta speciālās izglītības 58 un 59. programma, rada aizdomas par to, ka romu bērniem, iespējams, nepamatoti tiek noteiktas SIP, kas paredzētas izglītojamajiem ar iedzimtiem garīgās attīstības traucējumiem.

Taču, ņemot vērā pašvaldību sniegtās atbildes, jāsecina, ka iemesli tam nav meklējami tikai pašvaldības rīcībā. Galvenie atbildīgie par bērna izglītošanu un attīstību ir vecāki, un vecāki ir tiesīgi izvēlēties izglītības iestādi, kurā bērns iegūst izglītību⁴⁶. Pētījumā "Romi Latvijā" tika novērots, ka romu tautības bērnu vecāki reizēm paši izvēlas bērnus izglītēt speciālās izglītības programmā, "meklējot dažādus veidus, kā bērnam nokārtot labvēlīgu medicīniski pedagoģiskās komisijas slēdzienu" un tādā veidā lielā mērā risinot ģimenes sociālās un materiālās problēmas, jo speciālajās izglītības iestādēs dzīvošana un ēdināšana ir bez maksas, tiek samaksāti transporta izdevumi un mācību līdzekļi un tādējādi pilnībā tiek segta finansiālā puse⁴⁷.

Aptaujātās pašvaldības ir norādījušas, ka, ņemot vērā, ka dažās romu ģimenēs trūkst motivācijas bērniem nodrošināt izglītību, nereti rodas vēlme, lai viņu bērniem tiek samazinātas obligātās pamatizglītības apgūšanas prasības. Tādējādi dažās ģimenēs ir vērojama vecāku tieksme veicināt savu bērnu uzņemšanu speciālās izglītības iestādēs vai speciālās izglītības programmās vispārizglītojošajās izglītības iestādēs. Turklāt nereti romu vecāki piesaka savus bērnus tajā izglītības iestādē, kurā mācās arī citi romu bērni. Pašreizējā situācijā Jūrmalas valstspilsētas vai Tukuma novada pašvaldībās lielākais romu bērnu īpatsvars ir tieši speciālajās izglītības iestādēs.

Atbildība par bērnu nepamatotu izglītošanu SIP izglītojamajiem ar garīgās attīstības traucējumiem, smagiem garīgās attīstības vai vairākiem smagiem attīstības traucējumiem būtu jāuzņemas pašvaldības pedagoģiski medicīniskajām komisijām (iesakot SIP izglītojamajiem 1. – 4. klasē) vai valsts pedagoģiski medicīniskajai komisijai (iesakot SIP izglītojamajiem 5. – 9. klasē), jo tās sniedz izglītojamo vecākiem atzinumu par atbilstošāko speciālās pamatizglītības vai speciālās vidējās izglītības programmu⁴⁸.

3.4. Covid-19 infekcijas izraisītās pandēmijas ietekme uz bērnu izglītošanu

Covid -19 infekcijas izraisītā pandēmija, kuras laikā izglītības process lielākoties tika nodrošināts attālināti, īpaši ietekmēja romu tautības bērnu izglītošanu. Vairākas pašvaldības ir norādījušas uz grūtībām, ko sagādāja tieši attālinātais mācību process un romu ģimeņu grūtības darboties ar digitālajām tehnoloģijām.

⁴⁴ Ministru kabineta 2018. gada 27. novembra noteikumu Nr. 747 "Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem" 14.pielikuma 15. un 22.punkts.

⁴⁵ Skat Tiesībsarga atzinumu pārbaudes lietā Nr. 2021-37-20G par pedagoģiski medicīnisko komisiju atzinumiem un to ietekmi uz bērnu tiesībām iegūt izglītību Pieejams:

https://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/atzinums_lieta_2021_37_20g_3_1638436654.pdf

⁴⁶ Izglītības likuma 57. panta 1. punkts.

⁴⁷ Sabiedrības integrācijas fonda 2015.gada pētījuma ziņojums "Romi Latvijā". 54.lpp.

⁴⁸ Ministru kabineta 2012. gada 16. oktobra noteikumu Nr. 709 "Noteikumi par pedagoģiski medicīniskajām komisijām" 2. un 3.punkts.

Daugavpils valstspilsētas pašvaldība ir norādījusi, ka tā ir novērojusi, ka dažās romu ģimenēs vecāki sava zemā izglītības līmeņa dēļ nevar palīdzēt savam bērnam attālinātā mācību procesā. Ja vecāki neprot rīkoties ar tehnoloģijām un palīdzēt bērnam mācībās, izglītības iestāde mazajiem bērniem neorganizēja mācības tiešsaistē, bet sagatavoja katrai ģimenei mācību materiālu mapi nedēļai (darba lapas, uzdevumus burtu, ciparu apguvei, krāsošanai, īsas pasakas, dzejojīšus, āra rotaļu un aktivitāšu piemērus u.tml.). Bērniem tiek piedāvātas arī klātienē konsultācijas. Lielākajiem bērniem skolotājs individuāli ir izskaidrojis pa telefonu, kā rīkoties ar datoru.

Ventspils valstspilsētas pašvaldība norādīja, ka attālināto mācību laikā vislielākās grūtības sagādāja sazināšanās ar dažām romu tautības ģimenēm. Saziņas trūkuma dēļ arī šobrīd skolas Covid-19 infekcijas veikto testu rezultātu saņemšana ģimenēs tika traucēta, jo daļa romu vecāku neizmanto internetu un saziņa ar tā starpniecību izpaliek. Kā norāda pašvaldība, izdalītie digitālie mācību līdzekļi (planšetes) reizēm netika izmantoti paredzētajam mērķim. Ņemot vērā, ka attālinātajā mācību procesā ikvienam skolēnam ģimenes atbalsts ir ļoti svarīgs, romu ģimenēs tas iztrūka vecāku zemā izglītības līmeņa dēļ. Arī 3. un 6. klases valsts diagnostikas darbu rezultātu analīze uzrāda, ka romu tautības bērniem rezultāti bija zemāki, nekā vidējie klašu rādītāji. Arī Ventspils valstspilsētas pašvaldības izglītības iestādes skolēniem, kuru vecāki neprot lietot tehnoloģijas, sagatavoja mācību mapes, kuras tika izsniegtas individuālajās konsultācijās. Taču, kā norāda pašvaldība, ne visas romu tautības ģimenes saskārās ar grūtībām izglītības procesā, dažas ģimenes sekoja līdzī bērnu mācību procesam, bija ieinteresētas un regulāri sazinājās ar skolu.

Jūrmalas valstspilsētas pašvaldība norādīja, ka Covid-19 pandēmijas dēļ apturēto Dienas centru darbība ietekmēja to romu tautības bērnu izglītošanu, kas iepriekš saņēma atbalstu mācībās tieši dienas centros.

Rīgas valstspilsētas pašvaldība norādīja, ka lielākās grūtības bija saistītas ar personiskās telpas trūkumu romu bērniem viņu dzīvesvietā un mazāk risku bija laikā, kad skolēni varēja apmeklēt individuālas konsultācijas skolā. Tad izglītības iestāde nodrošināja telpu un attiecīgās IT iekārtas, tādēļ nodarbību kavējumu bija mazāk.

Tukuma novada pašvaldība norādīja, ka romu tautības bērniem pastāv risks nepilnīgi apgūt mācību saturu attālināto mācību laikā, jo bērni mājās ir ļoti nepilnīgi nodrošināti ar tehnoloģijām mācību satura apguvei. Iespēju robežās izglītības iestādes nodrošināja bērnus ar planšetēm vai telefoniem, taču tika novērotas situācijas, kad izglītības iestāde ir nodrošinājusi bērnam telefonu vai planšeti mācību satura apguvei, bet nav saņēmusi atgriezenisko saiti par klases un/ vai mājas darbu izpildi.

Arī **Talsu novada pašvaldība** kā būtiskākās problēmas, ar kurām saskārās romu ģimenes attālināto mācību laikā, norādīja grūtības ar datora un interneta nodrošinājumu un vecāku atbalsta trūkumu mācībās.

Secinājumi

Romu tautības bērnu pamatizglītības apgūšana ir lielā mērā atkarīga tieši no romu ģimeņu attieksmes pret pamatizglītības svarīgumu. Covid-19 infekcijas izraisītā pandēmija un ar to saistītā attālināto mācību īstenošana izgaismoja vairākas problēmas, ar kurām saskārās romu ģimeņu bērni: vecāku nespēja sniegt bērnam atbalstu izglītības procesā, motivācijas trūkums sadarboties ar izglītības iestādi, individuālās telpas trūkums bērniem un nepieciešamība pēc papildu atbalsta personāla, lai kompensētu atbalsta trūkumu mājās.

Rekomendācijas:

1. Pašvaldībām būtu jāveicina romu ģimenēs motivācija nodrošināt, lai viņu bērni saņem savām spējām atbilstošu izglītību. Piemēram, lai motivētu romu tautības ģimenes nodrošināt, ka bērni apmeklē pamatizglītības iestādes:

1.1. pašvaldības varētu nodrošināt ēdināšanas pakalpojumu pilnīgu apmaksu vismaz to ģimeņu bērniem, kurām ir noteikts trūcīgas, maznodrošinātas vai daudz bērnu ģimenes statuss.

1.2. nodrošināt dienas centru darbību ārpus skolas laikā, kuros bērniem tiktu sniegts atbalsts mācībās;

1.3. romu tautības bērnu iesaiste profesionālās ievirzes vai interešu izglītības aktivitātēs var veicināt bērnu motivāciju apgūt pamatizglītību.

2. Pozitīvi būtu vērtējama arī pašvaldības iniciatīva nodrošināt romu tautības skolotāju palīgu tajās izglītības iestādēs, kurās izglītojas vairāki romu bērni.

3. Pašvaldībām, kuras ir atbildīgas par savā administratīvajā teritorijā dzīvojošo bērnu tiesību aizsardzību⁴⁹, būtu jāveic konkrētas rīcības, lai samazinātu romu tautības bērnu pakļaušanu tādām bērniem kaitīgām praksēm kā agrīna grūtniecība, agrīna bērnu nodarbināšana, priekšlaicīga pamatizglītības iegūšanas pārtraukšana vai izglītības iestāžu neapmeklēšana.

4. Pašvaldības un valsts iestādēm ir jāveic visas nepieciešamās darbības, lai novērstu, ka romu tautību bērni tiek nepamatoti izglītoti speciālajās izglītības iestādēs vai tiek izglītoti neatbilstošās speciālās izglītības programmās.

3.5. Romu valodas un kultūras apguve

Saskaņā ar Eiropas Padomes Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 5. panta 1. punktu konvencijas dalībvalstis apņemas veicināt tādu apstākļu radīšanu personām, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm, kuri saglabātu un attīstītu to kultūru, sargātu to identitātes būtiskos elementus, tas ir, to reliģiju, valodu, tradīcijas un kultūras mantojumu. Konvencijas 12. panta 1. punkts noteic, ka dalībvalstis apņemas, ja nepieciešams, veikt pasākumus izglītības un zinātnes jomās, kas veicinātu nacionālo minoritāšu un vairākuma kultūras, vēstures, valodas un reliģijas zināšanu apguvi. Eiropas Padome savā rezolūcijā par konvencijas izpildi Latvijā attiecībā uz romu tautības bērniem ir norādījusi, ka viņi tiek diskriminēti, jo izglītības iestādēs nav nekādu iespēju mācīties romu valodu, kas ne tikai vājina romu tautības bērnu lingvistisko un kultūras identitāti, bet arī palielina aizspriedumus par romu kultūras, valodas un tradīciju zemāku vērtību salīdzinājumā ar citu tautību kultūrām⁵⁰.

Aptaujājot pašvaldības, tiesībsargs secina, ka šobrīd neviena izglītības iestāde nepiedāvā romu bērniem iespēju apgūt romu valodu vai kultūru izglītības iestādēs. Pašvaldības lielākoties ir norādījušas, ka līdz šim nav konstatēta nepieciešamība izglītības iestādē mācīt romu valodu un kultūru, jo tam neesot pieprasījuma, turklāt dažos gadījumos ir novērots, ka romu tautības pārstāvji nevēlētos, lai citi mācītos viņu valodu. Arī aptaujājot romu mediatorus, tiesībsargs neguva pārliecību par pašu romu tautības pārstāvju ieinteresētību izglītības iestādēs interešu izglītības formā apgūt romu valodu un kultūru. Lielāks uzsvars tika likts uz nepieciešamību bērniem sniegt papildu apmācību tieši valsts valodā.

Taču starp pašvaldībām ir vērojami pozitīvi piemēri, kādā veidā tiek veicināta romu valodas un kultūras izpratne. Tā, piemēram, **Jelgavas valstspilsētas pašvaldībā** darbojas TOY bibliotēka "Ringla", kurā sadarībā ar dažādu tautību biedrībām, tai skaitā romu, regulāri tiek organizētas

⁴⁹ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 67.panta pirmā daļa.

⁵⁰ Council of Europe's Resolution CM/ResCMN(2021)9 on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Latvia. Adopted by the Committee of Ministers on 3 March 2021.

aktivitātes kultūras vērtību iepazīšanai, pašapziņas stiprināšanai un pašizpaušmes veicināšanai. **Daugavpils valstspilsētas pašvaldība** norādīja, ka izglītības iestādēs, kuras apmeklē vairāki romu tautības bērni (10-20 cilvēki), mācību gada laikā tiek organizēti atsevišķi pasākumi romu kultūras iepazīšanai un saglabāšanai, līdzīgi, kā tiek organizētas arī citu mazākumtautību kultūrai veltītas aktivitātes. **Ventspils valstspilsētas pašvaldība** 2003. gadā ar pašvaldības finansiālu atbalstu izdeva romu bilžu ābeci. Ābece paredzēta 1. klases bērniem burtu apguvei latviešu valodā. Pašvaldība plāno izveidot romu jauniešu ansambli, kurš piedalītos valsts un pilsētas mēroga pasākumos, reprezentējot romu kultūru.

Secinājumi

Gan pašvaldībām, gan romu tautības pārstāvjiem trūkst izpratnes par romu valodas un kultūras apguves lomu romu tautības bērnu kultūras identitātes stiprināšanā un pozitīvas attieksmes pret savas tautības tradīcijām veicināšanā. Pozitīvi ir vērtējama pašvaldību iniciatīva veicināt romu kultūras vērtību iepazīšanu un pašizpaušmes veicināšana.

Rekomendācija: Izglītības iestādēs, kuras apmeklē vairāki romu tautības bērni, ieteicams mācību gada laikā organizēt atsevišķus pasākumus romu kultūras iepazīšanai un saglabāšanai, līdzīgi, kā tiek organizētas arī citu mazākumtautību kultūrai veltītas aktivitātes.

IV. Mājoklis

Sabiedrības integrācijas fonda 2015. gadā sagatavotā pētījuma “Romi Latvijā” rezultāti, skaidrojot situāciju un apstākļus, kas kavē romu tautības iedzīvotāju piekļuvi mājokļa nodrošinājuma pakalpojumiem, ar ko būtu jāsaprot ne tikai mājokļa pieejamība fiziskā nozīmē, bet arī pieeja komunālajiem pakalpojumiem un cilvēka cienīgu dzīves apstākļu nodrošinājumam⁵¹, liecina, ka tieši zemā un neregulārā romu nodarbinātība un nepietiekamais ienākumu un finanšu uzkrājumu trūkums ierobežo romu iespējas īrēt un iegādāties mājokli, kā arī rada grūtības uzturēt esošo mājokli. Tādēļ visbiežāk romi ne vien izvēlas lētākus mājokļus bez labierīcībām, bet ievērojama daļa romu arī mitinās pašvaldības uzturētos mājokļos, kuru kvalitāte nepietiekamā un novecojušā sociālā dzīvojamā fonda dēļ ir ļoti zema, kā arī romi aktīvi izmanto pašvaldību sniegto atbalstu mājokļu jomā⁵².

Vienlaikus pētījumā secināts, ka būtiski mājokļa pieejamību ierobežojoši faktori ir arī sabiedrībā pastāvošie aizspriedumi par romiem kā nevēlamiem īrniekiem un kaimiņiem. Taču ne mazāk būtisks apsvērums, kas kavē romu piekļuvi mājoklim, ir romu zemās mājokļu apsaimniekošanas prasmes un izpratnes trūkums par komunālo pakalpojumu maksāšanas nepieciešamību⁵³.

Nemot vērā minēto, kā arī pamatojoties uz Eiropas Savienības ietvaros izstrādātajos dokumentos ietvertiem aicinājumiem un rekomendācijām valstīm palielināt efektīvu, vienlīdzīgu pieeju mājoklim un pamatpakalpojumiem, tai skaitā novērst piespiedu izlikšanu no mājām, uzlabot romu sadzīves apstākļus, kā arī nodrošināt sociālo atbalstu un vienlīdzīgu piekļuvi sociālajiem mājokļiem⁵⁴, un, ievērojot arī Latvijā praktizējošu romu mediatoru sniegtos norādījumus par aktuāliem problēmjaudājumiem romu vidū, tiesībsarga ieskatā mājokļu nodrošinājuma pakalpojumu jautājumā tieši no pašvaldībām bija nepieciešams noskaidrot aktuālo situāciju praksē.

Visupirms būtu nepieciešams norādīt, ka pašvaldības neapkopo datus par palīdzību mājokļa jautājumos atkarībā no personu etniskās piederības; to īpaši uzsvēra gandrīz visas aptaujātās pašvaldības, piemēram, Jelgavas valstspilsētas pašvaldība, Rīgas valstspilsētas pašvaldība un Talsu novada pašvaldība. Līdz ar to šajā sadaļā sniegtā informācija ir balstīta uz pašvaldību novērojumiem.

Daugavpils valstspilsētas pašvaldība norādīja, ka iespēju vērsties pašvaldībā pēc palīdzības mājokļa jautājuma risināšanā romi visbiežāk izmanto, lai tiktu reģistrēti uzskaitē palīdzības sniegšanai dzīvokļa jautājuma risināšanā, saņemtu pašvaldības palīdzību dzīvojamās telpas izīrēšanā un vienreizēju atbalstu dzīvojamās telpas remonta izdevumu segšanai pēc pašvaldības dzīvojamās telpas izīrēšanas, kā arī mājokļa pabalstu. Tāpat vairākas romu ģimenes, kurām mājoklis nav bijis vai ir pastāvējušas sociāla rakstura problēmas, ir saņēmušas krīzes centra pakalpojumu Ģimenes atbalsta centrā/patversmē.

Kā tas īpaši attiecas uz pašvaldības dzīvojamo telpu izīrēšanu, sociālā dienesta klienti lielākoties dzīvo pašvaldības piešķirtajās dzīvojamajās telpās ar daļējām ērtībām.

⁵¹ Skatīt Sabiedrības integrācijas fonda 2015. gada pētījuma ziņojumu “Romi Latvijā”, 95.lpp. Pieejams: http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/file/MP_SIF_ROMI_Latvija_2015_arh.pdf

⁵² Turpat, 8.lpp.

⁵³ Turpat.

⁵⁴ Skatīt Eiropas Komisijas 2020. gada 7. oktobra priekšlikumu “Padomes ieteikums par romu līdztiesību, iekļaušanu un līdzdalību”, 25.lpp. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0621&from=LV>

Lai arī faktiski dzīvojamais fonds, ko piedāvāt personām, tai skaitā romu tautības pārstāvjiem, ir pietiekams, problemātiku rada tas, ka trūkst līdzekļu, lai šos dzīvokļus atzītu par dzīvošanai derīgiem. Tā kā ir nepieciešami remontdarbi, pašvaldībā uz dzīvokļiem ir izveidojušās rindas. Turklāt īpaša pašvaldības dzīvojamā fonda specifika ir tāda, ka trūkst tieši trīs un četru istabu dzīvokļi, ko izīrēt romu daudzbērnu ģimenēm.

Taču tā nav vienīgā problemātika mājokļu jomā. Vienlaikus par problēmaspektu mājokļu jomā ir atzīstama arī romu zemā maksātspēja. Tādējādi, lai par dzīvošanai derīgiem varētu atzīt, piemēram, dzīvokļus ar krāsns apkuri un tos izīrēt, pašvaldībai šajos dzīvokļos ir jāiegulda lieli finansiālie ieguldījumi. Tāpat romiem trūkst arī līdzekļu, lai iekārtotu dzīvesvietu un iegādātos mēbeles, kā arī veiktu nepieciešamos remontdarbus. Taču par vienu no galvenajiem šķēršļiem mājokļu pieejamības jautājumā pašvaldība ir atzinusi romu tautības pārstāvju neieinteresētību sadarboties savu problēmu risināšanā, tāpat arī atšķirīgu izpratni par situāciju un nemotivētu attieksmi pret problēmu risināšanu, kā arī valsts valodas zināšanu trūkumu.

Tādēļ, lai to risinātu, gadījumā, ja personai ir sakrājies, piemēram, parāds par komunālajiem maksājumiem, pašvaldības sociālie darbinieki motivē klientu parādu apmaksāt un seko līdzi tā izpildei.

Jelgavas valstspilsētas pašvaldības novērojumi liecina, ka visbiežāk pašvaldībā romi vērsas tieši mājokļa piešķiršanas un pabalsta kurināmā iepirkšanai jautājumā. Savukārt gadījumā, ja pašvaldības sociālajā dienestā māsaimniecība vērsas krīzes situācijā, visbiežāk tiek piešķirts pabalsts krīzes situācijā natūrā nestandarta malkas piegādei 3m³ apjomā (bezmaksas nestandarta malka tiek piegādāta norādītajā adresē). Turpretī, ja māsaimniecības materiālā situācija atbilst normatīvo aktu nosacījumiem mājokļa pabalsta saņemšanai, māsaimniecībai tiek piešķirts mājokļa pabalsts.

Lai arī atbilstoši pašvaldības un Jelgavas romu mediatoru sniegtajai informācijai pašvaldības dzīvojamais fonds nav pietiekams, romiem, tāpat kā citu tautību pārstāvjiem, piedāvāto mājokļu tehniskais stāvoklis ir piemērots dzīvošanai jeb sagatavots līdz "baltajai apdarei".

Savukārt gadījumā, ja tiek konstatēts, ka romi dzīvo neatbilstošos sadzīves apstākļos, konkrētais problēmjautājums tiek risināts atbilstoši sociālajai situācijai, piemēram, piešķirot tādu sociālo pakalpojumu kā krīzes istabas pakalpojumu sākotnēji uz trīs, bet pēc tam uz sešiem mēnešiem, vienlaikus risinot jautājumu par pašvaldības dzīvokļa piešķiršanu, vai arī personām ar invaliditāti - piešķirot sociālo dzīvokli.

Kā to atzinusi pašvaldība, iepriekš minētā problemātika, kā arī citi problēmjautājumi mājokļu jomā romiem lielākoties ir saistīta ar to, ka romu vidū netiek uzturēta rēķinu apmaksāšanas kultūra. Tā kā daļa romu savlaicīgi neapmaksā rēķinus par mājokli, rezultātā daudziem ir izveidojušās parādsaistības par komunālajiem pakalpojumiem. Taču ar mājokli saistīto norēķinu un maksājumu veikšanā romiem, tāpat kā visiem iedzīvotājiem, normatīvo aktu ietvaros ir tiesības saņemt sociālo palīdzību. Tādējādi, piemēram, gadījumā, ja iepriekš romu tautības pārstāvjiem bija piešķirts labiekārtots dzīvoklis, taču ir izveidojušies parādi par pakalpojumiem vai dzīvojamās telpas lietošanu, personai tiek piedāvāts pašvaldības dzīvoklis ar malkas apkuri.

Jāmin, ka līdzīgi norādījusi arī **Jūrmalas valstspilsētas pašvaldība**, apstiprinot, ka romi vērsas pašvaldībā palīdzības saņemšanai dzīvokļa jautājumu risināšanā - visbiežāk dzīvojamās telpas izīrēšanai vai sociālā dzīvokļa izīrēšanai. Taču līdz šim pašvaldībā nav novēroti gadījumi, kad palīdzības saņemšanai dzīvokļa jautājuma risināšanā būtu vērsušies romi, kuru īpašumā ir nekustamais īpašums.

Gadījumos, kad romiem tiek sniegta palīdzība, izīrējot dzīvojamās telpas un sociālos dzīvokļus, atbilstoši pašvaldības sniegtajai informācijai romiem piešķirto mājokļu tehniskais stāvoklis un kvalitāte ir dažādi. Taču jebkurā gadījumā izīrētās dzīvojamās telpas un sociālie dzīvokļi ir atzīti par dzīvošanai derīgiem.

Lai arī šobrīd uz dzīvokļiem ir izveidojušās rindas, 1. reģistrā dzīvojamās telpas izīrēšanai pirmām kārtām esot reģistrētām 16 personām (ģimenēm), no kurām septiņas ir romu tautības, kamēr 2. reģistrā sociālās dzīvojamās telpas izīrēšanai esot reģistrētām 53 personām (ģimenēm), atbilstoši pašvaldības norādītajam palīdzības saņemšanu ietekmē vairāki apstākļi, tai skaitā pašvaldības rīcībā esošo neizīrēto un dzīvošanai derīgo dzīvojamo telpu skaits, kā arī reģistrēto personu (ģimeņu) skaits un ģimenes sastāvs.

Taču neatkarīgi no minētā, arī gadījumos, kad nepieciešamā palīdzība romiem ir sniegta, dzīvojamo telpu apsekošanas rezultāti liecina, ka par galvenajiem problēmjaudājumiem mājokļu jomā romiem ir atzīstami tādi visbiežāk konstatēti pārkāpumi kā, piemēram, pašvaldības daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas iekšējās kārtības noteikumu pārkāpumi, pašvaldības izīrēto dzīvojamo telpu neuzturēšana un kārtējā remonta neveikšana.

Turpretī par nozīmīgāko problēmjaudājumu ar mājokli saistīto norēķinu un maksājumu veikšanā romiem pašvaldība ir atzinusi problemātiku regulāri un pilnā apmērā samaksāt rēķinus pārvaldniekam un citiem pakalpojumu sniedzējiem. Tādēļ, lai to novērstu un risinātu attiecīgo jaudājumu, pašvaldība jau savlaicīgi brīdina sociālo dzīvokļu īrniekus par sekām gadījumā, ja izveidosies parādi, kā arī vienlaikus aicina romus vērsties Jūrmalas pilsētas domes Labklājības pārvaldē, lai izvērtētu iespēju saņemt dzīvokļu pabalstu. Savukārt attiecībā uz sociālo dzīvokļu īpašniekiem ir jau nodrošināts, ka par sociālā dzīvokļa īres maksas, apkures, kanalizācijas un aukstā un karstā ūdens pakalpojumu īpašnieki maksā 25% no minēto pakalpojumu maksas.

Tomēr arī pie šādiem apstākļiem atsevišķos gadījumos pašvaldībā ir novērotas situācijas, kad saskaņā ar tiesas spriedumu romi tiek izlikti no pašvaldības dzīvojamās telpas tieši par īres maksas, apsaimniekošanas maksas un citu ar dzīvojamās telpas lietošanu saistīto maksājumu parādiem vai par patvarīgi aizņemtu dzīvojamo telpu. Taču, ja vien personas atbilst to personu kategorijām, kurām ir tiesības saņemt pašvaldības palīdzību dzīvokļa jaudājuma risināšanā, palīdzība romiem netiek liegta arī piespiedu izlikšanas no mājokļa gadījumā.

Rīgas valstspilsētas pašvaldība ir sniegusi vispārīgu informāciju par palīdzības sniegšanu dzīvokļa jaudājumu risināšanā, norādot, ka, izskatot personu iesniegumus par viņu tiesībām būt reģistrētiem palīdzības saņemšanai un izsakot īres piedāvājumu palīdzības saņemšanai reģistrā reģistrētai personai (ģimenei) par pašvaldības neizīrētu dzīvojamo telpu, pašvaldība ievēro normatīvo aktu nosacījumus. Tādējādi lēmumi tiek pieņemti saskaņā ar Administratīvā procesa likumu.

Lai arī atbilstoši pašvaldības sniegtajai informācijai laika periods, kādā palīdzības saņemšanai reģistrētā persona reāli var saņemt palīdzību dzīvokļa jaudājuma risināšanā, ir atkarīgs no tā, cik daudz atbilstošu neizīrētu dzīvošanai derīgu dzīvojamo telpu (ar ērtībām, ar daļējām ērtībām vai bez ērtībām) nonāk Rīgas domes Mājokļu un vides departamenta Dzīvokļu pārvaldes rīcībā, kā to atzinusi pašvaldība, neizīrēto pašvaldības dzīvojamo telpu skaits, kas nonāk Rīgas domes Mājokļu un vides departamenta Dzīvokļu pārvaldes rīcībā, nav pietiekams, lai personas pēc iespējas īsākā laika posmā nodrošinātu ar palīdzību dzīvokļa jaudājumu risināšanā.

Tā, piemēram, lai statistikas nolūkā apzinātu faktisko situāciju var minēt, ka Rīgas domes Dzīvojamo telpu izīrēšanas komisija 2020. gadā pieņēma 489 lēmumus par dzīvojamo telpu izīrēšanu palīdzības saņemšanai reģistrētajām personām (ģimenēm). Savukārt laika posmā

2021. gada 1. janvāra līdz 2021. gada 22. septembrim tika pieņemti 235 lēmumi. Attiecīgi - 2021. gada 1. janvārī Rīgas domes Mājokļu un vides departamenta Dzīvokļu pārvaldē palīdzības saņemšanas reģistros bija reģistrētas 2724 personas (ģimenes), kamēr 2021. gada 1. septembrī - reģistrētas 2319 personas (ģimenes).

Kā to saistībā ar minēto papildus norādījusi pašvaldība, 2021. gada finanšu budžetā Rīgas pilsētas pašvaldība ir piešķirusi finansējumu projektēšanas darbiem par trīs dzīvojamām mājām Rīgā: Lielupes ielā 1 k-10, Prūšu ielā 25A un Dolomīta ielā 1. Tādējādi šīs ēkas ir paredzēts pārbūvēt par daudzdzīvokļu dzīvojamām mājām, paredzot, ka Prūšu ielā 25A, Rīgā, tiks izbūvēti dzīvokļi, lai realizētu vienu no pašvaldības prioritātēm - palīdzības sniegšanu ģimenēm, kuras audzina trīs un vairāk bērnus un/vai bērnus ar invaliditāti, izbūvējot trīsistabu un četrīstabu dzīvokļus; kamēr ēku Dolomīta ielā 1, Rīgā, pārbūvēt par sociālo dzīvojamo māju.

Talsu novada pašvaldība informēja, ka visbiežāk romi pašvaldībā vēršas, lūdzot tos uzņemt palīdzības rindā vai mainīt mājokli pret lielāku vai mazāku. Tādējādi palīdzība mājokļu jautājumu risināšanā romiem tiek sniegta atbilstoši likumam "Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā" un Talsu novada domes 2021. gada 26. augusta saistošajiem noteikumiem Nr. 17 "Kārtība, kādā Talsu novada pašvaldība sniedz palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā".

Taču, lai arī atbilstoši normatīvajiem aktiem pašvaldība personām piedāvā tikai dzīvošanai derīgu dzīvojamo telpu, jāņem vērā, ka attiecībā uz romiem tas nav noteicošais faktors mājokļa izvēles izdarīšanā. Tā kā pieeju mājoklim kavē tāds faktors kā romu pašu izvirzītās prasības pēc noteiktas dzīvesvietas, kā arī pašvaldības dzīvojamais fonds nav liels un rindas uz dzīvokļiem un nosacījumi visiem ir vienādi, romi kā iedzīvotāju grupa ar zemiem ienākumiem vēlas mājokļus ar malkas apkuri un zemiem komunālajiem maksājumiem.

Lai arī atbilstoši pašvaldības norādītajam katram gadījumam tiek meklēta individuāla pieeja, kā arī meklēts un atrasts risinājums, par galvenajiem problēmjaudājumiem mājokļu jomā romiem ir atzīstamas romu ierobežotās mājokļa uzturēšanas iespējas, kā arī zemie un neregulārie ienākumi, kas dažkārt kopsakarā ar īres un komunālo maksājumu nemaksāšanu ir iemesls tam, kāpēc privātpersonas pārtrauc un uzsaka romiem īres līgumu. Iespējams, tieši tādēļ romiem vairāk ir raksturīga dzīvošana nelielās dzīvokļu mājās. Taču jebkurā gadījumā, ja romiem ir problēmas ar mājokli saistīto norēķinu un maksājumu veikšanā, pašvaldības sociālais dienests atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam sniedz palīdzību mājokļa pabalsta veidā.

Tukuma novada pašvaldība norādīja, ka palīdzība mājokļa jautājuma risināšanā romiem visbiežāk tiek sniegta, ja romi vēršas dzīvojamās platības un sociālo pabalstu, kas sekmētu viņu iespējas apmaksāt pakalpojumus, piešķiršanas jautājumā.

Taču, tā kā ne visi romu tautības pārstāvji ir maksāspējīgi, lai spētu samaksāt par labiekārtotiem dzīvokļiem, kā to atzinusi pašvaldība, gadījumā, ja tiek lemts par mājokļa piešķiršanu romiem, romu pārstāvju vidū vairāk ir pieprasīti mazāk labiekārtoti dzīvokļi, jo tie ir būtiski lētāki.

Tomēr vienlaikus jāatzīmē, ka, līdzīgi kā citās pašvaldībās, arī Tukuma novada pašvaldībā dzīvojamais fonds nav pietiekams un uz dzīvokļiem ir izveidojušās rindas.

Turklāt arī šajā pašvaldībā dzīvokli ir iespējams piešķirt tikai gadījumā, ja attiecīgais mājoklis atbilst romu izvirzītām prasībām. Tā, piemēram, praksē ir bijis gadījums, kad saistībā ar bērna piedzimšanu ģimene ir lūgusi palīdzību veikt dzīvokļa nomaiņu no mazāka uz lielāku. Taču, lai arī mājoklis ir piedāvāts ārpus Kandavas pilsētas, ģimene ir atteikusies no piedāvātā dzīvokļa, jo personas ir vēlējušās dzīvokli konkrēti pilsētā. Tādējādi, lai arī pilsētā piedāvātais dzīvoklis būs mazāk labiekārtots, tas atbildīs romu pašu izvirzītai prasībai par dzīvokli pilsētā.

Savukārt attiecībā uz gadījumiem, ja tiek konstatēta neatbilstoša mājokļa uzturēšana un līdz ar to neatbilstoši sadzīves apstākļi, kādos romi dzīvo, atbilstoši pašvaldības pārstāvja norādītajam šādas situācijas faktiski risināt nav iespējams. Tā, piemēram, lai arī noslēgtajā īres līgumā ir ierakstīts, ka reizi trīs gados īrniekam ir jāveic dzīvokļa kosmētiskais remonts, lielākoties savu zemo ienākumu dēļ romu tautības pārstāvji nespēj īstenot minēto pienākumu, un, to apzinoties, personu no dzīvokļa izlikt nevar.

Turpretī gadījumā, ja dzīvokļa apsekošanas rezultātā tiek konstatēts, ka mājokļa neatbilstošas uzturēšanas dēļ tiek apdraudēta bērna veselība un labklājība, pašvaldība iesaistās, piemēram, meklējot citu piemērotu pašvaldības dzīvokli - atbalsta dzīvokli kā pagaidu variantu ģimenēm. Taču vienlaikus jāuzsver, ka gadījumos, kad runa ir par bērnu drošību un labsajūtu, arī paši romi nebaidās prasīt palīdzību un komunicēt, atsaucoties uz bērnu vajadzībām.

Tāpat jāņem vērā, ka pašvaldība iesaistās arī gadījumos, kad paši romu tautības pārstāvji pašvaldībā vērsas pēc palīdzības, piemēram, gadījumā, ja ir izdegusi spuldzīte, pil ūdens krāsns vai ir sadrupusi plīts vai skurstenis. Lai arī lielākoties minētie problēmjaudājumi ir saistīti ar pašu romu spēju ekspluatēt attiecīgās dzīvojamās telpas, piemēram, tā iemesla dēļ, ka jaunuzmūrēta plīts tiek kurināta ar riepām, kas nav piemēroti, vai arī, neskatoties uz atbilstošām jaudām, dzīvoklī tiek saslēgtas visas iekārtas, pašvaldība pēc iespējas risina un organizē attiecīgo jautājumu kārtošanu.

Taču, jāatzīst, ka ar pašvaldības iesaisti nav iespējams risināt visus iespējamus problēmjaudājumus. Tā kā privātpašumā esošo dzīvokļu īpašniekiem ir izveidojušies atsevišķi uz romiem attiecināmi stereotipi, minēto iemeslu dēļ izīrētāji nevēlas izīrēt romiem savu mājokli.

Savukārt attiecībā uz problēmjaudājumiem, kas saistīti tieši ar pašvaldības piešķirtiem dzīvokļiem, par vienu no tādiem ir atzīstami romiem izveidojušies parādi ar mājokli saistīto norēķinu un maksājumu veikšanā. Lai arī atbilstoši pašvaldības norādītajam minētā problemātika ir raksturīga ne tikai romiem, bet arī citu tautību pārstāvjiem, romus īpaši neizceļot, romu vidū aktuāls drīzāk ir jautājums par maksāšanas disciplīnu.

Tomēr gadījumā, ja arī parādi ir izveidojušies, kamēr vien romiem ir vēlme un ar sociālā dienesta palīdzību mājokļa pabalsta veidā, situācijas rezultātā tiek atrisinātas. Lai arī atšķirīga un problemātiska situācija vairāk ir ar tiem romu tautības pārstāvjiem, kuri neatbilst un tādēļ nekvalificējas sociālās palīdzības saņemšanas kritērijiem, piemēram, jo nav bezdarbnieka statusa, arī šādos gadījumos ar sociālā dienesta atbalstu un motivāciju tiek meklētas iespējas, kā risināt attiecīgos jautājumus. Līdz ar to gadījumā, ja konkrētās situācijas sekmīgā atrisināšanā romi novērtē arī savu ieguvumu un labumu, romi ir gatavi un pretimnākoši iespējamai sadarbībai ar sociālo dienestu.

Turpretī gadījumā, ja šādas labprātīgas sadarbības nav, pašvaldībā ir novēroti gadījumi, kad runa ir bijusi par romu piespiedu izlikšanu no mājokļa, kas atsevišķos gadījumos rezultējies ar negatīvu pretreakciju no romu pārstāvju puses.

Savukārt gadījumos, kad runa ir par ģimenēm ar bērniem, pašvaldības pārstāvis atzina, ka izlikšana no dzīvokļa faktiski nav iespējama, jo tas nozīmētu ģimenes pārcelšanu uz sliktākas kvalitātes mājokli, kas nav pieļaujams.

Ventspils valstspilsētas pašvaldība personas (ģimenes) ar dzīvojamo telpu nodrošina vispārējā kārtībā saskaņā ar likuma “Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā”, Ventspils pilsētas domes 2008. gada 17. marta saistošo noteikumu Nr. 8 “Par sociālo dzīvokļu izīrēšanu Ventspils pilsētā”, Ventspils pilsētas domes 2009. gada 10. novembra saistošo noteikumu Nr. 11 “Par kārtību, kādā Ventspils pilsētā tiek sniegta palīdzība dzīvokļa jautājumu risināšanā un reģistrējamās personas,

kurām izīrējamas pašvaldībai piederošas vai nomātas dzīvojamās telpas” un Ventspils pilsētas domes 2016. gada 14. oktobra saistošo noteikumu Nr. 5 “Par kārtību, kādā Ventspils pilsētā tiek sniegta palīdzība speciālistiem nodrošināšanai ar dzīvojamo telpu” nosacījumiem.

Secinājumi

Salīdzinot Sabiedrības integrācijas fonda 2015. gada pētījuma “Romi Latvijā” rezultātus un pašvaldību sniegto informāciju tiesībsargam, secināms, ka attiecībā uz romu tautības iedzīvotāju piekļuvi mājokļa nodrošinājuma pakalpojumiem situācija lielākoties nav mainījies.

Novērojumi liecina, ka visbiežāk romu tautības pārstāvji pašvaldībā vērsas, lai saņemtu palīdzību dzīvojamās telpas izīrēšanā, reģistrējot tos uzskaitē, vai tā nomainā pret lielāku vai mazāku, kā arī saņemtu pabalstus, piemēram, mājokļa pabalstu, pabalstu kurināmā iegādei, vienreizēju atbalstu dzīvojamās telpas remonta izdevumu segšanai vai pabalstu krīzes situācijā.

Savukārt nemainīgi par galvenajiem problēmjaudājumiem atzīstama romu zemā maksātspēja un apsaimniekošanas prasmes, neuzturot pašvaldības izīrēto dzīvojamo telpu un neveicot kārtējo remontu, izpratnes trūkums par komunālo pakalpojumu maksāšanas nepieciešamību, kas atsevišķos gadījumos rezultējas piespiedu izlikšanā no pašvaldības dzīvojamās telpas, neieinteresētība iesaistīties un sadarboties savu problēmu risināšanā, kā arī nepietiekams pašvaldību dzīvojamais fonds, romu pašu izvirzītās prasības mājoklim un sabiedrībā pastāvošie aizspriedumi par romiem kā nevēlamiem īrniekiem.

Rekomendācijas:

1. Lai sekmētu romu apsaimniekošanas prasmes un uzturētu ar mājokļa apsaimniekošanu saistīto norēķinu un maksājumu veikšanas disciplīnu, kā arī novērstu romu neieinteresētību līdzdarboties savu problēmu risināšanā, tai skaitā saistībā ar rēķinu apmaksāšanas kultūru:

1.1. pašvaldības tiek aicinātas veicināt romu izpratni par komunālo pakalpojumu maksāšanas nepieciešamību,:

1.1.1. sadarbībā ar apsaimniekotājiem, sociālā dienesta pārstāvjiem un romu mediatoriem skaidrojot rīcības iespējamās nelabvēlīgās sekas, piemēram, parādu veidošanos un piespiedu izlikšanu no dzīvojamās telpas, un savlaicīgi par to brīdinot;

1.1.2. organizējot tiesību pratības kursus vai informatīvas kampaņas;

1.2. pašvaldībām, ņemot vērā, piemēram, Daugavpils valstpilsētas pašvaldības praksi, būtu nepieciešams iesaistīties romu motivēšanā risināt radušās problēmas un ar sociālo darbinieku iesaisti sekot līdz to izpildei.

2. Lai risinātu jautājumu par nepietiekamu dzīvojamo fondu pašvaldībās tiek aicinātas izvērtēt iespēju palielināt dzīvojamo fondu, novirzot papildus finansējumu jaunu dzīvojamo māju būvei vai jau esošo atjaunošanai.

V. Nodarbinātība

Romu nodarbinātības jautājums ir viens no problēmjautājumiem, ko īpaši uzsvēra romu mediatori. Iepriekš veiktos pētījumos par romiem, analizētie dati, pēc kuriem var secināt, ka romi vēl aizvien ir ilustrējama kā sociāli atstumta grupa, kura darba tirgū tiek diskriminēta un kuras nodarbinātības iespējas nav vienlīdzīgas ar citu tautību iedzīvotājiem. Tiek norādīts, ka zemais izglītības līmenis, kas romus ne tikai izslēdz no darba tirgus, bet arī ierobežo viņu piekļuvi nodarbinātības veicināšanas atbalsta pasākumiem, kavē romu tautības iedzīvotāju līdzvērtīgas iespējas iesaistīties darba tirgū⁵⁵. NVA pakalpojumu izmantošana romu vidū aprobežojas ar minimālu garantētu iztikas līdzekļu nopelnīšanu algotajos pagaidu sabiedriskajos darbos. Savukārt, lai bezdarbnieks varētu pilnvērtīgi pretendēt un iekļauties NVA piedāvāto nodarbinātības veicināšanas pakalpojumu iespēju izmantošanā, romiem trūkst motivācijas izglītības līmeņa celšanai. Taču tā kā romu zemajam izglītības līmenim trūkst atbilstošu programmu nodrošinājuma, romiem - analfabētiem un cilvēkiem ar vāji attīstītām prasmēm - netiek piedāvāti regulāri un sistemātiski lasīt un rakstīt prasmju apguves kursi⁵⁶.

Lai noskaidrotu, vai situācija ir mainījusies kopš 2015. gada, jautājumi par nodarbinātību tika uzdoti gan pašvaldībām, gan NVA. Šī pētījuma ietvaros divas (Rīgas valstspilsētas pašvaldība un Ventspils valstspilsētas pašvaldība) no septiņām pašvaldībām nesniedza informāciju par romu nodarbinātību. Pārējās pašvaldības (Daugavpils valstspilsētas pašvaldība, Jelgavas valstspilsētas pašvaldība, Jūrmalas valstspilsētas pašvaldība, Talsu novada pašvaldība un Tukuma novada pašvaldība) norādīja, ka romi lielākoties piedalās algotos pagaidu sabiedriskajos darbos.

Papildus **Daugavpils valstspilsētas pašvaldība** norādīja, ka pēdējo trīs gadu laikā aptuveni 30 aktīvie romi, kuri izmanto iespēju un strādā pašvaldības budžeta iestādēs (algotie pagaidu sabiedriskie darbi), ir atbildīgi un savus pienākumus veic atbilstoši uzdotajam. Taču pastāvīga algota darba atrašanai ir vairāki šķēršļi kā, piemēram, romu tautības pārstāvju izglītības trūkums (zems izglītības līmenis), valsts valodas prasmju trūkums, motivācijas trūkums, nevēlēšanās strādāt, kā arī veselības problēmas un darba lokācijas jeb “tuvāk dzīvesvietai” nozīme. Vienlaikus, tā kā romi nelabprāt līdzdarbojas savu sociālo problēmu risināšanā, bieži vien iesniedzot izziņu no ģimenes ārsta, ka veselības stāvokļa dēļ nevar piedalīties darba un sociālo prasmju saglabāšanas, atjaunošanas vai apgūšanas pasākumos, kā arī romiem nav atbildības sajūtas, aizmirstot par tikšanās laiku, par kuru ir jāatgādina, saskaņā ar pašvaldības sniegto informāciju daļa romu tautības pārstāvji kā bezdarbnieki ir ilgstoši sociālā dienesta klienti.

Jelgavas valstspilsētas pašvaldība informēja, ka daudziem romiem tiek piedāvāts arī pastāvīgs darbs Jelgavas valstspilsētas pašvaldības iestādē “Pilsētsaimniecība”. Tomēr, neraugoties uz piedāvātajām iespējām, ir novērojami arī atsevišķi tādi ar nodarbinātību saistīti šķēršļi kā, piemēram, romu zemā pašmotivācija un izglītības trūkums.

Jūrmalas valstspilsētas pašvaldība papildus kā labās prakses piemēru norādīja Kauguru veikalu “Rimi”, kur strādā vairākas romu tautības sievietes, kurā, iespējams, ir izveidota programma tieši romu tautības sievietēm, kuras pieņem darbā dažādu palīgdarbu veikšanai. Taču visaptveroši romu nodarbinātības jautājums ir liela problēma, jo personīgo iezīmju un īpatnību dēļ jeb pastāvošo stereotipu dēļ, ka romi nav labi strādnieki un romi zog, romus darbā nepieņem. Tāpat arī gadījumos, ja romi tomēr meklē darbu un interesējas par darba iespējām, romi meklē tikai neoficiālu darbu, lai varētu saņemt pabalstus. Lai gan minētā problemātika nav raksturīga tikai romu tautības pārstāvjiem, šajā jautājumā romi īpaši izceļas.

⁵⁵ Skatīt Sabiedrības integrācijas fonda 2015. gada pētījuma ziņojumu “Romi Latvijā”, 3.lpp. Pieejams: http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/file/MP_SIF_ROMI_Latvija_2015_arh.pdf, 4.lpp.

⁵⁶ Turpat, 5.lpp.

Turpretī attiecībā uz romu jauniešu nodarbinātības iespējām ir bijuši vairāki gadījumi, kad pašvaldībā ir vērsušies jaunieši, vaicājot par darba iespējām kopumā vai darbu vasaras sezonā. Šādos gadījumos pašvaldība vienmēr ir mēģinājusi iesaistīt jauniešus "Proti un dari" programmā, kuru speciālisti strādā Jaunatnes iniciatīvas centrā. Tomēr ne visos gadījumos speciālisti ir ņēmuši vērā romu specifiku, un tas rezultēties sadarbības pārtraukšanā. Taču, kā to atzinuši pašvaldības pārstāvji, gadījumā, ja romu tautības jaunieši vairāk sadarbotos ar minēto centru, viņiem būtu vairāk darba iespējas.

Talsu novada pašvaldība informēja, ka romiem ir iespēja iesaistīties NVA piedāvātās darba vakancēs, kuras, jāatzīst, bieži vien neatbilst romu izglītības līmenim.

Taču arī gadījumā, kad ar romiem, kuri ir sociālā dienesta redzeslokā, tiek slēgta vienošanās par līdzdarbības pasākumiem, kuru laikā tiek veicināta nodarbinātība, kā arī romi tiek iesaistīti algotā darba meklējumos, atbilstoši pašvaldības norādītajam no romu tautības pārstāvju puses ir novērojama ne vien zema to motivācija pilnveidoties, mācīties un strādāt, bet arī vēlme iesaistīties atbalsta pasākumos, kamēr no darba devēju puses pastāv diskriminējoša un aizspriedumaina attieksme. Savukārt, tā kā romi ļoti maz izmanto citus NVA piedāvātos atbalsta pakalpojumus, arī tas neveicina nodarbinātības jautājuma risināšanu.

Tukuma novada pašvaldība norādīja, ka pēdējā laikā ļoti daudz romu tautības pārstāvju ir novēroti strādājam veikalos. Lai arī lielākoties tie romu tautības pārstāvji, kas grib, nāk un arī strādā, pašvaldībā ir arī tādi romu tautības pārstāvji, kas ir skaidri pateikuši, ka romiem jāstrādā nav.

Līdz ar to praksē nav novēroti gadījumi, kad romu tautības pārstāvji paši būtu vērsušies pašvaldībā, lūdzot palīdzību atrast darba iespējas. Drīzāk ir novērojama situācija, kad, sadarbojoties ar sociālo dienestu, ir bijuši lūgumi paskatīties sludinājumu, vai ir brīva vakance. Tā, piemēram, aptuveni pirms gada patversmē bija brīva dienas dežuranta vakance, un tā kā pieteikušies bija vairāki romu tautības pārstāvji, darbā tika paņemta viena romu sieviete, ar kuras darbu šobrīd darba devējs ir apmierināts.

Lai arī atbilstoši pašvaldības norādītajam no darba devēju puses ir novērojami stereotipi, vērtējot, vai pieņemt darbā romu tautības pārstāvi vai nē, situācijas praksē liecina, ka tie romi, kas grib strādāt, arī atrod darba iespējas un problēmu būtībā nav.

NVA savukārt norādīja, ka NVA neorganizē apmācības pieaugušajiem, kas nemāk rakstīt un lasīt (analfabētiem). Tāpat NVA neīsteno specifiskus pasākumus romu tautības pārstāvjiem, attiecīgi NVA reģistrēti romu tautības klienti (bezdarbnieki un darba meklētāji) var iesaistīties jebkurā aktīvajā nodarbinātības un bezdarba samazināšanas preventīvajā pasākumā, ja atbilst konkrēta pasākuma mērķgrupai izvirzītajiem kritērijiem.

NVA uzskaitē uz 31.12.2020. bija 581 (0,8% no kopskaita valstī, no 69 605 reģistrētajiem bezdarbniekiem) romu tautības bezdarbnieks, turpretī uz 31.12.2021. uzskaitē bija 608 (1,0% no kopskaita valstī no 60 774 reģistrētajiem bezdarbniekiem) romu tautības bezdarbnieki. Tabulā Nr.4 doti dati par dažādu tautību vidējo darbā iekārtošanās ilgumu 2021. gadā.

Tabula Nr. 4

**Darbā iekārtošanās ilgums 2021. gadā, dienas
(vidējais darbā iekārtošanās ilgums valstī – 156 dienas)**

Tautība	Skaitis	Vidējais bezdarba ilgums no bezdarbnieka statusa iegūšanas brīža līdz darbā iekārtošanās brīdim (dienās)
Poļi	1 210	200
Baltkrievi	1 844	184

Tautība	Skaitis	Vidējais bezdarba ilgums no bezdarbnieka statusa iegūšanas brīža līdz darbā iekārtošanās brīdim (dienās)
Ukraiņi	1 226	181
Krievi	15 661	174
Ebreji	64	169
Lietuvieši	803	157
Latvieši	37 862	148
Romi	173	139

Visvairāk romu tautības klienti piesakās algotiem pagaidu sabiedriskajiem darbiem, Eiropas Sociālā fonda projekta “Subsidētās darbavietas bezdarbniekiem” (turpmāk – SDB) atbalsta pasākumiem un neformālās izglītības ieguvei (skatīt tabulu Nr. 5).

Tabula Nr. 5

Romu tautības klientu dalību skaits aktīvajos nodarbinātības pasākumos

Pasākuma nosaukums	2021.gads	2020.gads
Algotie pagaidu sabiedriskie darbi	295	211
SDB atbalsta pasākumi*	24	19
Neformālās izglītības ieguve	23	33
Skolēnu vasaras nodarbinātība	9	10
Profesionālā apmācība	8	6
E-apmācība	7	9
Darbam nepieciešamo iemaņu attīstība	3	3
Pasākumi noteiktām personu grupām	1	5
Attālinātā apmācība Pilotprojekts	1	0
Atbalsts reģionālai mobilitātei	1	6
Atbalsta pasākums personām ar atkarības problēmām - Mīnesota	1	2
Praktiskā apmācība	0	5
Konkurētspējas paaugstināšanas pasākumi	0	26
Atbalsta pasākumi ilgstošajiem bezdarbniekiem	0	29

* Motivācijas programma darba meklēšanai un sociālā mentora pakalpojumi ilgstošajiem bezdarbniekiem ar invaliditāti, Narkologa atzinuma saņemšana, Profesionālās piemērotības noteikšana, Individuālā konsultācija – Psihologs

Lielākie šķēršļi romu integrēšanai darba tirgū ir darba pieredzes trūkums, zemais izglītības līmenis, tai skaitā zemas digitālās prasmes, kas apgrūtina darba meklējumus. NVA klienti ir norādījuši uz problemātiku patstāvīgi sagatavot pieteikuma dokumentus darba devējam, kur tiek sniegts NVA filiāļu atbalsts. Daļa romu darba meklēšanas laikā saskaras ar negatīvajiem stereotipiem, tādēļ NVA uzrunā gan darba devējus, gan sadarbojas ar nevalstiskām organizācijām šī jautājuma risināšanā.

Pēc NVA rīcībā esošajiem datiem uz 31.12.2021. reģistrētie romu tautības bezdarbnieki darbu meklējuši 82 dažādās profesijās (kā savu vēlamu darbu norādījuši 82 dažādās profesijās). Par desmit populārākajām profesijām dati doti tabulā Nr. 6.

Tabula Nr.6

Profesijas, kurās romu tautības bezdarbnieki meklē darbu

Profesijas nosaukums, kurā meklē darbu	Bezdarbnieku skaits (romu tautība)
Palīgstrādnieks	233
Apkopējs	102
Sētnieks	44
Trauku mazgātājs	16
Ceha strādnieks	14
Gadījuma darbu strādnieks	14
Automobiļa vadītājs	13
Krāvējs (roku darbs)	12
Pavāra palīgs	12
Virtuves darbinieks	10

NVA filiāļu darbinieku novērojumi liecina, ka romu pārstāvji ir pietiekami patstāvīgi, lai varētu runāt ar darba devēju, taču pirms došanās uz darba interviju ikvienam darba meklētājam ir jābūt sagatavotam pieteikumu dokumentu komplektam (daļai romu to ir grūtāk izdarīt patstāvīgi salīdzinoši zema rakstu valodas un/vai digitālo prasmju līmeņa dēļ). Atbalstu pieteikumu dokumentu sagatavošanā nodrošina NVA karjeras konsultanti un citi konsultanti, kas ir pieejami visās NVA filiālēs un ikvienam interesentam, ne tikai NVA reģistrētajiem bezdarbniekiem. Ja klients vēlas, pirms intervijas tiek nodrošināts atbalsts, lai sagatavotos pārrunām ar darba devējiem.

Secinājumi:

Gan pašvaldības, gan NVA norāda uz vienādiem apstākļiem romu nodarbinātībā:

1. Romi lielākoties iesaistās pašvaldību organizētajos algotajos pagaidu sabiedriskajos darbos;
2. Lielākoties romi piesakās uz zemāk atmaksātiem darbiem;
3. Kā nodarbinātības šķēršļus gan pašvaldības, gan NVA norāda – zemu izglītības līmeni (tai skaitā, zema rakstu valodas prasme, digitālo prasmju trūkums), zemu pašmotivāciju (pilnveidoties un strādāt), izplatītus stereotipus par romiem darba devēju vidū, kas liedz stāties darba tiesiskajās attiecībās.
4. Ir svarīgi uzsvērt, ka no visām NVA norādītajām tautībām, romiem ir visīsākais vidējais bezdarba ilgums.
5. Kopumā, lai neveidotos jauna mazizglītota paaudze, ir nepieciešams pievērst pastiprinātu uzmanību romu bērnu izglītībai.

VI. Sociālā palīdzība

Atbilstoši pētījuma “Romi Latvijā” rezultātiem mājokļa nodrošinājuma jautājums nav vienīgā izplatītā problemātika romu tautības iedzīvotāju vidū. Kā to liecina pētījuma dati, romi ir uzskatāmi arī par nabadzības riskam pakļautu iedzīvotāju grupu, aktualizējot jautājumu par sociālās palīdzības saņemšanas iespējām. Tā kā ievērojama daļa romu mājsaimniecību finansiālā situācija ir trūcīga, tika konstatēts, ka vairāk nekā pusei aptaujāto romu ir piešķirts maznodrošinātas vai trūcīgas mājsaimniecības statuss⁵⁷.

Lai arī lielākoties romi ir labi informēti par dažādiem pašvaldību piedāvātajiem materiālajiem atbalstiem, piemēram, sociālajiem pabalstiem un dažādu veidu materiālo atbalstu, īpaši iespēju saņemt pārtikas pakas vai higiēnas preču pakas, kā arī humānu palīdzību⁵⁸, jāmin, ka izveidojusies situācija, atbilstoši kurai romu ģimenes lielākoties tiek uzturētas no dažādiem sociālajiem pabalstiem un cita veida finanšu palīdzības, ir cieši saistīta ar romu ierobežotajām nodarbinātības iespējām⁵⁹.

Līdz ar to, lai noskaidrotu, vai un kā ir mainījusies aktuālā situācija attiecībā uz pētījuma ietvaros izdarītiem secinājumiem tieši sociālās palīdzības jomā, kā arī ievērojot starptautisko dokumentu ieteikumus nodrošināt romu tautības pārstāvjiem piekļuvi ne vien kvalitatīviem sociālajiem pakalpojumiem, bet arī ilgtspējīgai nodarbinātībai⁶⁰, bija nepieciešams apzināt pašvaldību viedokli attiecīgo jautājumu praktiskā risināšanā.

Līdzīgi kā jautājumā par mājokļu piešķiršanu, arī sociālās palīdzības jomā pašvaldības neveic uzskaiti pēc personu etniskās piederības (Daugavpils valstspilsētas pašvaldība, Jelgavas valstspilsētas pašvaldība, Jūrmalas valstspilsētas pašvaldība, Rīgas valstspilsētas pašvaldība, Talsu novada pašvaldība, Ventspils valstspilsētas pašvaldība). Tādējādi arī šajā sadaļā tiks sniegta informācija par pašvaldību novērojumiem.

Daugavpils valstspilsētas pašvaldība norādīja, ka gadījumos, kad romu tautības pārstāvji vērsas pašvaldības sociālajā dienestā palīdzības saņemšanai, arī romi, līdzīgi kā citu tautību pārstāvji, pēc ienākumu izvērtēšanas var pretendēt uz trūcīgas vai maznodrošinātas mājsaimniecības statusu, arī mājokļa pabalstu un citiem sociālās palīdzības veidiem, ko ir noteikusi pašvaldība.

Kā to saistībā ar minēto uzskatāmības nolūkā paskaidrojusi pašvaldība, pēdējo trīs gadu laikā saistībā ar ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas pakalpojuma piešķiršanu romu tautības cilvēkiem ir risināti divi sociālie gadījumi. Lai arī atbilstoši pašvaldības sniegtajai informācijai sociālie darbinieki sadarbojās ar klientu apgādniekiem un radniekiem, sadarbība bijusi neveiksmīga. Līdz ar to šobrīd sociālā dienesta redzeslokā ir tikai viens aktīvs romu tautības klients ar invaliditāti, kas izmanto specializētā autotransporta pakalpojumus nokļūšanai uz ārstniecības iestādēm Rīgā.

Taču jāņem vērā, ka sociālā palīdzība ir pieejama visiem, un informēšana par tiesībām sociālajā jomā notiek, gan tiekoties klātienē sociālajā dienestā, gan telefoniski (īpaši Covid-19 krīzes situācijas apstākļos), kā arī ievietojot aktuālo informāciju mājaslapā. Vienlaikus, tā kā romu

⁵⁷ Skatīt Sabiedrības integrācijas fonda 2015. gada pētījuma ziņojumu “Romi Latvijā”, 3.lpp. Pieejams: http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/file/MP_SIF_ROMI_Latvija_2015_arh.pdf

⁵⁸ Turpat, 24.lpp.

⁵⁹ Turpat, 3.lpp.

⁶⁰ Skatīt Eiropas Komisijas 2020. gada 7. oktobra priekšlikumu “Padomes ieteikums par romu līdztiesību, iekļaušanu un līdzdalību”, 23.-24.lpp. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0621&from=LV>

tautības pārstāvjiem arī savstarpēji ir ļoti cieša saikne, atbalsta saņemšanā romi viens otru atbalsta, kā arī palīdz ar pamatvajadzību nodrošināšanu.

Tomēr vienlaikus jāmin, ka atbalstu romu tautības pārstāvjiem sniedz arī sociālā dienesta darbinieki vai juristi, piemēram, palīdzot sadarbībā ar zvērinātiem tiesu izpildītājiem vai dokumentu noformēšanā, kā arī citos jautājumos pēc nepieciešamības. Lai arī pašvaldībā nav izveidota atsevišķa institūcija, kas nodarbotos tikai ar romu jautājumu risināšanu, atbilstoši pašvaldības norādītajam romu jautājumu risināšanā aktīvi iesaistās J. Raiņa Daugavpils 6. pamatskolas skolotāja palīgs, kurš 2021. gadā izveidoja ciešu sadarbību ar Daugavpils pilsētas pašvaldības iestādi "Sociālais dienests". Tāpat arī sociālā dienesta pārstāvis trīs reizes ir piedalījies Kultūras ministrijas projekta "Latvijas Romu platforma V" ietvaros rīkotos semināros.

Tajā pašā laikā attiecībā uz atbalstu pieaugušo izglītības jautājumā un ar to saistītu pieaugušo izglītības veicināšanas pasākumu nodrošināšanu, īpaši romiem - analfabētiem, pašvaldība ir norādījusi, ka romu analfabētu skaits pašvaldībā nav apzināts un zināms.

Savukārt saistībā ar Covid-19 krīzes situācijas apstākļiem ir aktualizējušies vairāki tādi problēmaspekti kā, piemēram, psiholoģiskās problēmas gan pilngadīgām personām, gan bērniem; arī apreibinošu vielu lietošana un vardarbība, kā arī attālinātais mācību process un sociālā izolācija.

Jelgavas valstspilsētas pašvaldība ir norādījusi, ka sociālo darbinieku pārraudzībā ir 23 romu ģimenes, tai skaitā 52 nepilngadīgie bērni, kā arī septiņi garantētā minimālā ienākuma pabalsta saņēmēji.

Tādējādi ar Jelgavas valstspilsētas pašvaldības iestādes "Jelgavas sociālo lietu pārvalde", kas nodarbojas ar sociālās palīdzības pabalstu un sociālo pakalpojumu piešķiršanu, starpniecību tiek nodrošināts, ka atbalsts tiek sniegts visām personām atbilstoši to nepieciešamībai. Taču jāņem vērā, ka palīdzības saņemšanā romiem sociālie darbinieki iesaista arī romu mediatorus, īpaši gadījumā, kad mājāsaimniecībai ir grūtības iesniegt pārskatu par pilniem trīs mēnešiem.

Tāpat atbalsts informēšanas par romu tiesībām sociālajā jomā tiek nodrošināts, minēto informāciju padarot pieejamu pašvaldības informatīvajā izdevumā "Jelgavas Vēstnesis". Taču notiek arī sociālo darbinieku preventīvais izskaidrojošais darbs, kur nodoto informāciju romi savstarpēji izplata, kā arī pilsētā aktīvi darbojas romu mediators, kas ir pieejams gan personīgi, gan telefoniski.

Vienlaikus saistībā ar atbalstu romu pieaugušo izglītībā un pašvaldības iesaisti pieaugušo izglītības veicināšanas pasākumos pašvaldība ir atklājusi, ka romi vairākkārt ir informēti par iespējām saņemt izglītību vakarskolā, kā arī saņemt Nodarbinātības valsts aģentūras formālo un neformālo izglītību Nodarbinātības valsts aģentūras nodarbinātību veicinošosursos.

Visbeidzot arī Covid-19 krīzes situācijas apstākļi ir aktualizējuši un radījuši vairākus šķēršļus sociālo jautājumu risināšanā romiem. Tā, piemēram, par vienu no problēmaspektiem pašvaldība ir minējusi materiālo resursu trūkumu, kā arī izglītības nenodrošināšanu, kas saistīta ar neļaušanu vakcinēt un testēt bērnus, un tādēļ izglītības iestāžu neapmeklēšanu, neraugoties uz to, ka mājas apstākļos vecāki nav spējīgi mācīt bērnus. Savukārt par vēl vienu problēmu Covid-19 krīzes situācijas apstākļos pašvaldība ir izvirzījusi arī nedrīkstēšanu izbraukt ārpus Latvijas, kas iepriekšējos gados romiem tika izmantota kā iespēja iegādāties preces Lietuvā un Polijā, lai pēc tam tās pārdotu Latvijā.

Tajā pašā laikā saskaņā ar **Jūrmalas valstspilsētas pašvaldības** sniegtajām atbildēm, tā kā pašvaldībā personu tautību nevērtē un uzskaitē par sociālās palīdzības sniegšanu un sociālo pakalpojumu saņemšanu arī netiek veikta, patieso romu skaitu, tai skaitā romu, kuru dzīves apstākļi ir raksturojami kā trūcīgi vai maznodrošināti, nav iespējams nosaukt.

Lai gan atbilstoši pašvaldības norādītajam romu tautības klientu skaits iepriekš bija samazinājies, tas bija novērojams vēl pirms sociālās palīdzības sistēmas reformas ieviešanas, kad sociālos materiālos labumus nevarēja saņemt un romu tautības cilvēki, lai strādātu un nopelnītu, bija spiesti braukt uz ārzemēm vai citām pašvaldībām.

Savukārt par šī brīža situāciju pašvaldība ir norādījusi, ka tās ģimenes, kuras regulāri ir pašvaldības sociālā dienesta darbinieku redzeslokā un saņem sociālo palīdzību dažādu sociālo pabalstu veidā, visas dienestam ir zināmas.

Tā kā faktiski tās ir vienas un tās pašas ģimenes, kuru situācija lielākoties nemainās, novērojumi praksē liecina, ka romi pašvaldībā vērsas, lai tiktu piešķirts trūcīgas vai maznodrošinātas personas statuss un sociālie pabalsti kā, piemēram, garantētā minimālā ienākuma pabalsts. Taču, ievērojot to, ka pašvaldībā ir vēl divu veidu saistošie noteikumi, kas paredz virkni pabalstu trūcīgām un maznodrošinātām mājsaimniecībām, papildus jau iepriekš minētajam visbiežāk romu tautības pārstāvji pašvaldībā vērsas pēc veselības aprūpes pabalsta, ko romi ļoti aktīvi izmanto, piemēram, medikamentu, kā arī pārtikas piedevu un vitamīnu iegādei, jo labprāt rūpējas par savu veselību, ja vien tāda iespēja ir pieejama. Tāpat arī bērniem, kas apmeklē skolu, ir pieejams pabalsts izglītības ieguves atbalstam, piemēram, apģērba, mācību līdzekļu vai skolas piederumu iegādei ne vairāk kā 72 EUR mācību gadā.

Līdz ar to secināms, ka romu tautības pārstāvji būtībā ir informēti par savām tiesībām sociālajā jomā. Taču papildus romu savstarpējai saziņai par sociālās palīdzības saņemšanu pašvaldībā ir izdots arī buklets par visu veidu sociālo palīdzību dažādām sociālajām grupām. Lai arī bukletā konkrēti nav minēts, ka sociālā palīdzība būtu attiecināma uz romiem, bet gan vispārīgi attiecībā uz pensijas vecuma personām, ģimenēm ar bērniem vai personām ar invaliditāti, bukletā ir ietverta informācija ne tikai par sociālās palīdzības veidiem, bet arī bezmaksas braukšanas iespēju sabiedriskajā transportā visiem Jūrmalas iedzīvotājiem, un tas ir pieejams visiem Jūrmalas iedzīvotājiem.

Tāpat divas reizes mēnesī tiek izdota pašvaldības avīze, kur iedzīvotāji tiek informēti par sociālās palīdzības veidiem, kā arī izmaiņām attiecīgās palīdzības saņemšanā. Šī avīze ir bezmaksas un pieejama gan veikalos, gan dienestos, gan sociālajās mājās vai, ejot pie speciālistiem, uzgaidāmajās telpās. Lai gan šobrīd avīzes saņemšana klātienē ir sarežģītāka kā iepriekš, ir nodrošināts, ka avīze ir pieejama arī veikalos uz palodzēm vai atsevišķos Jūrmalas rajonos arī katra cilvēka pastkastītē.

Taču jebkurā gadījumā tieši pašvaldības sociālais dienests ir tā institūcija, kur var vērsties, lai noskaidrotu jautājumus sociālās palīdzības jomā. Bez tam ir arī Nepilngadīgo uzraudzības nodaļa, kura atrodas vienā mājā ar dienas centru bērniem. Lai arī minētā nodaļa izstrādā korekcijas programmas tieši nepilngadīgajiem, kuriem ir uzvedības problēmas, tā kā romiem ir izveidojusies laba sadarbība ar šīs nodaļas darbiniekiem, kuri palīdz romiem iztulkot, izstāstīt vai aizpildīt un uzrakstīt iesniegumus, romu tautības cilvēki pēc palīdzības dodas arī uz šo nodaļu. Tāpēc sadarbībā ar šo nodaļu pašvaldība pēc vieglas valodas principiem ir izstrādājusi iesniegumu, kur ir uzrakstīti visi palīdzības veidi, un tā vietā, lai romiem nevajadzētu rakstīt vairākus atsevišķus iesniegumus par katru no palīdzības veidiem, šajā iesniegumā romi var atzīmēt vairākus sociālās palīdzības pabalstu veidus, ko tie vēlas saņemt. Tāpat palīdzību aizpildīt nepieciešamos dokumentus, kā arī sazināties ar Nodarbinātības valsts aģentūru vai citām institūcijām romu tautības pārstāvji var saņemt arī Sabiedrības integrācijas nodaļā.

Tādējādi informācijas aprīte par būtiskākajiem ar romiem saistītiem jautājumiem notiek ne vien pašu romu tautības pārstāvju starpā, bet arī starp dienestiem, nodaļām un struktūrām, kur starpinstitūciju sanāksmē izkristalizējas galvenās problēmas, kuras attiecīgi tiek risinātas.

Tā, piemēram, kas īpaši attiecas uz pieaugušo izglītības veicināšanas pasākumu nodrošināšanu, atbilstoši pašvaldības sniegtajai informācijai šobrīd visiem Jūrmalas pilsētas iedzīvotājiem ir piedāvāti latviešu valodas kursi, kuros pašvaldība aktīvi aicina piedalīties un tajos arī attālināti piedalās romu tautības pārstāvji. Tāpat ir pieejami arī naturalizācijas kursi, kur pārbaudēs piedalās daži romu tautības pārstāvji. Lai gan agrāk bija organizētas arī individuālas analfabētu nodarbības, kur romu tautības pārstāvji - analfabēti - varēja apgūt pamatprasmes, pašvaldības pārstāvji nezināja nosaukt konkrētus iemeslus, kāpēc šī ideja vairs nav aktuāla un neguva ilgtspēju.

Taču jāņem vērā, ka romu tautības pārstāvju vidū nav novērojama aktīva iesaiste minētajosursos, lai gan, apmeklējot sociālo dienestu, romiem šāda iespēja pievienoties kursiem tiek piedāvāta. Līdz ar to tikai neliels procents romu pārstāvju izvēlas apmeklēt šos kursus. Taču neatkarīgi no tā pašvaldības sociālais dienests ir ļoti pretimnākošs un visu izdara romu vietā, uzrakstot iesniegumus, ko romiem atliek tikai parakstīt. Tādējādi tiek pieņemti arī neskaidri romu parakstīti iesniegumi, mēģinot izprast romu aprakstīto problēmu un pēc iespējas sniegt nepieciešamo palīdzību.

Tajā pašā laikā nevarētu teikt, ka Covid-19 krīze romu tautības pārstāvjus, tai skaitā to sociālās palīdzības saņemšanas iespējas, būtu ļoti ietekmējusi. Tā kā pirmās ārkārtējās situācijas laikā pašvaldībā pēc krīzes pabalstiem vērsās tikai viena ģimene, kas iepriekš nebija strādājusi un tāpēc darbu Covid-19 dēļ arī nebija zaudējusi, nevarētu teikt, ka Covid-19 krīzes situācijas apstākļi romus īpaši ietekmētu.

Līdz ar to arī pieprasījums pēc sociālās palīdzības pabalstiem Covid-19 krīzes situācijas apstākļos nav mainījies. Lai arī, protams, ir novērojamas parastās, sadzīviskās problēmas, nevarētu teikt, ka saistībā ar Covid-19 krīzi kāda problēma būtu kļuvusi aktuālāka kā iepriekš. Ja nu vienīgi saslimstības ar Covid-19 dēļ un personas atrašanās karantīnā ir bijuši gadījumi, kad jānodrošina pārtikas piegāde uz mājām. Taču arī šis gadījums salīdzinājumā ar citu tautību pārstāvjiem, kas vērsas pēc palīdzības sociālajā dienestā, romu gadījumā īpaši nav izceļams.

Rīgas valstspilsētas pašvaldība norādīja, ka sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu saņemšanā klienta tautībai nav nozīmes. Citus novērojumus pašvaldība nav sniegusi.

Savukārt atbilstoši **Talsu novada pašvaldības** sniegtajai informācijai, tā kā lielākai daļai romu mājāsaimniecību pašvaldībā ir piešķirts trūcīgas vai maznodrošinātas mājāsaimniecības statuss, finansiāli romu mājāsaimniecības lielākoties ir atkarīgas no sociālajiem pabalstiem un citiem valsts pabalstiem. Taču, līdzīgi kā citiem, arī romiem sociālā un materiālā palīdzība tiek sniegta atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam, piešķirot gan garantētā minimālā ienākuma pabalstu, gan mājokļa pabalstu, gan arī veselības aprūpes, kā arī citus piedāvātos pabalstus.

Tādējādi, lai saņemtu romiem pienākošos sociālo palīdzību, tieši sociālie darbinieki ir tie, kas romiem palīdz nepieciešamo dokumentu kārtošanā un noformēšanā, kā arī sniedz cita veida palīdzību un atbalstu. Tomēr vienlīdz ar sociālajiem darbiniekiem arī romu mediators veicina un nodrošina dialogu un sadarbību starp romu ģimenēm un pašvaldību iestāžu, kā arī valsts aģentūru speciālistiem sociālajos jautājumos.

Vienlaikus attiecībā uz jautājumu par romiem, kuriem nepieciešama pieaugušo izglītība, un ar to saistītiem pieaugušo izglītības veicināšanas pasākumiem pašvaldībai informācijas nav.

Turpretī attiecībā uz Covid-19 krīzes situācijas apstākļiem saskaņā ar pašvaldības sniegto informāciju problēmaspekti sociālo jautājumu risināšanā romiem kopumā nav mainījušies. Vienīgais izņēmums varētu būt saistīts ar faktu, ka romi nav vakcinēti, jo baidās, un tādēļ, līdzīgi kā citu tautību pārstāvjiem, arī romiem pastāv zināmi ierobežojumi.

Vienlaikus arī **Tukuma novada pašvaldībā** romu skaits nav apzināts. Taču arī šajā pašvaldībā cilvēki nāk pēc palīdzības, un bieži vien, atnākot kārtot kādu vienu konkrētu lietu, tiek konstatēts, ka palīdzība ir nepieciešama arī citā sociālās jomas jautājumā. Līdzīgi informācija par nepieciešamu palīdzību nonāk arī caur skolām, kad tā tiek novirzīta uz sociālo dienestu attiecīgā jautājuma risināšanai.

Tādējādi ziņas par iespējamu sociālo palīdzību būtībā tiek nodotas, savstarpēji komunicējot. Taču jāņem vērā, ja no romu tautību pārstāvjiem iniciatīva nav novērojama, sadarbība diemžēl nevar veidoties. Tā kā sociālā dienesta pārstāvji bez nepieciešamības jeb citos gadījumos, kas nav pašvaldības mājokļa apsekošanas obligātie gadījumi, neveic dzīvokļa apsekošanu, reaģēšana uz gadījumiem lielākoties notiek, ja ir saņemtas ziņas par nepieciešamu palīdzību vai palīdzību konkrēti bērniem, kad sociālais dienests iesaistās un reaģē.

Līdz ar to gadījumā, kad romu tautības pārstāvjiem palīdzība sociālos jautājumos ir nepieciešama, tā kā personas visbiežāk vēršas pēc garantētā minimālā ienākuma pabalsta, mājokļa pabalsta un pašvaldības saistošajos noteikumos paredzētā un īpaši Covid-19 krīzes situācijā aktuālā pabalsta krīzes situācijā, kā arī rehabilitācijas plāna ietvaros, lai persona varētu apmeklēt ārstu gadījumā, ja tā nevar apmaksāt ceļa izdevumus, pēc atbalsta transporta izdevumiem, primāri tās tiek virzītas iegūt trūcīgas vai maznodrošinātas personas statusu.

Vienlaikus gadījumos, kad sociālās palīdzības jomā aktuāls ir kļuvis jautājums par skolu kavējumiem, sociālais dienests veic arī darbu ar konkrēto ģimeni vai jaunietai, motivējot to risināt attiecīgo situāciju. Taču viens no pēdējiem gadījumiem ir bijis dienas aprūpes centra pakalpojuma sniegšana gadījumā, kad runa ir bijusi par romu tautības bērnu ar invaliditāti.

Līdz ar to, pašvaldības ieskatā, romu tautības pārstāvjiem ir pieejama informācija par viņu tiesībām sociālajā jomā. Tā, piemēram, pašvaldība ir nodrošinājusi iespēju saņemt nepieciešamo informāciju ar sagatavoto bukletu palīdzību. Taču tā kā novērojumi liecina, ka bukletus romu tautības pārstāvji vairāk paņem kurināšanai, bukletus arī vairs neizliek. Tomēr bez tiem informācija ir pieejama arī sociālajos tīklos kā, piemēram, pašvaldības mājaslapā vai sociālā portāla vietnē "Facebook". Protams, informācija tiek nodota arī savstarpēji komunicējot jeb "no mutes mutē".

Taču, lai arī romu tautības pārstāvji vēršas pēc palīdzības sociālajā dienestā, vairums vecākās paaudzes romu ir analfabēti un iesniegumus uzrakstīt nemāk. Tādējādi viņu vietā to dara vai nu sociālā dienesta darbinieki, kad klients iesniegumu paraksta, vai arī jaunākā romu paaudze - romu bērni.

Saistībā ar jautājumu par pieaugušo izglītības veicināšanu, pašvaldība ir norādījusi, ka attiecībā uz vecāko romu paaudzi novērojumi liecina, ka viņiem šie izglītības veicināšanas pasākumi nav nepieciešami, jo, pirmkārt, romi zina, kur sociālajā dienestā ir jāvēršas, lai saņemtu nepieciešamo palīdzību, un, otrkārt, romu bērni nāk viņiem līdz un uzraksta nepieciešamos dokumentus. Tādējādi pašvaldībā netiek nodrošināti atsevišķi pakalpojumi pieaugušo izglītības veicināšanai. Taču gadījumā, ja kāds romu tautības pārstāvis izrāda iniciatīvu attiecīgā jautājuma risināšanā, sociālais dienests mēģina risināt situāciju. Tā, piemēram, sociālā dienesta pārstāve zināja teikt, ka ir bijis gadījums, kad ģimenes asistents vienu reizi nedēļā darbojās ar vienu romu mammu, mācot burtus, taču rezultāti diemžēl nav zināmi.

Turpretī Covid-19 krīzes situācijas apstākļos par vienu no problēmaspektiem papildus jau nepieciešamam atbalstam ģimenēm izglītības jautājumā pašvaldība ir norādījusi arī vakcinācijas jautājumu. Lai arī iepriekš minētais jautājums patiešām sagādāja grūtības un tika runāts, ka romu

tautības pārstāvji ir “pret” vakcināciju, vēlāk situācija pamazām sāka uzlaboties, un romi nāca un interesējās, kur var pieteikties vakcinācijai.

Ventspils valstspilsētas pašvaldība norādīja, ka sociālais dienests sadarbojas ar romu mediatori, lai veicinātu romu iedzīvotāju veiksmīgu integrāciju sabiedrībā, mazinot tādus pastāvošus riskus kā, piemēram:

- zemu ienākumu līmeni,
- priekšlaicīgas pamatizglītības pamešanu,
- veselības aprūpes pamešanu novārtā.

Līdz ar to sadarbībā ar romu mediatori sociālajam dienestam izdodas izveidot sadarbību starp klientu un darbinieku, lai sniegtu atbilstošu sociālo palīdzību, izvērtējot ģimenes pamatvajadzības. Tā, piemēram, arī skolas sociālais pedagogs sadarbībā ar romu mediatora palīdzību pakāpeniski veido romu ģimeņu izpratni par pamatizglītības nozīmi bērnu nākotnes veidošanā. Tādējādi sociālie darbinieki savā profesionālajā darbībā ievēro gan nepilngadīgo, gan vecāku tiesības un intereses.

Vienlaikus pašvaldība arī uzsver, ka Ventspils valstspilsētas pašvaldība 2019. gadā ir piešķirusi romu mediatorai telpas, kur mediatora sniedz konsultācijas Ventspils romu iedzīvotājiem. Tāpat romu mediatora ir noslēgusi līgumu ar Sociālā atbalsta un izglītības fondu, kas Ventspilī nodrošina ģimenes asistenta pakalpojumu.

Turpretī sadarbībā ar biedrību DIA+LOGS romu mediatora palīdz klientiem nokļūt uz Rīgas Austrumu klīniskās universitātes slimnīcas Infektoloģijas centru bezmaksas. Pateicoties romu mediatora sadarbībai ar DIA+LOGS ir izstrādāti informatīvie bukleti romu valodā par HIV/AIDS preventīviem pasākumiem. Tādējādi romu mediatora veicina, lai Ventspils valstspilsētas romu tautības iedzīvotāji regulāri saņemtu veselībai atbilstošu medicīnisku aprūpi un regulāri apmeklētu speciālistus.

Vienlīdz, pateicoties Ventspils valstspilsētas pašvaldības atbalstam romu izglītības līmeņa paaugstināšanā un sociālajā iekļaušanā, kopš 2021. gada 23. augusta Ventspils Pārventas pamatskolā darbu uzsāka romu tautības pedagoga palīgs, kura mērķis ir veicināt romu izglītojamo motivāciju un adaptāciju mācību vidē.

Secinājumi

Aptaujāto pašvaldību sniegtās atbildes, līdzīgi kā mājokļa jautājumā, arī sociālās palīdzības jomā liecina, ka Sabiedrības integrācijas fonda 2015. gada pētījumā “Romi Latvijā” apzināto problēmjautājumu aktualitāte lielākoties nav mazinājusies. Arī šobrīd lielākai daļai romu mājsaimniecību ir piešķirts trūcīgas vai maznodrošinātas mājsaimniecības statuss, un vairumā gadījumā tās ir finansiāli atkarīgas no tādiem sociālās palīdzības pabalstu veidiem kā, piemēram, garantētā minimālā ienākuma pabalsta, mājokļa pabalsta, pabalsta krīzes situācijā, veselības aprūpes pabalsta vai pabalsta mācību līdzekļu iegādei.

Novērojumi liecina, ka šāda situācija lielākoties ir izskaidrojama ar romu mājsaimniecību zemiem ienākumiem un salīdzinoši ierobežotām nodarbinātības iespējām. Lai arī romu tautības pārstāvji lielākoties ir informēti par savām tiesībām sociālās palīdzības jomā, jāsecina, ka pašvaldību ierobežotais vai vairumā gadījumu neesošais piedāvājums pieaugušiem romiem izglītoties, kā arī pašu romu neieinteresētība un aktīva neiesaistīšanāsursos kavē romu pašizaugsmes un ar to cieši saistītās nodarbinātības, un ienākumu gūšanas iespējas.

Rekomendācijas:

1. Pašvaldībām ar romiem būtu ieteicams attīstīt un uzturēt mutisku komunikāciju, īpaši ar romu mediatoru starpniecību, jo tā kā romiem ir izveidojusies laba savstarpējā sadarbība ar romu mediatoriem un romiem ir ļoti cieša savstarpējā saikne, tas ir atzīstams par efektīvāko informācijas nodošanas veidu romu kopienā.
2. Pašvaldībām būtu jādomā par romu mediatoru iesaistīšanu ne vien mutiskas komunikācijas īstenošanā ar romiem, bet vispār romu mediatoru līdzdalību informēšanas pasākumos par sociālās palīdzības iespējām pašvaldībā, īpaši izglītības un nodarbinātības jautājumos, ja ņem vērā, ka starp romiem un romu mediatoriem pastāv augsta uzticēšanās un laba sadarbība attiecīgo jautājumu risināšanā.
3. Lai arī romi lielākoties ir labi informēti par savām tiesībām un iespējām sociālās palīdzības jomā, īpaši pieaugušo izglītības jautājumā, pozitīvi vērtējama pašvaldību iniciatīva organizēt un nodrošināt pieaugušo izglītības veicinošus pasākumus, kā arī veicināt romus tajos iesaistīties, lai mazinātu pašvaldībās neapzināto, bet acīmredzot ievērojamo romu analfabētu skaitu un tādējādi vairotu romu nodarbinātības iespējas⁶¹.
4. Pašvaldībām būtu nepieciešams izstrādāt vienotas veidlapas paraugu, kas vienkāršotu pieteikšanās procedūru sociālās palīdzības saņemšanai.

---

⁶¹ Atbilst Stratēģiskā ietvara plāna projekta 4.16. pasākumam.

VII. Labās prakses piemēri

Šajā sadaļā ir apkopoti labās prakses piemēri, ko citas pašvaldības varētu pārņemt savā darbā. Vienlaikus ir nepieciešams norādīt, ka atrašanās šajā nodaļā nenozīmē iespēju pazemināt pašvaldības aktivitāti.

1. Romu aktīva līdzdalība pašvaldībā vairākos līmeņos – romu NVO piedalās gan pašvaldības komisijas sēdēs, gan darbojas aktīva romu mediatore, kas palīdz risināt dažādus jautājumus, gan izglītības iestādē ir romu tautības skolotāja palīgs. (**Jelgavas valstspilsētas pašvaldība**)
2. Labus rezultātus var redzēt, ja romu jauniešus iesaista dažādās ārpuskolas interešu aktivitātēs, piemēram, futbolā, boksā, karatē. Jaunieši sasniedz labus rezultātus konkrētajā sporta veidā gan vietējā, gan nacionālā, gan starptautiskā mērogā. Uzvaras dažādās sacensībās motivē romu jauniešus darīt vairāk, turklāt vienlaikus sporta treneri palīdz un motivē romu jauniešus nopietnāk pievērsties izglītības iegūšanai. (**Jūrmalas valstspilsētas pašvaldība, Tukuma novada pašvaldība**)
3. Dienas centru nodrošināšana bērniem, kuros atbalstu var saņemt arī skolēni no sociālā riska ģimenēm. Centru apmeklē arī romu tautības bērni. Pašvaldība nodrošina arī bērnu ēdināšanu, kas sniedz papildu motivāciju centru apmeklēt pēc skolas. Centrā tiek sniegta palīdzība arī mācībās. (**Jūrmalas valstspilsētas pašvaldība**)
4. TOY bibliotēka “Ringla”, kurā sadarbībā ar dažādu tautību biedrībām, tai skaitā romu, regulāri tiek organizētas aktivitātes kultūras vērtību iepazīšanai, pašapziņas stiprināšanai un pašizpaušmes vecināšanai. (**Jelgavas valstspilsētas pašvaldība**)
5. Izglītības iestādēs, kuras apmeklē vairāki romu tautības bērni (10-20 bērni), mācību gada laikā tiek organizēti atsevišķi pasākumi romu kultūras iepazīšanai un saglabāšanai, līdzīgi, kā tiek organizētas arī citu mazākumtautību kultūrai veltītas aktivitātes. (**Daugavpils valstspilsētas pašvaldība**)
6. 2003. gadā ar pašvaldības finansiālu atbalstu tika izdota romu bilžu ābece. Ābece paredzēta 1. klases bērniem burtu apguvei latviešu valodā. (**Ventspils valstspilsētas pašvaldība**)
7. Pateicoties romu mediatora sadarbībai ar biedrību DIA+LOGS ir izstrādāti informatīvie bukleti romu valodā par HIV/AIDS preventīviem pasākumiem. (**Ventspils valstspilsētas pašvaldība**)
8. Romu mediatore sadarbībā ar biedrību DIA+LOGS palīdz klientiem nokļūt uz Rīgas Austrumu klīniskās universitātes slimnīcas Infektoloģijas centru bezmaksas. Tādējādi romu mediatore veicina, lai Ventspils valstspilsētas romu tautības iedzīvotāji regulāri saņemtu veselībai atbilstošu medicīnisku aprūpi un regulāri apmeklētu speciālistus. (**Ventspils valstspilsētas pašvaldība, skatīt kopā ar 7. punktu**)
9. Covid-19 pandēmijas ietekme uz izglītību – ja izglītības iestāde novēroja, ka dažās romu ģimenēs vecāki sava zemā izglītības līmeņa dēļ nevar palīdzēt savam bērnam attālinātajā mācību procesā (neprot rīkoties ar tehnoloģijām), izglītības iestāde mazajiem bērniem neorganizēja mācības tiešsaistē, bet sagatavoja katrai ģimenei mācību materiālu mapi nedēļai (darba lapas, uzdevumus burtu, ciparu apguvei, krāsošanai, īsas pasakas, dzejojīšus, āra rotaļu un aktivitāšu piemērus u.tml.). Bērniem tika piedāvātas arī klātienē konsultācijas. Lielākajiem bērniem skolotājs individuāli izskaidroja pa telefonu, kā rīkoties ar datoru. (**Daugavpils valstspilsētas pašvaldība, Ventspils valstspilsētas pašvaldība**)

VIII. Kopsavilkums

Pētījumā “**Romu situācija Latvijā**” ir ietverta septiņu Latvijas Republikas pašvaldību – Daugavpils valstspilsētas pašvaldības, Jelgavas valstspilsētas pašvaldības, Jūrmalas valstspilsētas pašvaldības, Rīgas valstspilsētas pašvaldības, Talsu novada pašvaldības, Tukuma novada pašvaldības un Ventspils valstspilsētas pašvaldības – pieredze un novērojumi, atbalstot romus šādās jomās:

- a) sadarbība ar romiem;
- b) romu bērnu izglītība;
- c) atbalsts mājokļu jautājumos;
- d) atbalsts sociālās palīdzības sniegšanā.

Vislielākās atšķirības pašvaldībās ir vērojamas tieši **sadarbības nodrošināšanā** ar romiem/pārstāvošajām NVO. Ir pašvaldība, kura iekļauj romu NVO savās komisijās, attiecīgi uzklusot viņu viedokli, vienlaikus pašvaldībā darbojas romu mediators, skolā ir pieejams romu tautības skolotāju palīgs. Tai pašā laikā ir pašvaldības, kuras aktīvi mēģina motivēt romus veidot savas NVO, tomēr gala rezultātā tā ir pašu romu izvēle. Vienlaikus ir nepieciešams norādīt, ka pašvaldības, kurās darbojas romu mediatori, to vērtē kā pozitīvu iniciatīvu. Arī paši romu mediatori ir atzinuši, ka šāds starpniecības pakalpojums starp romiem un valsts un pašvaldību institūcijām ir nepieciešams.

Izglītības jomā ir nepieciešams pievērst uzmanību romu bērniem, sākot jau no pirmsskolas vecuma, lai nodrošinātu veiksmīgu skolas gaitu uzsākšanu. Īpašu uzmanību ir nepieciešams pievērst romu tautības bērnu skaitam speciālās izglītības iestādēs.

Attiecībā uz sociālo jautājumu risināšanu, tai skaitā palīdzības nodrošināšanā mājokļa nepieciešamības gadījumā, ir jānorāda, ka pašvaldības neveido statistiku pēc etniskās piederības, līdz ar to sociālā palīdzība un mājoklis romiem tiek piešķirts vispārējā kārtībā, vienlīdzīgi ar citiem.

Tādējādi ir jāizceļ pozitīvie un negatīvie aspekti, kas skar **mājokļa jautājumus**. Pašvaldības ir norādījušas uz šādiem problēmjautājumiem: neatbilstoši sadzīves apstākļi romu mājokļos, romu kā īrnieku pašvaldības daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas iekšējās kārtības noteikumu pārkāpumi; pašvaldības izīrēto dzīvojamo telpu neuzturēšana; ierobežotas spējas atbilstoši ekspluatēt dzīvojamo telpu un kārtējā remonta neveikšana; romu neatbilstošo uzvedību, bieži vien zogot, un nemotivētu attieksmi un nesadarbošanos savu problēmu risināšanā vai valsts valodas zināšanu trūkumu.

Kā galveno problēmjautājumu pašvaldības norāda, ar mājokli saistīto norēķinu un maksājumu veikšanas disciplīnas trūkums, kas noved pie parādiem. Ņemot vērā, ka pašvaldības nav ieinteresētas parādu uzkrāšanas procesā, pašvaldības ir izveidojušas dažādus mehānismus, kā motivēt regulāros kavētājus savlaicīgi maksāt, piemēram, īres līgumu slēgšana uz neilgu laiku, regulāra atgādināšana par komunālajiem maksājumiem. Romu mediatori var būt labs atbalsts pašvaldībām, lai risinātu komunālo maksājumu kavējumu problemātiku.

No mājokļa izlikšanas gadījumi lielākoties nav aktuāli.

Nodarbinātības jomā gan pašvaldības, gan NVA norāda uz vienādiem apstākļiem romu nodarbinātībā, t.i., romi lielākoties iesaistās pašvaldību organizētajos algotajos pagaidu sabiedriskajos darbos, un romi piesakās uz zemāk atmaksātiem darbiem. Kā nodarbinātības šķēršļus gan pašvaldības, gan NVA norāda – zemu izglītības līmeni (tai skaitā, zema rakstu valodas

prasmes, digitālo prasmju trūkums), zemu pašmotivāciju (pilnveidoties un strādāt), izplatītus stereotipus par romiem darba devēju vidū, kas liedz stāties darba tiesiskajās attiecībās. Ir svarīgi uzsvērt, ka no visām NVA norādītajām tautībām, romiem ir visīsākais vidējais bezdarba ilgums. Kopumā, lai neveidotos jauna mazizglītota paaudze, ir nepieciešams pievērst pastiprinātu uzmanību romu bērnu izglītībai.

Sociālās palīdzības jomā vairums pašvaldību norāda, ka pēc palīdzības sociālajos jautājumos romi lielākoties, vērsas paši, un parasti tās ir vienas un tās pašas personas (ģimenes), kuras ir sociālā dienesta redzeslokā un kuru situācija faktiski nemainās. Taču pastāv arī gadījumi, kad palīdzība personām tiek sniegta vai nu dzīvokļa apsekošanas rezultātā, konstatējot neatbilstošus sadzīves apstākļus, vai arī reaģējot uz citu personu un atbildīgo institūciju sniegtajām ziņām.

Sociālais dienests sniedz atbalstu nepieciešamo dokumentu kārtošanā vai noformēšanā un sadarbības veicināšanā ar zvērinātiem tiesu izpildītājiem. Taču vienlīdz ar sociālā dienesta darbiniekiem neatsveramu ieguldījumu sociālās palīdzības jautājumu risināšanā romiem atsevišķos gadījumos sniedz ne vien citas pašvaldību nodaļas, ar kurām romiem ir izveidojusies laba sadarbība, bet arī romu mediatori, kas nodrošina un veicina dialogu starp romu tautības pārstāvjiem un atbildīgajām institūcijām, kā arī atsevišķu skolu skolotāji - skolotāja palīgi.

Lai arī atbilstoši minētajam var secināt, ka lielākoties romu tautību pārstāvji ir informēti un zina, kur var vērsties pēc palīdzības sociālo jautājumu risināšanā, lielākā daļa pašvaldību ir norādījušas, ka vairums tieši vecākās paaudzes romu nemāk ne lasīt, ne rakstīt un līdz ar to arī sagatavot iesniegumu par sociālās palīdzības piešķiršanu. Savukārt tā kā minētā problemātika ir aktualizējusi jautājumu par romu – **analfabētu skaitu** un pieaugušo izglītības veicināšanas pasākumiem pašvaldībās, par ko lielākai daļai pašvaldību informācija nav apzināta vai tā netika sniegta, vai arī atsevišķas pašvaldības ir norādījušas tikai uz dažiem latviešu valodas vai naturalizācijas kursiem vai izglītības iespējām vakarskolā un Nodarbinātības valsts aģentūrā, pirmšķietami ir radies iespaids, ka pieaugušo romu izglītības jautājumam vai nu pietiekami netiek pievērsta uzmanība, vai arī tas netiek risināts tā iemesla dēļ, jo paši romi neizrāda ieinteresētību un aktīvu iesaistiursos (šādi kursi ir bijuši, ir tikusi nodrošināta individuāla pieeja, bet tie nav kļuvuši ilgtspējīgi).

Covid-19 ietekme. Vispirms ir nepieciešams norādīt uz pandēmijas ietekmi uz romu bērnu izglītību – pašvaldības nodrošināja bērnus ar nepieciešamajām tehnoloģijām, tomēr dažkārt netika nodrošināta atgriezeniskā saikne (mājas darbu izpilde), kā arī ne vienmēr romu bērnu vecāki bija spējīgi sniegt bērniem palīdzību tehnoloģiju izmantošanā, un attiecīgi mācībās. Tādēļ izglītības iestādes gatavoja izdrukātus materiālus. Diemžēl kontrol darbu rezultāti Covid-19 dēļ romu bērniem ir sliktāki nekā citiem bērniem. Ir nepieciešams uzsvērt, ka bija arī romu bērnu vecāki, kas aktīvi sadarbojās ar izglītības iestādēm Covid-19 laikā.

Covid-19 radīja līdzīgu ietekmi romiem kā citām tautībām, piemēram, psiholoģiskās problēmas gan pilngadīgām personām, gan bērniem; arī apreibinošu vielu lietošana un vardarbība, tāpat sekas atstāja attālinātais mācību process un izolācija.

Covid-19 ietekme uz romiem mājokļu un sociālās palīdzības jomā nav vērojama. Tomēr tās pašvaldības, kas atrodas tuvāk Latvijas Republikas sauszemes robežai, norādīja, ka liegums ceļot, ierobežoja ienākumu iespējas. Piemēram, iepriekšējos gados romi izmantoja iespēju preces iegādāties Lietuvā un Polijā, lai pēc tam tās pārdotu Latvijā. Attiecīgi minētās aktivitātes nebija iespējamas Covid-19 ierobežojumu laikā. Atsevišķas pašvaldības ir norādījušas, ka romi ir bijuši skeptiskāki par vakcinēšanos Covid-19 dēļ, tomēr vēlāk situācija sāka mainīties.

IX. Rekomendācijas

Līdzdalība un iesaiste

1. Ja pašvaldībā ir romu NVO vai romu kopienas aktīvistu, būtu ieteicams viņus aicināt piedalīties pašvaldības komisiju darbā, lai dotu iespēju sniegt informāciju par romu kopienas aktuālākajiem jautājumiem. Tas veidotu uz līdztiesīgiem pamatiem veidotu sadarbības modeli.
2. Veidot sadarbību ar romu kopienu vienlaikus vairākos līmeņos, piemēram, sadarbība ar romu NVO/romu kopienas aktīvistiem, iespēja piedalīties pašvaldību finansētos projektu konkursos, romu mediatoru piesaiste, romu tautības skolotāju palīgu nodrošināšana izglītības iestādēs.
3. Pašvaldībām izskatīt iespēju piedalīties KM projektā un ieviest romu mediatoru pakalpojumu arī savā pašvaldībā⁶².

Izglītība un bērnu tiesības

4. Pašvaldībām ir nepieciešams uzlabot obligāto izglītības vecumu sasniegušo bērnu identifikāciju, arī gadījumos, ja bērns nav deklarēts konkrētajā pašvaldībā vai atrodas ārzemēs⁶³.
5. Pašvaldībām būtu ieteicams nodrošināt ēdināšanas pakalpojumu pilnīgu apmaksu pirmsskolas izglītības iestādēs vismaz to ģimeņu bērniem, kurām ir noteikts trūcīgas, maznodrošinātas vai daudzbērnu ģimenes statuss.
6. Pašvaldībām būtu jāveicina romu ģimenēs motivācija nodrošināt, lai romu bērni saņem savām spējām atbilstošu izglītību. Piemēram, lai motivētu romu tautības ģimenes nodrošināt, ka bērni apmeklē pamatizglītības iestādes, var veikt šādas darbības:
  - 6.1. pašvaldības varētu nodrošināt ēdināšanas pakalpojumu pilnīgu apmaksu izglītības iestādēs (visās klasēs) vismaz to ģimeņu bērniem, kurām ir noteikts trūcīgas, maznodrošinātas vai daudzbērnu ģimenes statuss.
  - 6.2. nodrošināt dienas centru darbību ārpuskolas laikā, kuros bērniem tiktu sniegts atbalsts mācībās;
  - 6.3. romu tautības bērnu iesaiste profesionālās ievirzes vai interešu izglītības aktivitātēs var veicināt bērnu motivāciju apgūt pamatizglītību.
7. Nodrošināt romu tautības skolotāju palīgu tajās izglītības iestādēs, kurās izglītojas vairāki romu bērni⁶⁴.
8. Izglītības iestādēm, kuras apmeklē vairāki romu tautības bērni, ieteicams mācību gada laikā organizēt atsevišķus pasākumus romu kultūras iepazīšanai un saglabāšanai, līdzīgi, kā tiek organizētas arī citu mazākumtautību kultūrai veltītas aktivitātes.
9. Pašvaldībām, kuras ir atbildīgas par savā administratīvajā teritorijā dzīvojošo bērnu tiesību aizsardzību⁶⁵, būtu jāveic konkrētas rīcības, lai samazinātu romu tautības bērnu pakļaušanu bērniem kaitīgām praksēm, kā agrīna grūtniecība, agrīna bērnu nodarbināšana, priekšlaicīga pamatizglītības iegūšanas pārtraukšana vai izglītības iestāžu neapmeklēšana.

⁶² Atbilst Stratēģiskā ietvara plāna projekta 4.1. pasākumam.

⁶³ Atbilst Stratēģiskā ietvara plāna projekta 4.14. pasākumam.

⁶⁴ Atbilst Stratēģiskā ietvara plāna projekta 4.11. pasākumam.

⁶⁵ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 67. panta pirmā daļa.

10. Izglītības un zinātnes ministrijai izvērtēt un līdz 2022. gada 1. novembrim sniegt informāciju tiesībsargam par pašvaldību pedagoģiski medicīnisko komisiju darbu, iespējami nepamatoti ievievojot romu tautības bērnus speciālajās izglītības iestādēs vai sniedzot izglītību neatbilstošās speciālās izglītības programmās. Vienlaikus tiesībsargs aicina sniegt informāciju, vai romu bērniem, kuri tiek mācīti atbilstoši speciālās izglītības programmām tiek nodrošināti skolotāju palīgi- romi, kas varētu ar bērniem komunicēt tiem saprotamā valodā. Ja nē, kā tieši romu bērni ar kodiem SIP 58 vai 59 iegūst izglītību.

Mājoklis

11. Lai sekmētu romu apsaimniekošanas prasmes un uzturētu ar mājokļa apsaimniekošanu saistīto norēķinu un maksājumu veikšanas disciplīnu, pašvaldības tiek aicinātas veicināt romu izpratni par komunālo pakalpojumu maksāšanas nepieciešamību:

11.1. sadarbībā ar apsaimniekotājiem, sociālā dienesta pārstāvjiem un romu mediatoriem skaidrojot rīcības iespējamās nelabvēlīgās sekas, piemēram, parādu veidošanos un piespiedu izlikšanu no dzīvojamās telpas, un savlaicīgi par to brīdinot;

11.2. organizējot tiesību pratības kursus vai informatīvas kampaņas;

12. Lai risinātu jautājumu par nepietiekamu dzīvojamo fondu pašvaldībās tiek aicinātas izvērtēt iespēju palielināt dzīvojamo fondu, novirzot papildus finansējumu jaunu dzīvojamo māju būvei vai jau esošo atjaunošanai.

Sociālā joma

13. Pašvaldībām ar romiem būtu ieteicams attīstīt un uzturēt mutisku komunikāciju, īpaši ar romu mediatoru starpniecību, jo, tā kā romiem ir izveidojusies laba savstarpējā sadarbība ar romu mediatoriem un romiem ir ļoti cieša savstarpējā saikne, tas ir atzīstams par efektīvāko informācijas nodošanas veidu romu kopienā.

14. Pozitīvi būtu vērtējama pašvaldību iniciatīva organizēt un nodrošināt pieaugušo izglītību veicinošus pasākumus, kā arī mudināt romus tajos iesaistīties, lai mazinātu pašvaldībās neapzināto, bet acīmredzot ievērojamo romu analfabētu skaitu un tādējādi vairotu romu nodarbinātības iespējas⁶⁶.

15. Tiesībsargs aicina pašvaldības izstrādāt vienotas veidlapas paraugu, kas vienkāršotu pieteikšanās procedūru sociālās palīdzības saņemšanai.

---

⁶⁶ Atbilst Stratēģiskā ietvara plāna projekta 4.16. pasākumam.

Pielikums Nr.1 Jautājumi pašvaldībām romu situācijas apzināšanai

I. Sadarbība ar romiem, romu pārstāvjiem/ sabiedrības līdzdalība

1. Romu mediatori un romu NVO pašvaldībā

1.1. Vai pašvaldībā ir romu kopienas (romu NVO), ar kuru pārstāvju palīdzību risināmas dažādas problēmas?

1.1.1. Ja jā, cik romu NVO/ kopienu ir Jūsu pašvaldībā?

1.1.2. Vai pašvaldība ir šīs organizācijas atbalstījusi, piemēram, piešķirot telpas to darbībai, sniedzot iespēju nodarboties ar sava kultūras mantojuma saglabāšanu?

1.1.3. Vai romu nevalstiskās organizācijas iesaistās pašvaldības darbā (sabiedrības līdzdalība)?

1.1.4. Ja jā, kurās jomās (pašvaldību komitejās) romu NVO parasti līdzdarbojas? Vai šī līdzdarbība ir regulāra?

1.1.5. Kā pašvaldība kopumā vērtē sadarbību ar romu NVO?

1.2. Vai pašvaldībā darbojas romu mediatori? Cik?

1.2.1. Vai un kā ar romiem saistītu mājokļu jautājumu risināšanā tiek iesaistīti romu mediatori?

1.2.2. Vai un kā notiek pašvaldības vispārējā sadarbība sociālos jautājumos ar romu ģimenēm un mediatoriem?

1.2.3. Vai romu mediatori sadarbojas sociālo jautājumu risināšanā starp pašvaldībām un romu mediatoriem?

1.2.4. Vai sociālo jautājumu risināšanā romi pašvaldībā visbiežāk vēršas paši vai ar romu mediatoru starpniecību?

1.2.5. Kā pašvaldība kopumā vērtē sadarbību ar romu mediatoriem?

II. Izglītība

2. Pirmsskolas izglītība (te nav tikai pieejamība)

2.1. Vai un kādos gadījumos pašvaldība apmaksā bērna ēdināšanu pirmsskolas izglītības iestādē? Lūdzu norādīt iedzīvotāju grupas un sniegtā atbalsta apmēru.

2.2. Vai visi romu bērni pirmsskolas vecumā, kuri ir sasnieguši 5 gadu vecumu, apmeklē pirmsskolas izglītības iestādi? Kā notiek šo ģimeņu apzināšana un bērnu iesaiste izglītības procesā?

2.3. Vai pašvaldībai ir zināms, kā romu bērni integrējas pirmsskolas izglītības iestādēs? Vai ir un kādas ir apzinātās problēmas? Vai bērniem nav grūtības ar valsts valodas apguvi?

2.4. Vai pirmsskolas izglītības iestādēs, kurās mācās vairāki romu bērni, ir pieejams romu asistents/palīgs vai cita atbalsta persona, kura zinātu romu valodu un/vai veicinātu saziņu gan ar vecākiem, gan ar bērniem?

2.5. Kāds ir pašvaldības viedoklis attiecībā uz romu bērnu integrēšanu pirmsskolas izglītības iestādēs: problēmas un iespējamie risinājumi?

3. Pamatizglītība

- 3.1. Vai pašvaldības izglītības iestādēs, kurās mācās vairāki romu bērni, ir pieejams skolotāja asistents/palīgs (tehniskas darbinieks) vai pedagoga palīgs, vai cita veida atbalsta persona, kura zinātu romu valodu un/vai veicinātu saziņu gan ar vecākiem, gan ar bērniem?
- 3.2. Vai un kādos gadījumos pašvaldība apmaksā 5. – 9. klašu izglītojamo ēdināšanu pamatizglītības iestādē? Lūdzu norādīt iedzīvotāju grupas un sniegtā atbalsta apmēru.
- 3.3. Kā pašvaldības izglītības iestādes risina problēmas, kas saistās ar gadījumiem, kad romu bērni nepārzina valsts valodu?
- 3.4. Vai pašvaldība ir vērtējusi/apzinājusi, vai romu bērniem ir augstāks risks priekšlaicīgi pārtraukt izglītības procesu? Kādā veidā šīs problēmas tiek risinātas?
- 3.5. Lūdzu noskaidrot, ja iespējams, un sniegt informāciju, cik romu bērniem jūsu pašvaldībā ir noteiktas speciālās izglītības programmas.
- 3.6. Vai pašvaldībai ir zināms, kā romu bērni integrējas pamatizglītības iestādēs? Vai ir un kādas ir apzinātās problēmas?

4. Romu valodas un kultūras apguve

- 4.1. Vai pašvaldībā romu bērniem izglītības vai interešu izglītības ietvaros, vai citur (izņemot ģimenē) ir iespējams mācīties romu valodu un/vai kultūru? Ja ir, lūdzu sniegt sīkāku informāciju.
- 4.2. Kāds ir pašvaldības viedoklis par papildu mācību priekšmetu iekļaušanu pamatizglītības programmā, kas piedāvātu apgūt romu valodu un kultūru?

5. Covid-19 pandēmijas ietekme uz romu bērnu izglītošanu

- 5.1. Vai pašvaldība ir apzinājusi, vai pastāv papildu riski romu bērniem iegūt izglītību Covid-19 pandēmijas laikā, sevišķi attiecībā uz attālinātām mācībām?
- 5.2. Kādā veidā notiek to skolēnu mācības attālināti, ja viņu vecāki neprot apieties ar tehnoloģijām un palīdzēt bērnam mācībās?

6. Pašvaldības viedoklis par romu bērnu situāciju

- 6.1. Vai pašvaldība ir apzinājusi citas problēmas, ar kurām saskaras romu bērni pašvaldības teritorijā?
- 6.2. Kādi pašvaldības ieskatā varētu būt pasākumi, kas uzlabotu romu bērnu integrāciju pašvaldībā?

III. Sociālie jautājumi

7. Jautājumi par mājokli

- 7.1. Vai romi vēršas pašvaldībā pēc palīdzības mājokļa jautājuma risināšanā? Pēc kāda veida atbalsta mājokļa jautājuma risināšanā romi visbiežāk vēršas?
- 7.2. Kāda veida palīdzība mājokļa jautājuma risināšanā romiem tiek sniegta?

- 7.3. Kāds ir romiem piešķirto mājokļu tehniskais stāvoklis un kvalitāte? Vai šajos mājokļos tiek nodrošināta piekļuve atbilstošiem sanitāriem apstākļiem un pamatpakalpojumiem kā, piemēram, ūdenim, elektrībai, gāzei utt.?
- 7.4. Vai un kādi ir galvenie problēmaspekti mājokļu jomā romiem?
- 7.5. Vai pašvaldībā ir aktuāla romu piespiedu izlikšana no mājokļa? Vai un kā šādos gadījumos tiek risināta situācija?
- 7.6. Vai pēc palīdzības mājokļa jautājuma risināšanā pašvaldībā vēršas romi, kuriem mājoklis ir privātīpašumā? Vai un kāda veida palīdzība šādos gadījumos tiek sniegta?
- 7.7. Vai un kādā veidā tiek apzināts, kādos sadzīves apstākļos dzīvo romi? Vai un kā tiek reaģēts uz gadījumiem, ja tiek konstatēts, ka romi dzīvo neatbilstošos sadzīves apstākļos?
- 7.8. Kāda situācija ir novērojama mājokļu pieejamības jautājumā romiem? Kādi ir galvenie šķēršļi mājokļu pieejamības nodrošināšanā romiem? Vai dzīvojamais fonds ir pietiekams, vai arī uz dzīvokļiem ir izveidojušās rindas?
- 7.9. Vai un kādi ir galvenie problēmjautājumi ar mājokli saistīto norēķinu un maksājumu veikšanā romiem? Vai un kā šie jautājumi tiek risināti un kāda veida palīdzība no pašvaldības romiem tiek sniegta?
- 7.10. Vai Covid-19 krīzes situācijas apstākļos ir aktualizējušies vēl kādi problēmaspekti mājokļa jautājuma risināšanā romiem?

8. Jautājumi sociālās palīdzības jomā

- 8.1. Vai ir apzināts patiesais romu skaits pašvaldībā?
- 8.2. Vai ir zināms to romu skaits, kuru dzīves apstākļi ir raksturojami kā trūcīgi, maznodrošināti, zem noteiktā iztikas minimuma? Kā šādos gadījumos romiem tiek nodrošināta palīdzība?
- 8.3. Vai ir apzināti romu dzīves apstākļi? Vai visiem, kam nepieciešams, ir pieejami atbilstoši sociālie pabalsti un noteikti trūcīgu vai maznodrošinātu personu statusi?
- 8.4. Vai notiek romu informēšana (un kādā veidā tā notiek) par viņu tiesībām sociālajā jomā, tai skaitā, vai ir sagatavoti materiāli, padomu kopums, kā rīkoties un kur vērsties problēmu gadījumos?
- 8.5. Vai pašvaldības Sociālais dienests vai kāda cita struktūra palīdz romiem sakārtot dokumentus dažādu prasījumu piešķiršanai noformēšanai?
- 8.6. Vai pašvaldībā ir institūcija (persona), kas nodarbojas ar romu jautājumu risināšanu?
- 8.7. Vai pašvaldībā tiek veiktas neatkarīgas aptaujas romu situācijas sociālā jomā atklāšanai? Ja nē, vai un kā tas ir iekļauts?
- 8.8. Vai ir apzināti romi, kuriem nepieciešama pieaugušo izglītība? Vai ir zināms pieaugušo romu analfabētu skaits? Vai pašvaldība ir iesaistījusies kādā pieaugušo izglītības veicināšanas pasākumā? Vai šie pasākumi ir piemēroti romu izglītības līmeņa paaugstināšanai?
- 8.9. Kādas ir romu nodarbinātības iespējas pašvaldībā un kādi ir ar to saistītie šķēršļi?
- 8.10. Vai un kādi atbalsta pasākumi tiek veikti, lai veicinātu romu nodarbinātību? Vai romi iesaistās algotos pagaidu sabiedriskos darbos?
- 8.11. Vai Covid-19 krīzes situācijas apstākļos ir aktualizējušies vēl kādi problēmaspekti sociālo jautājumu risināšanā romiem?